

İÇİNDEKİLER.....	1
KISALTMALAR.....	3
ÖZET.....	4
ABSTRACT.....	5
GİRİŞ.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

MANDA YÖNETİMİNDE HATAY

1.1. FRANSIZ MANDA YÖNETİMİNDE HATAY.....	9
1.1.1. Genel Siyasi Durum.....	9
1.1.2. Sosyo-ekonomik Özellikleri ve İdari Yapısı.....	19
1.1.3. Eğitim ve Kültürel Yapısı.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY SORUNUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

2.1. İSKENDERUN SANCAĞINDAN HATAY SORUNUNA.....	28
2.1.1. Fransa-Suriye Antlaşması (09 Eylül 1936).....	29
2.1.2. Türkiye'nin Antlaşmaya Tepkileri ve Sorunun Belirtileri	32
2.1.3. Milletler Cemiyetinde Hatay Sorunu ve Sonuçları.....	34
2.2. Bağımsız Sancakta Seçim.....	39
2.2.1. Milletler Cemiyeti Denetiminde Seçim Hazırlıkları.....	39
2.2.2. Seçmen Yazımı, Karışıklıklar ve Türk Ordusunun Hatay'a Girmesi	41
2.2.3. Sancak'ta Seçimlerin Sonuçlanması.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY DEVLETİ

3.1. HATAY DEVLETİ'NİN KURULUŞU.....	46
3.1.1. Hatay Devlet Yönetiminin İlk Karar ve Uygulamaları.....	46
3.1.2. Hatay Devletinin Yönetim Yapısı.....	49
3.1.3. Adli, İdari ve Ekonomik Alanda Yapılan Düzenlemeler.....	55
3.2. HATAY DEVLETİ VE SURİYE İLİŞKİLERİ.....	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE KATILMA

4.1. HATAY'IN TÜRKİYE'YE KATILMA SÜRECİ.....	64
4.1.1. Katılma Kararı Öncesi Avrupa'da Siyasi Durum.....	64
4.1.2. Türkiye'ye Katılma Kararının Alınması	69
4.2. TÜRKİYE'YE KATILMA KARARINA KARŞI ULUSLARARASI TEPKİLER...	71
4.2.1. Türkiye, Fransa ve İngiltere'nin Tepkileri	71
4.2.2. Almanya ve İtalya'nın Tepkileri.....	72
4.2.3. Diğer Ülkelerin Tepkileri.....	73
4.3. KATILMA KARARINDAN SONRA TÜRKİYE VE SURİYE İLİŞKİLERİ.....	75
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	82
KAYNAKÇA.....	85
ÖZGEÇMİŞ.....	91
EKLER.....	92
EK 1. Hatay Devleti Milli Marşı.....	92
EK 2. Hatay Devleti Anayasası.....	92
EK 3. Hatay Bayrak Kanunu.....	96
EK 4. Hatay Bayrağı Talimatnamesi.....	96
EK 5. İcra Makamlarının Teşkiline ve Vazifelerinin Tayinine İlişkin Kanun.....	99
EK 6. 22 Eylül 1938 Hatay'da Genel Affı (Af Tecili ve Muvakkat Kanunu).....	101
EK 7. 24 Eylül 1938 Tarihli Yeni Adliye Teşkilatı ile İlgili Olarak Çıkarılan “Mahakim Teşkilatı Hakkında Geçici Kanun”.....	102
EK 8. Hatay Devleti Bayrağı.....	106
EK 9. Hatay Devleti Resmi Posta Pulu.....	106
EK 10. Hatay Devleti İdari Sınırları.....	107
EK 11. Hatay Devleti Resmi Gazeteleri.....	108
EK 12. Fransız Mandası Altındaki Suriye'de Kurulan Devletler ve Bölgesel Yönetimler.....	111
EK 13. İskenderun Sancağı Posta Pulu.....	111
EK 14. Fransız Manda Yönetimindeki Suriye İdari Sınırları.....	112
EK 15. Döneme Ait Resimler.....	113
EK 16. Dönemin Gazete Başlıkları.....	120

EK 17. Hatay Devleti Yöneticileri ve Meclis Üyelerinin Konuşmaları.....	131
EK 18. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri.....	141

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
b.	: Baskı
B.	: Bölüm
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
MC	: Milletler Cemiyeti
m.	: Madde
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SEATO	: Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Top.	: Toplayan
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vb.	: Ve Benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri
Y.a.g.	: Yukarıda Adı Geçen
y.y.	: Yüzyıl
Yay.	: Yayın/Yayınları

ÖZET

Sancak (Hatay) Bölgesi Mondros Mütarekesi sonrasında Fransızlar tarafından işgal edildi . Millî Mücadele döneminde Sancak'ta işgale karşı mahallî bir direniş sergilendiyse de Ankara Hükûmeti dönemin şartları gereği Fransa ile 13 Ekim 1921'de imzaladığı Ankara İtilâfnamesi ile Sancak'ı Fransız “Manda” yönetimine bıraktı. Ancak bu anlaşmaya göre “Manda” yönetimi Sancak Bölgesine özel bir statü uygulayacaktı. Bu şekilde Sancak, yaklaşık on altı yıl sürecek olan “Manda” yönetimine son verilene kadar Fransız mandası altında kaldı. 1936'da “Manda” yönetiminin sona ermesiyle Sancak, Türkiye'nin de girişimleriyle bağımsızlık sürecine girdi.

Türkiye bu döneme kadar Sancak'la 1923 Lozan Antlaşması çerçevesinde resmî ve gayr-i resmi olarak ilgilendi. Bu çalışma, 1920-1936 yılları arasında on altı yıl süren manda yönetimi süresince Sancak'la ilişkisini kesmeyen ve müdahale için uygun bir zamanı bekleme politikası izleyen Türkiye'nin, Bölgeye yönelik tutum ve davranışlarını arşiv belgeleri de dâhil olmak üzere elde edilen materyaller çerçevesinde ele almaktadır. Aynı zamanda Manda yönetimi sonrasında 1936-1939 yılları arasında Hatay Sorunu, çalışma kapsamında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

ABSTRACT

The Province of Hatay, popularly called Sancak in Turkish, was occupied by France after the Mondoros Ceasefire in 1918. Popular opposition rose in the Sancak against the French occupation during the Turkish National Struggle (1919-1922), during which the government of Ankara left the governance of Sancak to the French mandate, in accordance with the Ankara Treaty, signed between the French and Ankara governments in 13 October 1921. With the pressure of the government of Ankara, France applied a special status to the Sancak which continued until the end of the mandate in 1936, after which the Sancak became independent.

During the mandate, Turkey continued its relations with Sancak at formal and informal levels, within the framework set by Lausanne Treaty (1923). This article, reconsiders the mandate period, in other words the period of pre-independence, particularly the attitude of Turkish government towards Sancak, in the light of some newly found archival material. It suggests that, despite the long mandate governance, which took some sixteen years between 1920-1936, Turkish government did not cut its relations with Sancak and persistently followed the policy of waiting the best time for interference. At the same time between the years 1936–1939 after the Mandate administration Hatay problem, working within the discussed in detail.

GİRİŞ

Hatay sorunu, “Türkiye için bir milli haysiyet ve gurur sorunu idi. Cumhuriyetin sınırlarını, Birinci Dünya Savaşı sonunda, Misâk-ı Millî ile belirten Atatürk, yabancı unsurlarla meskûn İmparatorluk topraklarını ulusal topraklar dışında bırakmış; fakat Türklerin yaşadığı toprak parçalarını milli sınırlar içinde tutmayı, gerekirse almayı, şaşmaz bir ideal olarak benimsemişti.”¹

“Hatay Sorunu” öncesinde, Bölgenin, Osmanlı Devletinin son dönemlerindeki durumunu belirtmek, bu sorunun anlaşılması ve sağlıklı olarak değerlendirilmesinde önemli görülmüştür.

Osmanlı Devleti, XX. Yüzyıl başlarında, değişen siyasi ve ekonomik şartların yarattığı rekabet nedeniyle dağılmanın eşiğine geldi. Devletin, Almanya’nın yanında Birinci Dünya Savaşı’na girmesi ve savaştan mağlup olarak çıkması, Devletin sonunu hazırladı. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi neticesinde Osmanlı toprakları yer yer işgal edilmeye başladı. Uzun yıllar Osmanlı idaresinde kalan İskenderun da stratejik konumu nedeniyle işgale uğrayan yerlerden biriydi. Milli Mücadele’nin başlamasıyla birlikte İskenderun, Ankara hükûmetinin gündeminde yer almaya başladı. Yapılan ilk anlaşmada geri alınmasa da takip eden yıllarda izlenen kararlı dış politikayla İskenderun ve etrafı Türkiye sınırları içinde yer aldı.

Bu çalışmada, öncelikle “Hatay Devleti’nin Kurulması, Yönetim Yapısı ve Türkiye’ye Katılması” konuları kuramsal bir yaklaşım çerçevesinde ele alınmaya çalışıldı. Literatür taraması esnasında, Hatay sorunu üzerine çok sayıda araştırma ve inceleme bulunduğu görüldü. Yapılan bu çalışmaların farklı kaynak ve arşiv belgelerine dayanmakta olduğu, sorunun değişik yanlarını ele almakla birlikte amaç ve yöntem açısından büyük benzerlikler gösterdiği tespiti yapıldı. Hatay Sorunu ile ilgili yapılan çalışmalar ortak özelliklere sahip olmasına rağmen, 10 ay 16 gün ve 8 saat boyunca fiilen ve hukuken varlığını sürdüren Devletin işleyişi ve kurumsal yapılanması ile ilgili olarak çok fazla kaynağa ve çalışmaya rastlanılmadı. Bu

¹ F. Cemal Erkin, **Dışişlerinde 34 Yıl: Anılar-Yorumlar I**. TTK Yayınları, Ankara, 1980, s.87.

kapsamda kaynaklar sınırlı da olsa, Devletin yönetim yapısı ve kurumsal işleyişi tez kapsamında irdelenerek alt başlıklar halinde çalışmada yer aldı.

Çalışmada Hatay Sorunu, Türk-Fransız ilişkileri yaklaşımında ele alındı. Ancak bu temel yaklaşım bazı özellikleri de dikkate aldı. Bu yaklaşım, Fransız Mandası altında bulunması nedeniyle sorunun dolaylı aktörü konumundaki Suriye’de aynı dönemde yer alan gelişmelerin sorun üzerindeki etkilerini de göz önünde bulunduruldu.

Hatay Devleti’nin, yapısal ve işlevsel konularda almış olduğu bazı kararları ile uygulamaları incelenerek, gerek dönemin siyasi koşullarının varlığı gerek devletin kendi iç düzeninin işleyişi sonucu, alınan kararların yönetim yapısına ve kurumsal işleyişine olan etkileri ele alındı. Çalışma mümkün olduğu kadar “*Hatay Sorunu*” ile sınırlı tutulmaya çalışıldı, veri ve bilgiye dayanmayan gereksiz yorumlardan kaçınıldı.

Çalışmanın alan araştırmasında, Hatay sorunu ile ilgili olarak dönemi yaşayan ve dönemi yaşayanlarla ilişkisi olanlar vasıtasıyla yüz yüze görüşme tekniği ve yazılı kaynaklardan veri toplama yöntemleri kullanıldı. Yazılı kaynaklardan veri toplamak için konuyla ilgili çeşitli kitap, dergi, gazete, makalelerdeki bilgilerden yararlanıldı. Hatay Devleti Anayasası ve ilgili diğer yasal düzenlemeler incelendi, kaynaklardan yapılan alıntılara dipnotlarda yer verilmesinin yanı sıra tezin sonuna kaynakça düzenlenerek eklendi. Araştırmanın evreni olarak, Hatay Sorunu ile yakından ilgili olan 1918-1939 yılları arası tarihsel olaylar seçildi. Ayrıca, Hatay Devleti’nin ilk ve tek Cumhurbaşkanı olan Tayfur Sökmen’in torunu olan ve İskenderun Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü görevinde bulunan Mehmet Mursaloğlu ile röportaj yapıldı.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Fransız Manda Yönetiminde Hatay’ın genel yapısı incelenerek, siyasi durumu, sosyo-ekonomik özellikleri, idari yapısı ile eğitim ve kültürel özelliklerinden bahsedildi.

İkinci bölümde ele alınan Hatay’ın, uluslararası alanda sorun olarak ortaya çıkışı incelendi. Buna yönelik olarak, Fransa ve Suriye’nin aralarında yapmış oldukları anlaşmaya karşın Türkiye’nin tepkisinden söz edildi ayrıca Milletler

Cemiyeti tarafından sorunun çözümüne yönelik olarak yapılan girişimlerden bahsedildi. Milletler Cemiyeti gözetiminde yapılacak olan seçimlerin hazırlık aşaması ve sonuçları itibariyle değerlendirilmesi yapıldı.

Üçüncü bölümde, Hatay Devletinin kuruluşu, ilk karar ve uygulamaları ile kurumsallaşma çabalarına yönelik iş ve işlemleri ele alındı. Bu bölümde, Hatay Devleti Anayasası tahlil edilerek, adli, idari ve ekonomik alanlarda yapmış olduğu düzenlemeler ele alındı. Özellikle, Yeni kurulan Devletin Suriye ile olan ilişkileri değerlendirme konusu yapıldı, tekrara yer verilmemesi amacıyla Hatay Devleti'nin, Türkiye ve Fransa ile olan ilişkileri değerlendirme dışı bırakıldı.

Dördüncü ve son bölümde ise Hatay Devleti'nin Türkiye'ye katılma süreci ele alındı. Bu bağlamda, katılma kararı ile yakından ilintili olan ve katılma kararı öncesi Avrupa'da yaşanan siyasi gelişmeler ayrıntılı olarak değerlendirildi. Katılma kararı ile birlikte bu karara karşı, Suriye, Almanya, İtalya, Fransa, İngiltere ve Türkiye'nin tepkilerine tez kapsamında yer verildi. Suriye'nin Katılma kararına karşı almış olduğu tavır sonrasında yaşanan Türkiye ve Suriye ilişkileri ayrı bir alt başlık halinde inceleme konusu yapıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

MANDA YÖNETİMİNDE HATAY

1.1. FRANSIZ MANDA YÖNETİMİNDE HATAY

1.1.1. Genel Siyasi Durumu

Tarihi çok eskilere uzanan ve coğrafi açıdan bir geçiş noktası olan Hatay², tarihten günümüze birçok kültürü bünyesinde barındırmıştır. Şimdiki Hatay İli sınırları içinde yer alan İskenderun'un kuruluşu, Büyük İskender'e kadar uzanmakta olup şehir, Avrupa'da "Aleksandrette" (Küçük İskender) olarak bilinir. Büyük İskender tarafından Persler'e karşı İssos'ta kazandığı savaşın ardından savaşın yapıldığı bölgede şehir ve liman olarak kuruldu. "Osmanlı Devleti döneminde belirli bir idarî bütünlük veya coğrafi bölge olarak ifade edilmeyen ve Halep Vilayetine bağlı olan İskenderun, önemli bir liman kenti olmasının yanında, 1913 yılında inşa edilen demiryolu ile Bağdat Demiryolu hattına bağlanarak ayrı bir önem kazandı."³

Hatay, kültürel zenginliği ve ticaret yolları üzerindeki stratejik konumundan dolayı daima ilgi merkezi olageldi. Fransa XVIII. Yüzyıldan itibaren bölge ile yakından ilgilenmeye başladı. Ayrıca sıcak denizlere inmek isteyen Rusya da özellikle İskenderun ile ilgilendi. Bu durum Rusya ile Fransa arasında rekabete yol açtı. "I.Dünya Savaşı başladığında Rusya'nın talepleri sonucu İtilâf Devletleri arasında Türk Boğazlarıyla ilgili görüşmeler sürerken, Fransa Büyükelçisi, Fransa Cumhuriyeti'nin Kilikya da dâhil olmak üzere Toroslar'a kadar bütün Suriye ile ilgilendiğini, bunu Türkiye ile ilerde yapılacak barış antlaşmasına dâhil etmek istediğini beyan etti."⁴ Fransa'nın bu niyeti 16 Mayıs 1916 yılında İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Sykes-Picot antlaşmasıyla onaylandı. Bu antlaşma,

² Osmanlı döneminde Halep Vilayetine bağlı olan ve bugün Hatay olarak bilinen coğrafi bölge,, Kuzey Batısında İskenderun ve Dört Yol, Güneyinde Antakya ve Yayladağı, Doğusunda ise Reyhanlı'nın sınırlarını belirlediği bölgenin genel adıdır. Bu ad, dönemin siyasi gelişmeleri sonucunda M. Kemal Atatürk tarafından verilmiştir. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatay_ili, 12.05.2010)

³ Süleyman Tüzün, **İki Büyük Savaş Arası Dönemde Hatay Tarihi (1918-1939)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989. s. 6-8

⁴ Laurence Evans, **Türkiye'nin Paylaşılması**, Çeviren: Tefik Alanay, İstanbul, 1972. s.112.

Türkiye'nin Orta Doğu topraklarının paylaşılmasını öngören gizli antlaşmaydı. Rusya'nın onayı ile imzalanan bu antlaşmaya göre; Rusya'ya, Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis ile Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmı, Fransa'ya, Doğu Akdeniz bölgesi, Adana, Antep, Urfa, Diyarbakır, Musul ile Suriye kıyıları, İngiltere'ye Hayfa ve Akka limanları, Bağdat ile Basra ve Güney Mezopotamya verilecekti. Fransa ile İngiltere'nin elde ettiği topraklarda Arap Devletleri Konfederasyonu veya Fransız ve İngiliz denetiminde tek bir Arap devleti kurulacak, İskenderun serbest liman olacak, Filistin'de, kutsal yerleşim yeri olması nedeniyle bir uluslararası yönetim kurulacaktı. İtalya bu antlaşmayı 1917 yılında akdedilen Saint-Jean de Maurienne anlaşmasıyla tanıdı.⁵ Bölgenin bir Arap bölgesi olmadığını belirten İngilizler, 25 Ekim 1915'te Şerif Hüseyin'le müzakerelerde bulunurken Mersin ve İskenderun Sancaklarıyla Şam, Humus, Hama ve Halep'in batısında kalan arazinin halis Arap olmadığını söyleyerek, bu bölgenin kurulacak bir Arap devletinin sınırları dışında kalmasında ısrar edecek ve Şerif Hüseyin'in de bunu kabul etmesini gerektiğini belirteceklerdi.⁶

I. Dünya Savaşı devam ederken İtilâf Devletleri birkaç defa İskenderun Körfezine çıkarma yapmayı planlamışlarsa da ancak savaş sonunda, Osmanlı Devleti ile imzalanan Mondros Mütarekesi sonrasında, 6 Kasım 1918'de, İngilizler İskenderun'da karaya çıkmak için teşebbüste bulundu. Bölgede bulunan Yıldırım Orduları Grup Kumandanı Mustafa Kemal Paşa, Mütareke'nin hemen akabinde Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderdiği ve Mütareke'de işgali öngörülme-yen bölgelerin İtilâf Devletlerince işgaline muhalefet edeceği beyanı çerçevesinde, çıkarmaya karşı silâhla karşılık verilmesini emretti. Bu durum karşısında İngilizlerin girişi-mi sonuçsuz kaldı. Fakat Mustafa Kemal Paşa'nın görevden alınmasından sonra 9 Kasım'dan itibaren İskenderun ve dolayları, 10 Kasım 1918'den itibaren de Amanos Dağları ile Körfez tamamen boşaltıldı ve 11 Kasım'dan itibaren İngiliz birliklerince işgal edildi. İşgal Çukurova, Antep, Maraş ve Urfa'yı da içine aldı daha sonra bölge Fransızlara terk edildi.⁷

⁵ Evans, a.g.e., s.112.

⁶ Evans, a.g.e. s.113.

⁷ Tevfik Bıyıkoglu, **Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, C. 1, Ankara, 1962. s.58.

İngiliz ağırlığında olan İtilaf kuvvetlerince işgal edilen Filistin ve Suriye’de 22 Ekim 1918’de İngilizlerin etkin olduğu “muvakkat askerî idare” kuruldu. Bu idare, işgal altındaki bölgeyi üç kısma ayırarak, “bu kısımlardan biri olan ve Suriye sahili ile İskenderun Körfezi’nden oluşan Şark mıntıkası Fransız idaresine verildi. Ancak bu mıntikalardan her biri İngiliz başkumandanına karşı sorumlu birer baş idareci tarafından yönetilecekti. Kurulan bu Askerî idare İngilizlerin Kasım 1919’da bölgeden çekilmesinden sonra bir müddet daha devam etti. İşte bu muvakkat askerî idare ilk iş olarak 27 Kasım 1918’de merkezi İskenderun olmak üzere Antakya, Harim (Reyhanîye) ve Belen kazalarını içine alan “İskenderun Sancağı” adı altında bağımsız bir idare oluşturdu. Bağımsız kelimesinden amaç, bu bölgenin Osmanlı idaresinde Halep vilayetine tabi olan adı geçen yerlerin buradan ayrı olduğunu vurgulamak içindi.”⁸

Fransızlar bölgeye kendi birliklerinin yanı sıra Ermeni gönüllülerden oluşturdukları Lejyon kıtalarını getirdi. Bunlar yerli Ermenilerden oluşan 400 kişilik bir tabur ile daha sonra bölgeye geri dönüş yapan Ermenilerden oluşturulan birliklerdi.⁹ Bu bölgenin idaresinden Fransızların tayin ettiği “Kilikya (Çukurova) ve Suriye Yüksek Komiseri General Gouraud sorumluydu. Bu şekilde oluşturulan sancağın yönetim şekli de merkezi Beyrut’ta olan Yüksek Komiserlikçe belirlenecekti. Daha sonra General Gouraud Sancak’a, Askerî vali yerine sivil bir şef olarak Arap asıllı Beşir Tabbare adında birini mutasarrıf olarak atadı. Ancak mutasarrıfın kararları, yanlarına verilen iki Fransız müşavirin tasvip ve muvafakatine tabi olacaktı. Bu arada müstakil sancakta daha evvel yerleşmiş olan Şerif Hüseyin’in Arap kuvvetleri geri çekilerek, yerlerine yukarıda belirtildiği gibi Ermeni gönüllülerden teşkil edilmiş Lejyon kıtaları yerleştirildi.¹⁰

Bu esnada Anadolu’da Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğinde bir Millî Mücadele hareketi başlamıştı. Erzurum ve Sivas kongrelerinde Ülkenin millî sınırları 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi imzalandığında Türk askerlerinin çizdiği hat olarak belirlendi ki, bu hat aynı zamanda Türklerin çoğunlukta olduğu

⁸ Abdurrahman Melek, **Hatay Nasıl Kurtuldu**, TTK, Ankara, 1986. s.11.

⁹ İsmet Parmaksızoğlu, **Ermeni Komitelerinin İhtilal Hareketleri ve Besledikleri Emeller**, Ankara, 1981. s.143.

¹⁰ A.Melek, a.g.e., s.11.

bölgeleri içine almaktaydı. Bu gelişmeler üzerine o sırada Doğu Anadolu’da dolaşmakta olan Fransız Yüksek Komiseri General George Picot, Paris’e dönerken Sivas’a uğrayıp 5-6 Aralık 1919’da Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa George Picot’a Kilikya’nın, Türkiye’nin bir parçası olduğunu ve bu bölgenin Fransa’nın elinde kalmasına asla izin vermeyeceklerini belirtti. Yine Heyet-i Temsiliye’ye karşı Mustafa Kemal Paşa’nın yaptığı bir konuşmada, Misâk-ı Millî’yi değerlendirirken, Toroslar ile Antakya arasında, Türklerin meskûn bulunduğunu ve bu bölgenin bin yıldan beri Türk kanı ile yoğrulduğunu, bu bölgedeki hududun, İskenderun Körfezi’nin güneyinden başlayıp Antakya ile Halep ve Katma arasındaki bir noktadan geçerek Carablus Köprüsü’nün güneyinde Fırat nehrine kadar olduğunu belirtecekti.¹¹ Bu esnada Kilikya bölgesinde millî kuvvetleriyle Fransız işgal kuvvetleri arasında ciddi ve şiddetli çarpışmalar meydana gelmekteydi.¹²

25 Nisan 1920 San Remo Konferansı’nda Suriye ve onun bir parçası sayılan Lübnan manda olarak Fransa’ya verildi. 10 Ağustos 1920’de Osmanlı Devleti Hükûmeti’ne imzalattırılan Sevr Antlaşması’nın 94. Maddesinde bu manda yönetimi, “sınırı Ceyhan’a kadar uzayacak olan Suriye’nin bir manda devletin rey ve yardımını, kendi başına ayakta duracak duruma gelinceye kadar alacağı” şeklinde yer aldı. Ancak yeni kurulan Ankara hükûmeti açısından bu hükmün, Sevr Antlaşması’nın ilgili kurumlarca tasdik edilmemesi sebebiyle herhangi bir geçerliliği olmadı. Bunun yanı sıra halkın gerçek temsilcisi durumunda olan Ankara Hükûmeti, Sevr Antlaşması’nı zaten hiçbir şekilde tanımadığı gibi bu antlaşmayı imzalayanları da vatan haini ilan etti.¹³

Suriye ve Lübnan’daki manda yönetiminin kabul edilmesinden sonra General Gouraud, 25 Temmuz 1920’de askerî işgal bölgesini genişletti, Şam’a girerek askerî işgali aşamalı olarak manda yönetimine uydurmaya yönelik olarak Sevr Antlaşmasını aracı kılarak 1 Eylül 1920’de sivil yönetim ilan etti. Bu yönetim çerçevesinde bölge, bağımsız muhtelif devletler şeklinde Büyük Lübnan, Alevî Bölgesi, Şam ve 19 Ağustos 1920’de İskenderun Sancağı da dahil edilmiş olan

¹¹ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, C. 3, Vesika: 220, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1981. s. 1186.

¹² Tayfur Sökmen, **Hatay’ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**, TTK Yay., Ankara, 1978. s. 22.

¹³ Hamdi Selçuk, **Bütün Yönleriyle Hatay’ın O Günleri**, İstanbul, 1972. s. 46.

Halep olmak üzere dört idarî bölgeye ayrıldı. Hemen arkasından 9 Ekim 1920’de İskenderun için özerk bir idare meclisi kuruldu. Bu idare meclisi, şube müdürleri ile dört atanmış üye ve dört seçilmiş üyeden oluşturuldu. İskenderun sancağında oluşturulan bu idari yapının başına, askerî vali yerine sivil bir yönetici olarak Arap asıllı Beşir Tabbare mutasarrıf olarak tayin edildi.¹⁴

Bölgede bu gelişmeler olurken diğer taraftan Anadolu’da başarı ile gelişen Millî Mücadele hareketi sırasında Mustafa Kemal Paşa, Suriye ve Hatay bölgesindeki millî direnişçilerle irtibata geçerek, Fransa’yı barış yapmağa zorladı. Bu çerçevede 1. İnönü Muharebesi’nden sonra toplanan Londra Konferansı sırasında 9 Mart 1921’de Ankara Hükûmeti temsilcisi Bekir Sami Bey ile Fransa temsilcisi Briand arasında bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmaya göre, Türkiye’nin güney sınırı, “Payas Köyü’nün güneyinde ve hemen yanı başındaki bir noktadan başlayarak müstakim hat üzere Meydan-ı Ekbez’e varır” şeklinde tespit edildikten başka, Fransız Hükûmeti’nin İskenderun Sancağı için özel bir idare sistemi kuracağı, bölgedeki Türklerin kültürlerini geliştirmek ve Türk dilini kullanmak için her türlü kolaylığı yapacağı, Türkçe’nin Sancak’ta Arapça ve Fransızca gibi resmî dil mahiyetine haiz olacağı hükümleri benimsendi. Ancak bu anlaşma hükümleri arasında nüfuz bölgelerine ilişkin maddenin bulunması sebebiyle Ankara hükûmetince kabul edilmedi.¹⁵

2. İnönü Muharebesi akabinde Fransa, Türkiye ile anlaşmaya varmak üzere görevlendirdiği Franklin Bouillon Türkiye’ye gelerek Ankara’da temaslarda bulundu. Bu sırada Yunanlılar tarafından Ankara’ya karşı başlatılan büyük saldırı, Sakarya Muharebesi sonucunda durduruldu. Ankara Hükûmeti açısından, Fransa ile savaşı sona erdirerek bu cephedeki kuvvetlerini Yunan cephesine yönlendirmek, ayrıca silâh ve cephane temini için yeni fırsat oluşturmak gibi faydalar elde edileceğinden, İskenderun Sancağı’nın millî sınırlar dışında bırakılması Türkiye’nin menfaatleri açısından zorunlu ve lüzumlu olarak görülmüştür. Bu sebeple Sakarya Muharebesi sonrasında 20 Ekim 1921’de Fransa ile Ankara Hükûmeti arasında

¹⁴İsmail Soysal, “Hatay Sorunu ve Türk Fransız Siyasal İlişkileri (1936–1939)”, Belleten Dergisi, C. XLIX, Sayı: 193, Nisan, 1985. s.80.

¹⁵Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri (1919–1922)*, Ankara, 1994, s. 125.

güney sınırlarının tanındığı Ankara Anlaşması imzalandı. İmza edilen Anlaşmanın yedinci maddesi, İskenderun Sancağı için özel bir idare sistemi öngörölmüş, ayrıca bölgedeki Türklerin kültürlerinin gelişmesi için her türlü kolaylıkların sağlanmasını ve Sancak'ta Türkçe'nin resmî dil olarak kabul edilmesini içermekte olup aynı zamanda Türkiye'ye İskenderun limanından istifade etme hakkı da tanındı.¹⁶

Ankara Anlaşması, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 3. maddesinde de yer alarak aynen geçerli olduğı taraflarca teyit edildi. Bu durumu, Lozan Antlaşması'nın imzalandığı gün Fransız temsilcinin kaleme aldığı iki mektup ile 1921 Ankara İtilâfnamesi ve eklerinin aynen devam etmekte olduğunu teyit etmesinden de anlamaktayız.¹⁷

Fransa'ya bırakılan Sancak bölgesinin de yer aldığı Suriye Mandası, 24 Temmuz 1922'de taraflar arasında akit ve karara bağlanarak, arkasından Milletler Cemiyeti Tarafından 29 Eylül 1923'te tasdik edilerek, manda yönetiminin resmen uygulanmasına başlandı. Özel statüye sahip olan Sancak Bölgesi'ne Mutasarrıf, 31 Aralık 1924 tarihli emirname ile Suriye Hükûmeti Reisi tarafından tayin edildi. Diğer taraftan mutasarrıfın nezdine, 1 Mart 1923'te, muavin delege rütbesi verilmiş ve mutasarrıfın üstünde bir mevkie sahip olacak olan bir Fransız müşavir tayini yapıldı.¹⁸

Bu arada Fransa, 24 Temmuz 1922 tarihli sözleşmeye göre, Manda yönetimi tatbik tarihi olan 29 Eylül 1923 tarihinden itibaren üç yıl içinde bütün ahalinin arzularına uygun Anayasa hazırlaması gerekirken çok uzun süre bu ihmal edilmişti. Sancak'ta 1924 yılında 12 üyeli bir Sancak Meclisi oluşturularak 1925 yılında Sancak'ta Fransızca ve Arapça'nın yanı sıra Türkçe resmî dil olarak kabul edildi. Bu şekilde Halep Valiliğı'ne bağlı olan Sancak, 1925 yılından itibaren ise doğrudan Suriye Hükûmetine bağlandı. Ancak bu durum İskenderun Sancağı'nın hukukî durumunu esaslı surette bir değişikliğe uğratmadı. Zira var olan yönetimlerin

¹⁶ Soysal, a.g.m., s. 81.

¹⁷ Soysal, a.g.m., s. 81.

¹⁸ Soysal, a.g.m., s. 81.

hepsinin üstünde Suriye ve Lübnan Mandalarının yöneticisi durumunda olan Fransız Yüksek Komiseri bulunmaktaydı.¹⁹

Ankara Anlaşması çerçevesinde Türkiye ile Fransa arasında Suriye sınırının tespitine yönelik olarak sürdürülen çalışmalara Suriye tarafından yoğun güçlüklerle karşılaşan Fransa, Suriye'ye M. De Jouvenel'i yüksek komiser olarak gönderdi. Suriye Meclisi'nde bulunan İskenderun Sancağı temsilcileri, Sancak'ın doğrudan Fransız Yüksek Komiserliğine bağlanmasına yönelik talep Fransa tarafından olumlu karşılandı. Bu esnada İskenderun Sancağı'nda yapılan seçimler sonunda oluşan Sancak İdare Meclisi, "Manda" yönetiminin Sancak'taki temsilcisine "Serbest ve Müstakil İskenderun Devleti"nin reisi" olma teklifinde bulundular. Teklifi yapan İskenderun İdare Meclisi aynı zamanda Sancak'ın hür ve bağımsız olması için bir anayasa projesi de hazırlamış bulunmaktaydı. Ancak İskenderun için böyle bir ayrı devlet teşkili manda yönetimine aykırı bulunduğundan bu teklif, Fransa tarafından uygun karşılanmamıştır. Bunun üzerine anayasa projesi meclisten geri çekildi. Bu gelişmelerden sonra Manda yönetiminin, kendine bağlı olarak Sancak'ta oluşturulan bağımsız İskenderun Hükûmeti'nin adı Sancak Meclisi'nce alınan karar doğrultusunda Kuzey Suriye Hükûmeti biçiminde değiştirilerek 12 Haziran 1926'da Şam'a bağlandı.²⁰

Bu arada 30 Mayıs 1926'da Türkiye ile Fransa arasında Ankara'da bir "Dostluk ve İyi Komşuluk İlişkileri" sözleşmesi imzalandı. Bu sözleşme ile Türkiye-Suriye ilişkileri düzenlenirken, sınır çizgisi de belirlendi. Ayrıca bu sözleşme ile Sancak için ön görülmüş olan özel yönetim de teyit edildi. Ancak imzalanan bu sözleşmeye rağmen Türkiye Suriye sınırının belirlenmesi bu tarihten dört yıl sonra yani 3 Mayıs 1930'da imzalanacak olan son protokolle tamamlanabildi.²¹ Manda yönetimi tarafından, 1930 yılında yapılan düzenlemeyle Sancak'ın Suriye devleti içinde, idari ve mali yönden özel bir rejime sahip olduğu teyid edildi. Düzenlemede, Sancak bütçesindeki gelirlerin %5'inin Suriye'ye katkı

¹⁹ Soysal, a.g.e., s. 380.

²⁰ Mehmet Gönlübol-Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası; Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl, Cumhuriyet'in İlk On Yılı ve Balkan Pakı (1923-1934)**, Dışişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 1974. s. 124.

²¹ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları (1920-1945)** I., TTK Yay. Ankara, 1983. s. 382.

payı olarak ödenmesi öngörülmekteydi. Bütçede yer alan diğer gelir ve gider kalemleri bakımından ise, Sancak geniş bir mali özerkliğe sahip olmayı sürdürüyordu.²²

Fransız Manda yönetimi, Türklerin çoğunluğunu oluşturduğu Sancak'taki nüfus yapısını bozmak ve Arap nüfusunu artırmaya yönelik olarak Sancak'ın sınırlarını güneye doğru genişletmek politikasını tercih etti. Bunun yanı sıra bölgeye, başta Ermeniler olmak üzere diğer yabancı unsurlar da yerleştirilerek Anadolu'dan kaçan Türkiye'deki yeni rejim karşıtları da Sancak'a kabul edildi.²³

Sancak'ta, bir taraftan bu gelişmeler olurken diğer taraftan 1931 Yılında, Suriye Şam Meclisi için milletvekili ve 12 üyeli Sancak idare meclisi için de üye seçimi yapıldı. Sancak idare meclisi için yapılan seçimde nüfus yapısına göre Antakya'dan; 2 Türk, 2 Sünni Arap, 1 Ortodoks ve 2 Alevi, Kırıkhan'dan; 1 Türk, 1 Ermeni, İskenderun'dan; 1 Türk, 1 Alevi, 1 Ortodoks seçildi.²⁴ 1931 seçimleri Türkler arasında ciddi görüş ayrılığı yarattı. Bu sırada Türkler arasında yaşanan görüş ayrılığının, Türkiye'de oturan ya da Türkiye Cumhuriyeti ile doğrudan temasta olarak Sancak'ın Türkiye'ye bağlanması yönünde çalışmalara devam edenlerle, Sancak'ta kalarak oradaki siyasal ortama uyum sağlamak zorunda kalanlar arasında olduğunu ifade etmek mümkündür.²⁵

1921 tarihli Ankara Anlaşması sonrasında Ankara Hükûmeti'nin Sancak'la olan ilgisi devam etti. Mustafa Kemal Paşa, daha Ankara İtilâfnamesi'nin imzalanmasından hemen sonra 2 Kasım 1921'de görüştüğü Tayfur (Sökmen) ile Faruk (Cengiz) beylere, İtilâfname'nin imzalanması ile ilgili gerekçeleri ve İtilâfname'nin getirdiği hükümleri açıkladıktan sonra kendilerine "...inşallah ileride sizleri de kurtaracağız. Şimdi memleketinize giderek çalışırsınız Bir işiniz olur veya müşkülâtla karşılaşırsanız arkadaşlara müracaat ediniz" diyecektir.²⁶ Ancak Millî Mücadele ortamında İtilâfname sonrasında Sancak'la çok fazla ilgilenilemedi. Bu

²² Serhan Ada, **Türk-Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim 2005, s.85.

²³ Stefanos Yerasimos, **Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu**, Çeviren: Şirin Tekeli, İstanbul, 1994. s. 185.

²⁴ Melek, a.g.e., s. 18.

²⁵ Melek, a.g.e., s.18.

²⁶ Sökmen, a.g.e., s. 63.

ortamda Fransız işgali sırasında Sancak bölgesindeki Türklerin bir kısmı mevcut yönetimden memnun olmamaları ve yönetimce uygulanan baskı sebebiyle o zamanki mevcut Türkiye sınırları içine göç ettiler. Bu şekilde göç eden Türklerin çoğunluğu da Adana ve Mersin bölgelerine yerleşti.²⁷

Lozan Antlaşması sonrasında Türk Fransız ilişkileri hemen düzelmedi, anlaşma sonrasında bir müddet daha iki ülke arasında bir takım pürüzlü meseleler varlığını sürdürdü. Bu pürüzlü konuların en önemlilerinden biri de Suriye sınırının tespiti meselesi oldu. Bu mesele, iki ülke arasında uzun görüşmeler ve tartışmalardan sonra 18 Şubat 1926'da imzalanan sözleşme ile çözümlendiye de Fransa tarafından o sıralarda henüz çözüme kavuşmamış olan Türkiye ile İngiltere arasındaki Musul Meselesi sebebiyle 30 Mayıs 1926'ya kadar imzalanamadı.²⁸

Bu anlaşma sonrasında da Türkiye, içinde bulunduğu hayati önem taşıyan diğer önemli iç ve dış meselelerin halledilmesiyle ilgilendiğinden, Sancak'la ilgili ancak sınırlı faaliyetlerde bulunabildi, Fransa'nın Sancak'taki bazı uygulamalarına çok sert tepki gösteremedi.²⁹ Fakat sınırlı da olsa Sancak'a yönelik bazı girişimlerde de bulundu. Nitekim 1929 yılında faaliyetine ara vermiş olan "Antakya - İskenderun ve Havalisi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" İstanbul'da yeniden kurularak faaliyete geçirildi.³⁰ Bu cemiyetin önemli faaliyetlerinden biri, 175 Hataylı Türk çocuğun Türkiye'ye getirilerek Türk okullarında eğitilmesi sağlanıp Hatay'a geri gönderilmesi oldu. 1934 yılında Cemiyet Başkanı Tayfur (Sökmen) Bey, Sancak meselesi ile daha aktif ilgilenebilmesi için Atatürk'ün girişimleriyle Antalya bağımsız milletvekili olarak seçildi.³¹

1926 tarihli sözleşme ile tam olarak çözülemeyen sınırlar meselesini yani Suriye sınırıyla ilgili itilâflı konuları, 22 ve 29 Haziran 1929 tarihlerinde Fransa ile Ankara'da imzaladığı protokollerle çözümlmek istedi. Ancak konunun kesin çözümü 3 Şubat 1930'da iki ülke arasında imzalanan "Türk-Fransız Dostluk, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması"yla gerçekleştirilebildi. Ama bu anlaşmanın da

²⁷ Sökmen, a.g.e., s.67.

²⁸ Gönübol- Sar, a.g.e., s.82.

²⁹ Feridun Cemal Erkin, **Dışişlerinde 34 Yıl, Anılar-Yorumlar**, C.1, Ankara, 1980. s. 86

³⁰ Sökmen, a.g.e., s.87.

³¹ Sökmen, a.g.e., s.87.

yürürlüğe girmesi Fransa'nın oyalayıcı tutumu yüzünden gecikti. Nitekim adı geçen antlaşmayı TBMM birkaç ay içinde onaylamasına rağmen Fransa, antlaşmayı o sırada iki ülke arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan yeni problemler nedeniyle ancak 1933 yılı bahar aylarında parlamentodan geçirdi. Fransa'nın, bu antlaşmayı üç yıl geciktirerek bu tarihlerde onaylamasında, her iki devletin bu sıralarda barışçı politika gütmesi ile Avrupa'da, özellikle 1933 yılında Almanya'da değişimci politika yanlısı olan Hitler'in iktidara gelmesi de etkili olacaktır.³²

İtalya'nın, 1935'te Habeşistan'a saldırması karşısında Türkiye'nin, Fransa ve İngiltere gibi Milletler Cemiyeti yaptırımlarına katılması bu devletlerin Türkiye'ye yakınlaşmasında önemli bir rol oynadı. Ayrıca o sırada oluşmuş olan Roma-Berlin ekseninin ortaya çıkardığı tehlike de Fransa'nın Türkiye'ye karşı ilgi ve ihtiyacını arttırdı. Bu siyasi konjonktür ortamında Fransa, Türkiye'nin Sancak'a yönelik girişimlerine karşı çok sert tutum almadığı gibi, 1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin ilgili devletlerce kabul edilmesinde de etkili bir rol oynadı.³³

Dış olaylarda ortaya çıkan bu gelişmelerin yanı sıra Fransa'da, Nisan-Mayıs 1936 seçimlerinde sosyalist ve radikallerden oluşan bir hükûmetin iktidara gelmesi Fransız dış politikasını etkiledi. Artık manda yönetiminin zamanının geçtiğine hükmeden yeni Fransız Hükûmeti, aynı zamanda Avrupa'da çıkan siyasi sorunların da etkisiyle Suriye ve Lübnan'la olan ilişkilerini yeniden düzenleme yolunu tercih etti. Bu çerçevede Hükûmet 9 Eylül 1936'da Paris'te, Fransa ile Suriye arasında bir Dostluk ve İttifak Antlaşması imzaladı. 25 yıllık bir süre için yapılan bu antlaşmaya göre Suriye üç yıl sonra bağımsızlığına kavuşacak ve Milletler Cemiyeti üyeliğine aday olacaktı. Antlaşma Suriye'nin bütünlüğü ilkesine dayanmaktaydı. Antlaşmada Sancak hakkında açık hiçbir hüküm bulunmamaktaydı. Ancak antlaşmanın 3. maddesine göre Fransa, Suriye'den çekilirken Sancak'taki hak ve yükümlülüklerini yeni Suriye Hükûmeti'ne devredecekti.³⁴

Bu antlaşma ve uygulaması Sancak Türkleri arasında ve Türk Hükûmeti tarafından endişeyle karşılandı. Türkiye'nin temsilcisi Dışişleri Bakanı Tevfik

³² Soysal, a.g.m., s. 112.

³³ Soysal, a.g.m., s. 112.

³⁴ Soysal, a.g.m., s. 113.

Rüşti Aras, Milletler Cemiyeti Meclisinin 26 Eylül 1936 tarihli oturumunda bu mesele ile ilgili olarak Fransa Hükûmeti ile Türk Hükûmeti arasında ikili görüşme yapılması dair bir teklif sundu ancak Fransa temsilcisi bu teklifi kabul etmedi. Bunun akabinde Türk Hükûmeti, 9 Ekim 1936'da Fransa Hükûmeti'ne Suriye ile yapılan antlaşmanın benzerinin Sancak'la da yapılması yönünde bir nota verdi fakat Fransa bu notaya olumsuz cevap verdi.³⁵ Bu sırada Atatürk 1 Kasım 1936'da TBMM'de yaptığı konuşmada “Bu sırada milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük mesele, hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun-Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerinde ciddiyet ve katıyetle durmaya mecburuz.” diyerek Sancak meselesini gündeme getirecekti.³⁶

Türk basınında, Suriye'ye verilen bağımsızlık memnuniyetle karşılanırken, antlaşmayı imzalayan Suriye Heyeti'nin, Şam'a dönerken uğradıkları İstanbul'da verdikleri demeç sırasında Sancak bölgesindeki Türklerden azınlık olarak bahsetmeleri tepkiye sebep olacak, bunun üzerine Türk basınında “Sancak bölgesinin Anadolu kadar eski bir Türk yurdu olduğu, bu sebeple Sancak Türklerinin bir azınlık olarak Suriye'ye bırakılamayacağı” vurgulanmaya başlanacaktı.³⁷

1.1.2. Sosyo-ekonomik Özellikleri ve İdari Yapısı

Türkiye 1936 yılı sonlarına doğru Hatay ile ilgili olarak elde ettiği bilgilerle bölgenin idari ve adli yapısı ile eğitimi ve iktisadi durumu hakkında geniş malumat sahibi olmuştu. Bu bilgile sayesinde Hatay sorunu ile ilgili olarak sağlıklı bir politika gerçekleştirme imkânı bulabilmiştir. Bu bilgiler bölgenin imkânları, sosyal ve siyasal durumu, halkın seviyesi ile ilgili bilgiler, istatistikler ve bunlara dayalı olarak yapılan tahminleri içermektedir.³⁸

³⁵Yusuf Sarıay, “Atatürk'ün Hatay Politikası -I- (1936-1938)”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XII, S. 34, Mart 1996, s. 9

³⁶ Sarıay, a.g.m., s.10.

³⁷ Mehmet Mursaloğlu, **10 Ay 16 Gün 8 Saat Sancak Devlet Vatan**, İSSİAD Kültür Yayınları III, Color Ofset, İskenderun, 2009, s.107.

³⁸ Hamit Pehlivanlı, Yusuf Sarıay, Hüsamettin Yıldırım, **Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)**, ASAM Yayınları, Ankara 2001, s.41.

Sancak Bölgesinde I. Dünya Savaşı'ndan itibaren idari açıdan önemli değişiklikler oldu. 13 Ekim 1918'de İskenderun ve çevresi Fransızlar tarafından işgal edildi; 27 Kasım 1918'de İskenderun Sancağı³⁹ kuruldu. Bunu 8 Ağustos 1921'de Sancak'ın bağımsızlığı; 12 Eylül 1921'de "Bayır bucak" nahiyesinin Lazkiye'ye bağlanması; 18 Mart 1927'de Sancak'ın Suriye Devleti'nden ayrılıp bağımsızlığını ilan etmesi; 23 Nisan 1927'de bağımsız devletin kuruluşu ve 12 Haziran 1927'de tekrar Suriye'ye bağlanması izledi⁴⁰.

Sancak bölgesinin Fransız idaresindeki mülki yapısı, 3 kaza (ilçe) ve 15 nahiyeden⁴¹ oluşmaktaydı. Antakya kazasının nahieleri; Ordu, Kesep, Süveydiye, Bityas, Yukarı Kuseyr (Şeyh köyü), Orta Kuseyr (Babutrun), Aşağı Kuseyr (Karsu), Harbiye ve Karamurt(Avakya)'dır. Kırıkhan kazasının nahieleri ise Kırıkhan, Reyhaniye, Hacılar ve Beylan (Belen)'dir. İskenderun kazasının merkezleri de İskenderun ve Arsuz'dur. Fransız yönetimi köyleri gösteren bir harita hazırlayarak⁴², bu haritalarda köyler ırksal bir ayrımla sınıflandırdı. Söz konusu haritalarda köyler, Türk köyleri, Alevi köyleri, Çerkez köyleri, Kürt köyleri, Hristiyan köyleri, Ermeni köyleri, Sünni Arap köyleri olarak belirtildi.

İskenderun Sancağı kurulduktan sonra oluşturulan sancak meclisi üyeleri 5 Türk, 3 Alevi Türk, 2 Ermeni 1 Rum Ortodoks, 1 Arap cemaatine mensuptu. Bir tür İl Genel Meclisi niteliği taşıyan bu kurulun gerçekte hiçbir yetkisi bulunmamaktaydı. Kanunlar, Suriye Devleti'nin kanunları olup memurlar Şam tarafından doğrudan atanmaktaydı. Sancak'ta 3 resmi dil vardı. Bunlar; Türkçe, Arapça ve Fransızca olup dileyen bu 3 dilden istediğini kullanabilirdi. (Yine 1931

³⁹ Şerife Yorulmaz, "Fransız Manda Yönetimi Döneminde İskenderun Sancağı (Hatay)'ın Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Durumuna İlişkin Bazı Kayıtlar (1918-1939)" Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Cilt: 6, Sayı: 22, Mayıs 1998 s.234.

⁴⁰ Yorulmaz, a.g.m., s.238.

⁴¹ Osmanlı'nın son, Cumhuriyet'in ilk yıllarında merkezi yönetimin taşra örgütlenmesinde yer alan bir yönetim birimi olup sıralama şu şekildedir: Vilayet (il), Kaza (ilçe), Nahiye (bucak), Kariye (köy).Nahiye'ler merkezden atanan nahiye müdürü tarafından yönetilirdi. (<http://tr.wikipedia.org> 12.05.2010)

⁴² Ahmet Faik Türkmen, **Mufasssal Hatay Tarihi I Cilt (III Cilt)**, İstanbul Yayınevi, İstanbul, 1937, s. 103.

yılına kadar Hatay'da kullanılan nüfus cüzdanları Türkçe, Arapça ve Fransızca olmak üzere 3 dilde hazırlanmaktaydı.) Resmi para Suriye Lirasıydı.⁴³

1891 yılında İskenderun Sancağı kazalarından İskenderun, Antakya, Harim ve Beylan'ın nüfus toplamı 121.145 idi. Bu nüfusun içinde Türkleri'nin oranı %11 (13.053 kişi) idi. Yücel Güçlü ise, 1914 tarihli Osmanlı Dahiliye Nezareti nüfus sicilinden yola çıkarak, Fransa'ya bırakılan bölgede yaşayan nüfusun, 1921 yılında 100.000'i Türk olmak üzere, toplam 185.000 kişi olduğunu yazmaktadır. Buna göre, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Sancak nüfusunun %54'ünü Türkler oluşturmaktaydı⁴⁴

Yine Fransız Dışişleri Bakanlığı'nın arşiv kayıtlarında, 1921 yılında 224.505 olan Sancak nüfusunun 64.014'ü, yani %28,52'si Türklerden oluşmaktaydı. Fransız Yüksek Komiserliği'nin Halep ve İskenderun Sancakları'nı ayırarak İskenderun Sancağı'nın sınırlarını yeniden belirlemesinden sonra ise bu oran % 38'a yükselmiştir.”⁴⁵

Sancak nüfusunun yapısı incelerken, Birinci Dünya Savaşı sonrasında değişen dengelerin meydana getirdiği göçleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kilikya'nın Fransız güçlerince boşaltılmasından sonra bu bölgede yer alan Ermeni nüfusunun Sancak'a gelmesi burada önem arz etmektedir. Ayrıca Türkiye'de yeni kurulan yönetime muhalif olan çok sayıda mülteci de Sancak'a sığınmıştır. Sonuç olarak, 1891–1921 arasındaki 30 yıllık dönemde, Sancak'ın idari sınırları içerisinde Türk nüfusun toplam içindeki oranının % 11 ila %54 arasında değiştiğini söylemek mümkündür.⁴⁶

Manda yönetimi döneminde Sancak ile ilgili değerlendirmelerde Fransız ve Türk kaynaklarının ve o dönem yetkililerinin bakış açıları arasındaki fark hemen her konuda belirgin olarak ortaya çıkmıştır. En başta da bölgenin nüfusu konusunda Türk ve Fransız-Suriye kaynakları farklı rakamlar vermektedir. Suriye ve Fransız basınının Sancak nüfusu konusunda vermiş olduğu rakamlar ise Türk-Sünni nüfus

⁴³ Selim Çelenk, **Hatay'ın Kurtuluş Mücadelesi Anıları**, Antakya Gazeteciler Cemiyeti Yayın No:3, Antakya, 1997, s.19

⁴⁴ Ada, a.g.e., s. 86.

⁴⁵ Ada, a.g.e., s. 86.

⁴⁶ Ada, a.g.e., s. 87.

miktarı 86.000, Alevi 59.000, Kürt, Çerkez vs. 34.000, Ermeni 25.000, Arap-Sünni 16.000, toplam 220.000 olarak verilmiş⁴⁷, buna karşın Türk basını ise “Türk 240.000, Arap-Sünni 20.000, Ermeni 25.000, Hıristiyan 15.000, toplam 300.000 olarak verilmiştir.⁴⁸

İskenderun Sancağında asayiş ve emniyet teşkilatının durumu gösterir bilgiler aşağıdaki gibidir.

- Suriye Jandarması: 4zabit, 200 er’den oluşmaktadır.
- Her Kazada istihbarat zabitleri emrinde milis müfrezeleri
- Polis: 6 Komiser, 40 Polis gücünde oluşmaktadır.

Asker miktarı ise Antakya’da 3 bölük, tabur ve liva karargâhı, Kırıkhan’da 2 hafif süvari bölüğü, Reyhanîye ve Kırıkhan’da 2 hafif süvari bölüğü bulunmakta olup bunların çoğunluğu Alevi, bazıları Arap ve Ermenidir. 1931 yılında resmi bir istatistiğe göre polisin %55’i, milis kuvvetinin %28’i ve Jandarmanın %62’si Türk’tür. 1936 yılına kadar geçen beş yılda oranların değiştirildiği gözden kaçmamaktadır.⁴⁹

Bölgenin adli yapılanmasına bakıldığında ise her kazada bir sulh hâkimliği, İskenderun ve Antakya’da birer bidayet ve Antakya’da bir cinayet mahkemesi tesis edilmiştir. Adliye memurları ile mübaşirler Şam’dan tayin edilmektedir.⁵⁰

Fransız işgalinden sonra Antakya fiziki olarak önemli ölçüde genişlemiştir. Bu dönemde Fransızlar tarafından kuzey-güney yönünde kenti ikiye bölen büyük bir cadde yapılmıştır. 1935 yılı itibariyle nüfusu önemli miktarda yükselerek 34.000’e ulaşmışken bölgenin diğer önemli şehri olan İskenderun’un nüfusu, 1936-37’lerde 15.000’e kadar düşmüştür.⁵¹

⁴⁷ Yorulmaz, a.g.m., s.240.

⁴⁸ Türkmen, a.g.e., s. 98.

⁴⁹ Yorulmaz, a.g.m., s.241.

⁴⁹ Pehlivanlı, Sarınay, Yıldırım, a.g.e., s. 42.

⁵⁰ a.g.e., s.42.

⁵¹ Yorulmaz, a.g.m, s.241.

Sancak, içinde ekonomik açıdan çok zengin olan Antakya ovasına avantaj sağlayacak bir bağlantı olarak, 1915'de Halep-İskenderun yolu 300 km. iken yeni yolun yapımıyla bu yol 100 km. inmiştir. Sancak, 1930'lu yıllarda 600 km. yolları ile bölgenin ekonomik faaliyet merkezi görünümündeydi. Yıllık ticari nakliyat 95.000 ton dolayındaydı. Bölge ekonomisinin önemli bir kısmını tarım oluşturmakta olup tarım büyük ölçüde hububat ve meyve yetiştiriciliğine dayanmaktaydı. Nüfusun %60'dan fazlası tarımla uğraşırken % 20'si çeşitli zanaat kollarında faaliyet gösteren Hatay ekonomisinde, tüccar ve memurlar nüfusun %15'ni hayvancılıkla uğraşanlar da %5'ini oluşturuyordu. Buna göre Hatay ekonomisi hayvancılıktan ziyade tarım ve ticarete dayanmaktaydı.⁵² Zeytincilik ve bunun sonucunda sabunculuk, ipekçilik, sebze ve meyvecilik ekonominin geleneksel yapısını ve doğal zenginlikleri ortaya koymaktadır. Bu konuda yerel ihtiyacın üzerinde bir bollukta üretim söz konusuydu.⁵³

Sancağın alanı 470.000 hektar olup ekilmiş alanı 243.000 hektardan oluşmaktadır. Yetiştirilen ürünler arasında arpa ve buğday önemli bir paya sahip olup ayrıca Amik Ovası'yla İskenderun-Arsuz arasındaki alanda pirinç yetiştirilmektedir.⁵⁴

1933 yılında Sancak'ta 4.500 at, 550 katır, 7.500 eşek, 282 deve, 40.000 öküz, 43.641 inek ve 87.996 keçi bulunmaktadır. Balıkçılık açısından Suriye ve Lübnan sahillerinden sonra en fazla balık çıkan yerler, Sancak sahilleridir. Her yıl 250.000 balık Trablus, Beyrut, Şam, Malta, Kıbrıs, Almanya ve Hollanda'ya gönderilmektedir.⁵⁵

Osmanlı Devleti döneminde, İskenderun limanının iktisadi ve ticari anlamda büyük önemi bulunmaktadır. Bu dönemde önemli ihracat kalemleri arasında bulunan ipek, İskenderun limanından ihraç edilmektedir.⁵⁶

Bölge ekonomisini yakından ilgilendiren İskenderun limanında faaliyette olan şirketlerin iş hacmi ve işlevi açısından bakıldığında örneğin, İskenderun Limanı

⁵² Türkmen, a.g.e., s. 98.

⁵³ Türkmen, a.g.e., s.117.

⁵⁴ Yorulmaz, a.g.m., s.242.

⁵⁵ Yorulmaz, a.g.m., s.242.

⁵⁶ Pehlivanlı, Sarımay, Yıldırım, a.g.e., s.27.

Şirketi hesabına göre; 1930 yılında 111.000 tonluk işlem yapılmıştır. Bu rakam 1910 yılında 630.000 ton'dur. 1925'de 88.000 tona düşmüştü. Burada manda yönetiminin kurulmasından önce işlem hacminin daha fazla olduğu ve manda yönetiminin kurulmasından sonra bir düşme olduğu vurgulanmaktadır. Bunun nedeni, Halep'in manda döneminde ekonomik bakımdan geri kalmasında aramak gerekecektir. İskenderun'dan yapılan ticaretin çıkış ve varış noktasını Halep oluşturmuş ancak bu durum, 1926-1930 yılları arasında Suriye'de yaşanan siyasal istikrarsızlık ve 1929 yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımı sonucunda Halep ekonomisini olumsuz etkilemiştir.⁵⁷

İskenderun bölgesinin ticari açıdan önemi, 20.yy. başlarında meydana gelen bazı siyasi olaylar sonucu değişen sınırlar nedeniyle değişime uğramıştır. Bölgede demiryolunun olmaması ve kara yollarının bozukluğu nedeniyle ticari faaliyetler sınırlı kalmaktaydı. Bunun önlenmesi amacıyla düşünülen Bağdat demiryoluna bir hatla İskenderun'a bağlanarak ticari hayatın canlandırılması düşüncesi, sınırların değişmesi nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Çünkü Suriye'de Fransız manda yönetiminin kurulması ile ticaretin yolları değişmiş, Trablusşam limanı önem kazanmıştır. Buna karşılık Doğu Anadolu'da yapılan yeni demiryolları İskenderun ticari arka bölgesini kuzey ve kuzeybatıya doğru genişlemesine neden olmuştur. 1939 yılında bölgenin Türkiye'ye katılması ile İskenderun Güneydoğu Anadolu'nun limanı haline gelmiştir.⁵⁸

Fransız manda yönetiminde Sancak'ın en büyük sanayi faaliyeti, Antakya Sabunhanelerine dayanmıştır. Yine bu dönemde Antakya'da Debbagcılık faaliyeti de bulunmaktadır. Bunların dışında eski usul un değirmenleri, kiremit ve tuğla harmanlan, koza fırınları, bir kaç rakı fabrikası ve Kırıkhan'da bir Tereyağ İmalathanesi ile İskenderun'da bir Zeytinyağı fabrikası bulunmaktadır.⁵⁹

⁵⁷ Yorulmaz, a.g.m., s.243.

⁵⁸ Pehlivanlı, Sarımay, Yıldırım, a.g.e., s.27.

⁵⁹ Yorulmaz, a.g.m., s.243.

Sancak bölgesine kadaastro çalışmaları 1925 yılında başlamış ve 1933 yılında bitirilmiş, bu dönem içerisinde 172.000 hektarlık 250 köyün ve 50.000 kişiye ait arazinin işlemleri sonuçlandırılmıştır.⁶⁰

Sonuç olarak Fransız manda yönetiminde Hatay'ın ekonomik yapısı, kendi kendine yeten içe dönük bir tablo görünümündedir. Bu durumun başlıca nedenlerinden başta geleni 1929 Dünya Ekonomik bunalımı gelmektedir. Bu dönemde pek çok ülke kendi kendine yetme çabası içerisindeydi. Hatay ekonomisinde tarım sektörünün ağırlığı ile uyumlu olarak Hatay topraklarının verimliliği bu dönemde ekonomik açıdan kendi kendine yeterli olmasını mümkün hale getirmiş bulunmaktadır.⁶¹

1.1.3. Eğitim ve Kültürel Yapısı

1899 Halep Vilayet Salname⁶²sine göre Antakya'da 27 medrese, 1 Rüşdiye, 39 ilkokul, 3 Rum ilkokulu, 2 Protestan, 1 Yahudi ilkokulu bulunmaktadır. Bu okullara devam eden toplam öğrenci sayısı 1526'dır. 1902 Yılında Ordu (Yayladağı) nahiyesinde 50 öğrencili bir ortaokul bulunmaktadır. Antakya'da 60 öğrencili bir ortaokul, 4'ü merkezde olmak üzere 39 ilkokul, 27 medrese ve kütüphane, 3 Rum ilkokulu, 2 Protestan, 1 Ermeni ve 1 Yahudi ilkokulu vardır. Samandağ nahiyesinde 105 öğrencili 4 resmi ilkokul, Harbiye nahiyesinde 86 öğrencili 4 resmi ilkokul, İskenderun kazasında 35 öğrencili ortaokul, ilçenin merkezinde 8 resmi ilkokul bulunmaktadır. Beylan (Belen) kazasında 38 öğrencili bir medrese, 23 öğrencili ortaokul, 41 öğrencili resmi ilkokul ve bir Ermeni ilkokulu vardır.⁶³ Antakya'da 1. Dünya Savaşı başında faaliyetine devam eden 34 mahalle mektebi bulunmakta olup mevcut okulların yedisi kız mektepleriydi. 11 medrese öğretime açık olup, bunların hepsi kuruluşlarında olduğu gibi özel

⁶⁰ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.46.

⁶¹ Yorulmaz, a.g.m., s.244.

⁶²Osmanlı Devleti'nde bir yıllık olayları göstermek amacıyla hazırlanan eserdir. Osmanlı tarihi, teşkilatı, biyografileri, coğrafyasıyla ilgili ilk salname 1847 yılında Ahmed Vefik Efendi tarafından, Hayrullah ve Ahmed Cevdet efendilerin yardımları ve sadrazam Büyük Reşid Paşa'nın emri ile yayınlanmıştır. (<http://www.forumacil.com/turk-islam-tarihi-kulturler/130094-salname-nedir-tarihi-sozluk.html>)

⁶³ Yorulmaz, a.g.m., s.244.

yardımlarla yaşıyorlardı. 1921 yılında manda idaresi'nin tespitlerine göre İskenderun Sancağı'nda 26 okul ve 1550 öğrenci vardı.⁶⁴

Bu dönemde Sancak'ta bulunan 65 resmi okuldan 33'ünde Türkçe, 32'sinde ise Arapça öğretim yapılmaktaydı. 1929 yılında Sancak İdare Meclisi'nin Latin alfabesini kabul etmiş sonraki yıllarda Sancak'taki Türk öğrencilere Türkiye'deki orta ve yüksek öğrenim kurumları tarafından verilen burslarla öğrencilerin Türkiye'de okuma imkânları sağlanmıştır.⁶⁵

Ankara Anlaşmasından sonra manda idaresini kuran Fransızlar, Hatay'da sistemli bir kültür faaliyetini başlatmışlardır. Özellikle Türk olmayan unsurlar için resmi okullar açılmış, özel okul açılması manda idaresinden teşvik ve himaye görmüştür. Bu unsurlara mensup çocuklar önceden Türkçe eğitim görürken daha soran bu okullarda Türkçeye hiç yer verilmemiştir.⁶⁶ Arapça öğretmek Fransızca eğitim yaptırmak için okullar açıldığı halde Türkçe eğitim yapan Türk okullarının sayısı arttırılmamıştır.⁶⁷

Sancak Maarif Reisi Dr. A. Mithat Kuseyri'nin 1931 yılında Hatay okullarının durumu hakkında verdiği bilgilere göre, Sancak'taki 65 okuldan üçte ikisi Türk okuludur. Antakya'daki okulların yarıdan fazlası Türk okuludur. İskenderun'da ise Türk okulları ile yabancı ve cemaat okullarının sayısı hemen hemen eşittir. Kırıkhan'da Ermenice öğretim yapan bir okul dışında bütün okullar Türkçe eğitim-öğretim yapmakta olup bütün okullarda toplam 2989 erkek, 922 kız olmak üzere 3911 öğrenci öğrenim görmektedir.⁶⁸ 1933 yılında Sancak sınırları içinde yaşayan 187.430 kişiden 39.657'i (%21.1) okul çağında (6-14) bulunmaktadır. Fakat bu nüfusun sadece 9.344'ü (%23,5) okula gidebilmektedir.

1933 – 1934 öğretim yılında Sancak Maarif idaresinin resmi istatistiklerine göre Sancak'taki resmi, özel ve yabancı okullarının toplam sayısı 138, öğretmen sayısı 369, öğrenci sayısı 11.016'dır. Bu imkânlar içinde eğitim imkânlarından Türk

64 Fani Bilgili, **Manda İdaresinde Hatay Kültür Hayatı**, İktisat Basımevi, Antakya, 1939, s.19.

65 Ada, a.g.e., s.90.

66 Mehmet Tekin, **Hatay'da Eğitim ve Kültür**, Orkide Basımevi, Ankara, 1984, s.62.

67 Tekin, a.g.e., s.66.

68 Tekin, a.g.e., s.66.

nüfusun % 4'ü yararlanabilirken, Ermeni nüfusun % 15'inin yararlandığı görülmektedir.⁶⁹

İskenderun sancağı, 1918–1936 yılları arasındaki manda döneminde özerk bir idari rejime sahip olmakla birlikte Suriye ve Lübnan'daki tüm gelişmelerden etkilenmiştir. Ekonomik yönden gerileme gösteren Sancak, manda yönetimi ve Suriye hükümetinin tüm baskılarına rağmen eğitim ve kültür faaliyetlerinde etkin olabilmışlerdir.⁷⁰

⁶⁹ Tekin, a.g.e., s.67.

⁷⁰ Ada, a.g.e., s. 91.

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY SORUNUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

2.1. İSKENDERUN SANCAĞINDAN HATAY SORUNUNA

I. Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri, 12 Kasım 1918'den itibaren İskenderun'u işgal ettikleri gibi ayrıca Urfa, Antep, Maraş ve Adana bölgesini de işgal etmişlerdir.⁷¹ İskenderun Bölgesi İngiltere ile yapılan gizli bir anlaşma ile Fransa'ya bırakılmış, Fransa 27 Kasım 1918 Beyrut'ta bulunan Fransız Yüksek Komiseri tarafından yayınlanan bir kararname ile “*İskenderun Sancağını*” kurmuştur. Buna göre sancak idari sınırını, merkez İskenderun olmak üzere Antakya, Reyhanlı (Harim) ve Belen kazaları oluşturmaktadır.⁷²

Milletler Cemiyeti yasasının 22. Maddesi ile tespit edilen ve 28 Haziran 1919'da kurulan “Manda” sistemine dayanılarak 25 Nisan 1920 tarihinde Suriye ve Lübnan'ı “A” türü Manda yönetimi olarak Fransa'ya bırakılmıştır. Fransa Mandater devlet olarak 1 Eylül 1920'de Halep, Şam, Lübnan ve Alevi bölgesi olmak üzere dört yönetim birimi meydana getirmiştir. İskenderun Sancağı ise idari özerkliği korunmakla birlikte Halep yönetimine bağlandı.⁷³

Milli mücadele sırasında Türkiye ile Fransa arasında 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması ile Suriye sınırları içinde bırakılan İskenderun Sancağına özel bir idare şekli tanındı. Sancak Bölgesi Misâk-ı Millî sınırları içinde yer almasına rağmen Milli Mücadelenin henüz kesin bir zafere ulaşmadığı bir dönemde bölgenin Türkiye'den ayrı kalmasını kabul etmek mecburiyetinde kalındı.⁷⁴

Ankara Antlaşması ile Türkiye-Suriye sınırı tespit edilerek Fransa Güney Anadolu bölgesinden çekildi. Ancak, İskenderun Sancağı (Hatay), Suriye sınırları içinde bırakılarak özel bir yönetim tesis edildi.⁷⁵ İtilafnamenin 7. maddesinde

⁷¹ Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı I., S.81-90.

⁷² Melek, a.g.e., s.11.

⁷³ Soysal, a.g.e., s.81.

⁷⁴ Sarıncay, a.g.e., s.3., Yavuz, a.g.e., s.205-241.

⁷⁵ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt 1. 1914-1980, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992, s.348.

“İskenderun sancağı için özel bir idari rejim kurulacaktır. Bu bölgenin Türk ırkından olan sakinleri, kültürlerinin gelişmesi için her türlü kolaylıklardan yararlanacaklar ve Türkçe serbest olacaktır” denildi.⁷⁶ Ankara itilafnamesinin 8. maddesine göre, Türkiye-Suriye sınırı, Payas'ın hemen güneyinden başlayacak ve şimdi Suriye sınırlarında bulunan Meydan-i Ekbez'e doğru gidecek, oradan da Bağdat demiryolunu izleyerek Nusaybin'e, sonra da Cezire-i İbn-i Ömer'de Dicle'ye ulaşacaktı.⁷⁷

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması'nın 3. maddesi de, Ankara Antlaşması'nın 7. ve 8. madde hükümlerini teyit etti.⁷⁸ Böylece, Fransa mandası altında bulunan Suriye içinde sancak bölgesi için özerk bir yönetim kurarak ve "İskenderun Özerk Sancağı"nı Haleb'e bağladı.⁷⁹

2.1.1. Fransa-Suriye Antlaşması (09 Eylül 1936)

1930'lu yıllarda Türkiye iç ve dış sorunlarını büyük ölçüde halletmiş, 1932 yılında Milletler Cemiyetine girerek etkili bir biçimde uluslar arası politikalara katılmaya başlamıştır. İkili ilişkilerinde Uluslar arası hukuka bağlı kalması ve barışçıl yaklaşımı, Türkiye ile Avrupa Ülkeleri arasında yakınlaşmayı sağlamıştır. Özellikle Almanya'da yaşanan iktidar değişikliği ile Hitlerin işbaşına gelmesi sonucunda Fransa Türkiye ile yakınlaşma gereği hissetmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak İngiltere ve Fransa'nın desteğini gören Türkiye, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'ni kabul ettirebilmiştir.⁸⁰ Yine Avrupa'da yaşanan siyasi durumun uygun hale gelmesi ile Türkiye, Hatay sorunu ile planlı bir şekilde yakından ilgilenmeye başlamıştır.

Fransa ise 1930'larda dikkatini Avrupa'ya yoğunlaştırdı. Böylece Fransa açısından “Hatay Sorunu” ikincil bir sorun olarak yorumlandı. 1925 yılında imzalanan Locarno Paketi ile Almanya'nın Fransa ve Belçika'yla olan sınırları

⁷⁶ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 4. Baskı, 1995, s. 587.

⁷⁷ Uçarol, a.g.e., s. 587.

⁷⁸ Soysal, a.g.e., s.87.

⁷⁹ Sarıay, a.g.e., s.11.

⁸⁰ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.46.

belirlenmiş ve bu sınırlar İngiltere ve İtalya tarafından güvence altına alınmış olmasına rağmen 1929 ekonomik bunalımın etkisinde bulunan Avrupa’da, Hitler’in 1933 yılında iktidara gelmesi ile mevcut siyasi durumun bozulmasına neden olacak olaylar silsilesi başlamıştır.⁸¹

Bu olaylar silsilesinin ilkinin Almanya’nın, 1933 yılı sonlarında Milletler Cemiyeti’nden çekilmesidir. Bu olayın akabinde 1934 yılında yaşanan Avusturya Başbakanı Dolfuss’un, Avusturya polisi üniforması giymiş bir grup Nazi tarafından öldürülmesi olayı gerçekleşmiştir. Fransa ise bu dönemde yoğun bir ekonomik buhran içerisinde bulunmakta, yüksek enflasyon, hızla artan işsizlikle boğuşmaktaydı.⁸²

Almanya 1935 yılında hava kuvvetlerini kurması ile Versailles Antlaşması’nın silahsızlanmayla ilgili hükümlerine aykırı hareket etmiş ayrıca askerliği zorunlu hale getirmiştir. Almanya’nın hızla ordunun güçlenmesine yönelik çalışmaları karşısında Fransa, İtalya ve İngiltere ile birlikte ortak hareket ederek 1935 Nisanında Stresa Anlaşması’nı imzalamış sonuç olarak Almanya karşısında bir tür cephe oluşturma gayreti içerisine girmiştir. Stresa Cephesi, İngiltere’nin Almanya Deniz Kuvvetlerinin gücünü sınırlamak amacıyla bu ülkeyle anlaşması sonucu dağılmıştır. Sonuç olarak, I. Dünya savaşından muzaffer çıkan Fransa’nın durumu, 1929 Dünya ekonomik buhranının da etkisiyle hızlı bir değişim göstermiş, 1930’lu yıllardan itibaren güvenliğine yönelik bir tehdit algısıyla özellikle İngiltere ile birlikte hareket etmek istemiştir. “Bu Fransa, ekonomik yapısı kötü, koalisyon hükümetleriyle yönetilen siyasal istikrarsızlık içerisinde bulunan bir Fransa’dır.”⁸³

20 Ekim 1921 Ankara Anlaşması ile Fransız mandası içinde özel bir yönetime sahip olan İskenderun Sancağı, 1926 Türkiye-Fransa Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi’nden 1936 yılına kadar Türkiye ile Fransa arasında bir sorun teşkil etmemiştir. 1936 yılında Fransız işgaline karşı Arap direnişinin lideri İbrahim Hanano’nun cenaze töreninde olaylar çıkması üzerine Fransız manda yönetimi askerî güç kullandı. Olaylar devam ederken bir araya gelen yerel halk temsilcileri

⁸¹ Cemil Koçak, **Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s.201.

⁸² Ada, a.g.e., s. 99.

⁸³ Ada, a.g.e., s. 100.

ile Fransız manda yöneticileri, yerel halk temsilcilerinin mandanın sona ermesi yönündeki taleplerini tartışmışlar, manda yönetimi yüksek komiseri De Martel, bu talebin merkezi yönetime iletilmesini sağlayacak danışma konseyleri kurulması önerisini getirmiş fakat Suriye'de olayların önü alınamadı. 22 Şubat 1936'da Suriye Başbakanı Şeyh Tacettin başbakanlık görevinden istifa etmesi üzerine Ata El Eyyubi başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu. Yeni kurulan Suriye hükümeti ile Fransız manda yöneticileri arasında 29 Şubat – 1 Mart 1936 tarihleri arasında Beyrut'ta bir toplantı gerçekleştirildi. Toplantı sonucunda Fransız yüksek komiseri De Martel, Suriye hükümetinden Fransa'ya gönderilecek bir heyet oluşturmasını istedi. Hükümet temsilcileri Beyrut'tan Şam'a dönüşlerinde, Fransız mandasının sona erip Suriye'nin bağımsızlığa kavuşmasını görüşmek üzere bir heyet kurulacağını ilan etmeleri üzerine Suriye meydana gelen karışıklıklar sona erdi. 31 Mart 1936 tarihinde başlayan Suriye - Fransa görüşmeleri sonucunda Fransa, 3 Nisan 1936'da manda rejimini sona erdirecek bir antlaşma imzalamaya hazır olduğunu bildirmiş, hatta bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Suriye'nin Milletler Cemiyetine girmesini destekleyeceklerini belirtmişlerdir.⁸⁴

Fransa'da, Nisan-Mayıs 1936 seçimlerinde “Halk Cephesi”nin seçimleri kazanması ve arkasından 4 Mayıs'ta Léon Blum liderliğinde sosyalist bir hükümetin iktidara gelmesi Fransız dış politikasını etkiledi. Halk Cephesi Hükümeti, manda yönetimine daha farklı bakmaktaydı. Yeni hükümet Suriye ve Lübnan'la olan ilişkilerini yeniden düzenleme yoluna tercih ederek 9 Eylül 1936'da Paris'te, Fransa ile Suriye arasında bir Dostluk ve İttifak Antlaşması imzalanmıştır. 25 yıllık bir süre için yapılan bu antlaşmaya göre Suriye, üç yıl sonra bağımsızlığına kavuşacak ve Milletler Cemiyeti üyeliğine aday olacaktı. Antlaşma Suriye'nin bütünlüğü ilkesine dayanmaktaydı. Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Fransız yüksek komiseri Alevî ve Dürzî bölgelerinin Suriye'ye bağlandığını açıkladı.⁸⁵ Fransa – Suriye Dostluk Antlaşması'nda Sancak bölgesi için hiçbir düzenleme olmamasına rağmen antlaşmanın 3. maddesine göre Fransa, Suriye'den çekilirken Sancak'taki hak ve yükümlülüklerini yeni Suriye Hükümeti'ne

⁸⁴ Ada, a.g.e., s. 105.

⁸⁵ Soysal, a.g.m., s. 82; Armaoğlu, a.g.e., s. 348-351

devredecek fakat Sancak bölgesinin özel statüsü korunacaktı.⁸⁶ Bu madde ile Sancak bölgesinin ilerleyen dönemlerde Suriye'ye bırakılması ve bölgede var olan Türklerinin Suriye içinde azınlık durumuna düşürülmesinin amaçladığını söylemek mümkündür. Zira Fransa ile anlaşmayı yapan Suriye heyetinin Şam'a dönüş sırasında uğradıkları İstanbul'da verdikleri demeçte, Sancak bölgesi Türklerinden azınlık olarak söz etmeleri dikkat çekicidir. Bu ifade Türk kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştır.⁸⁷

2.1.2. Türkiye'nin Antlaşmaya Tepkileri ve Sorunun Belirtileri

9 Eylül 1936 tarihli Fransa – Suriye antlaşmasında, İskenderun sancağı ile ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştı. Ancak antlaşmanın 3. maddesinde *“Fransa'nın, Suriye ile ilgili olarak ya da onun adına imzaladığı uluslararası anlaşma ve sözleşmelerden doğan hak ve hükümlülüklerinin mandanın sona erdiği gün...”* Suriye hükümetine devredileceği hükme bağlanmış bulunmaktaydı. Cebel-i Dürzî ve Lazkiye'de özel bir mali ve idari rejim kurulmasını öngörmekte fakat İskenderun Sancağı'na ilişkin herhangi bir düzenleme mevcut değildi.⁸⁸ Bu maddeden, Fransa Suriye'den çekilirken Sancak'taki hak ve yükümlülüklerini yeni Suriye Hükümetine devredeceği anlaşılmaktaydı. Ancak bu hükme rağmen Sancak bölgesinin özel statüsü korunmaktaydı. Buna mukabil madde, İskenderun Sancağı ile ilgili 1921 Tarihli Ankara Antlaşması hükümlerinin uygulanmasını Suriye'ye bırakmaktaydı.⁸⁹

Bunun üzerine Türkiye'de Sancak konusu, Türkiye'nin ilk sırasındaki ulusal sorunu haline geldi. Bu dönemde Atatürk sorunun adını “Antakya-İskenderun ve havalisinin ismi bundan böyle Hatay'dır.” diyerek ifade etti.⁹⁰ Ayrıca o güne kadar “İskenderun ve Havalisi Müdafa-i Hukuk Cemiyeti” adı altında faaliyet gösteren derneğin adının da “Hatay Egemenlik Cemiyeti” olarak değişmesini istedi.⁹¹ 20

⁸⁶ Gönlübol-Sar, a.g.e., s. 134.

⁸⁷ Hasan Koni, “**Hatay Sorununa Yeni Bir Bakış**” Atatürk Yolu Dergisi, Yıl:2, Sayı:4, Kasım 1989, s.537.

⁸⁸ Ada, a.g.e., s. 110.

⁸⁹ Armaoğlu, a.g.e., s. 350.

⁹⁰ Sökmen, a.g.e., s.94.

⁹¹ Sökmen, a.g.e., s. 95.

Temmuz 1936 yılında Montreux Boğazlar Sözleşmesinin imzalandığı gün Türkiye'ye dönen Afet İnan Hanıma “Şimdi Antakya, İskenderun yani Sancak meselemiz var” diyerek sorunun artık Türkiye öncesi öncelik sırasını belirtmiştir.⁹²

Türkiye, 9 Ekim 1936'da Fransa'ya bir nota vererek Suriye ve Lübnan'da olduğu gibi İskenderun Sancağı'na da bağımsızlık verilmesini talep etti. Fransa hükümeti 10 Kasım'da verdiği cevapta, Sancağa bağımsızlık vermenin Suriye'yi parçalamak demek olacağını ve manda yöneticisi devlet durumunda olarak buna yetkisi bulunmadığını bildirdi.

Atatürk 1 Kasım 1936 yılında TBMM'nin açılışında yapmış olduğu konuşmada kısaca, hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun ve Antakya havalisinin geleceği için “ciddiyet ve kat'iyetle” durulacağını ifade ederek Sancak sorununa verdiği önemi ve kararlılığı ortaya koymuştur.⁹³

Atatürk'ün TBMM'in açılışında yapmış olduğu bu konuşma Sancak ve havalisinde büyük bir heyecan uyandırmıştır. Bu heyecanı Sancak bölgesinde yaşayanlar, konuşmanın Sancak bölgesini ilgilendiren kısmını fotoğraflı kartpostal biçiminde düzenleyerek 5.000 adet basımını yapmış ve dağıtılmışlardır.⁹⁴

Fransa Suriye ile anlaşmaya vararak bunu yazılı hale getirmeleri sonucunda Türkiye'nin bu kadar sert ve kararlı bir tepki vereceğini tahmin edememişler, sonuç olarak Türkiye'nin kararlılığını ve Hatay sorunu üzerindeki hassasiyetini anladılar. “Türkiye'nin 9 Ekim 1936 tarihli notasına 10 Kasım 1936 tarihinde cevap veren Fransa, İskenderun Sancağı'na bağımsızlık vermenin Suriye'yi parçalamak demek olacağını ve mandater devlet olarak buna yetkisi bulunmadığını ancak Sancak'ın özerkliğinin korunacağını bildirdi.”⁹⁵

Suriyelilerle anlaşma yapılırken Türkiye'nin Sancak konusunda kararlı bir tepkisini beklemeyen Fransa, Avrupa'da yaşanan siyasi konjonktür değişikliği nedeniyle Türkiye'yi karşısına almak istemiyordu. Yine Fransa İskenderun Limanını da kaybetmek istemiyordu. Bu nedenle Fransa sorunu Milletler

⁹² Afet İnan, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, Ankara 1977, s.135.

⁹³ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s.145.

⁹⁴ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.49.

⁹⁵ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.51.

Cemiyeti'ne götürerek Türkiye ile uzlaşma yollarını aramayı tercih etmiştir. Sancak konusunun Türkiye ile Fransa arasında bir anlaşmazlık mevzuu olmaktan çıkıp Milletler Cemiyeti Konseyi üyesi devletlerin meseleye sahip çıkmasını amaçlamıştır. Türkiye Fransa'nın bu kararını, bölgede meydana gelen olaylar nedeniyle dikkate alarak kabul etmiştir.⁹⁶

2.1.3. Milletler Cemiyetinde Hatay Sorunu ve Sonuçları

Mustafa Kemal Atatürk'ün "müstakil Hatay Türk Devleti"⁹⁷ tezi 26 Eylül 1936'da Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, tarafından Milletler Cemiyeti'nde dünya kamuoyuna açıklayarak⁹⁸ nüfusun büyük çoğunluğu Türklerden oluşan Sancak'ın kendi kendini yönetme sorununu uluslararası platforma taşıdı.

"Türkiye, Milletler Cemiyeti'ne 8 Aralık 1936 tarihinde başvurarak, Sancak konusunda Türk-Fransız ihtilafının, hürriyet ve canları tehdit altında bulunan Sancak halkının emniyeti hakkında alınacak tedbirlerin 14 Aralık 1936 yılında olağanüstü bir toplantıda görüşülmesini talep etmiştir."⁹⁹

Milletler Cemiyeti soruna, 14 Aralık 1936 tarihinde bakmaya başlamasıyla birlikte Fransa, Hatay'da her türlü yola başvurarak Alevileri Türkler aleyhine kışkırtmaya yönelik tahriklere başlamıştır.¹⁰⁰ Türk ve Alevilerin kışkırtılmalarına rağmen sonuç alamayan Fransa bunun üzerine yerli muhafız askerleri ile birlikte hareket eden Suriyeli Vatani milisleri, Alevilere saldırarak ölüm ve yaralanmalara neden olmuşlardır.¹⁰¹ Bu baskılara Alevileri bir kısmı 1938 Mayıs ayında Halkevine başvurarak himaye talep etmişlerdir.¹⁰²

Sancak meselesinin Milletler Cemiyeti 14-16 Aralık 1936 tarihleri arasında sorunu tartışarak, çözüme ulaşmaya çalışmış buna yönelik olarak İsveçli Sandler'i

⁹⁶ Pehlivanlı, Sarıнай, Yıldırım, a.g.e., s.53.

⁹⁷ Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s.590.

⁹⁸ Ada, a.g.e., s.84.

⁹⁹ Pehlivanlı, Sarıнай, Yıldırım, a.g.e., s.53.

¹⁰⁰ BCA. (030.10.223.508.34) 402.386.

¹⁰¹ Adil Dağıstan, **Türk – Fransız İlişkileri (1918-1938)** (Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara, 1992. S.147.

¹⁰² BCA. (030.10.223.504.10)-402

raportör olarak atadı. Sandler, Milletler Cemiyeti Konseyi'ne sunduğu ön raporda, tarafların temsilcilerinin birbirleriyle görüşmelerini, Konseyin incelemeler yapmak üzere bölgeye üç gözlemci göndermesini önermiş, tarafların raportörle temas halinde görüşmelere devam etmesini, konunun Milletler Cemiyeti'nin Ocak ayı toplantısında tekrar ele alınmasını tavsiye etmiştir.¹⁰³

Bu programın Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından onaylanmasının ardından Hollanda, İsveç ve İsviçreli üç kişilik bir gözlemci heyet oluşturularak 31 Aralık 1936 Hatay'da göreve başladı. Bu gözlemci heyete bölge halkı Sancak ile ilgili olarak detaylı bilgiler vermişlerdir. Gözlemci heyeti çalışmalarını sürdürdüğü zamanlarda Türk-Fransız görüşmeleri de Paris'te devam etmekteydi. Görüşmeler esnasında Türkiye, Hatay'ın bağımsızlığını istemiş, Suriye ve Lübnan ile beraber bir konfederasyon teşkil etmesini, bu konfederasyonun dış ilişkiler, gümrük ve para birliği konularında yetkili olmasını teklif etmiş ise de bu teklif Fransa tarafından kabul edilmemiştir.¹⁰⁴

Ocak ayı içerisinde yoğun bir şekilde devam eden görüşmeler sonucunda Fransa tavrını değiştirmiş ve prensip anlaşmasına varılabilmıştır. Üzerinde anlaşılan hususlar 27 Ocak 1937 yılında "Sandler Raporu" adıyla, Milletler Cemiyeti tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir. Raporunda, Hatay'ın içişlerinde tümüyle bağımsız, "ayrı bir varlık" olmasını, dışişlerinde Suriye tarafından yönetilmesini ve Suriye ile ortak gümrük ve para birliğine sahip bulunması gibi hususlara yer verdi. Sandler'in raporu çerçevesinde 5 kişilik uzmanlar komitesi, Milletler Cemiyeti Hatay için bir anayasa hazırlamak üzere bir de komisyon teşkil etti. Bu komisyonun Türkiye ile Fransa'nın da görüşlerini alarak hazırladığı anayasa Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından 29 Mayıs 1937 de kabul edildi. Aynı gün, Türkiye ile Fransa arasında da, Hatay'ın toprak bütünlüğünü ortak garanti altına alan anlaşma imzalandı.¹⁰⁵

Hatay'ın statüsü ve anayasası hazırlanmış, hazırlanan belgelerin 29 Mayıs 1937'de Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından oybirliği ile kabul edilmesiyle

¹⁰³ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s. 77.

¹⁰⁴ BCA. (030.10.222.501.4) 402.24.

¹⁰⁵ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s. 78-79.

Hatay'ın ayrı bir varlık olduğu hukuksal olarak netlik kazandı. Belgeler 14 Haziran 1937'de TBMM tarafından da onaylandı. Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından kabul edilen metinlerin önemli hususları aşağıda belirtilmiş bulunmaktadır.¹⁰⁶

Hukuki Statüsü:

- İskenderun Sancağı, kendi içinde bağımsız, dışışleri ise Suriye tarafından yürütölen, Suriye ile gümrük ve para birliğı içinde bulunmaktadır. Statü ile Temel Yasa'nın uygulanması Milletler Cemiyeti gözetimi altında yapılacaktır.
- Sancak'ta oturan Suriye vatandaşları, Sancak vatandaşı olacaklardır. Statü'nün yürürlüğe girdiğı tarihte nüfusa kayıtlı olmayanlar, bir yıl içinde Sancak nüfus siciline kayıt yaptıırma hakkına sahip olacaklardır. Sancak topraklarında doğmuş olanlar, Sancak vatandaşı olarak kabul edilecektir.
- Suriye devletinin yaptığı uluslararası anlaşmalar ya da katıldığı uluslararası kararlar, Sancak'ın egemenliğine ve bağımsızlığına aykırı olması halinde Sancak'ta uygulanmayacaktır.
- Sancak bölgesi silahsızlandırılacaktır. Sancak'ta kurulacak polis ve jandarma gücü azami 1.500 kişiyi geçmeyecektir.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin İskenderun Limanı transit ticaretinden daha fazla istifade edebilmesi için bir Türk Serbest Ticaret Bölgesi kurulacaktır.

Temel Yasası;

- Sancak'ta yasama yetkisi iki dereceli seçimle olacak, dört yıl için işbaşına gelecek 40 üyeli bir Meclis tarafından yürütölecektir.
- 20 yaşından büyük tüm erkek Sancak vatandaşları, birinci derece seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir. Birinci derece seçimlerde adaylık için okur-yazar olmak zorunludur. İkinci derece seçimlerde adaylık için ise bu koşulun yanısıra, 25 yaşını aşmış olma koşulu aranır.

¹⁰⁶ Ada,a.g.e., s.136

- Sancak Meclisi için yapılacak ilk seçimler, Milletler Meclisi'nin Fransa ve Türkiye dışındaki üyelerinin temsilcilerinden oluşacak bir Seçim Komisyonu tarafından düzenlenir ve denetlenir. Birinci derece seçmenleri, mensup oldukları cemaate göre seçmen listelerine yazılırlar. Bir cemaat için yazılacak seçmen sayısı, o cemaati temsil edecek ikinci derece seçmen için "1" tane ikinci derece seçmen belirlenir. Ancak, yazım işleminin sonucu ne olursa olsun, her cemaate en az aşağıda belirtilen sayıda milletvekili çıkarma güvencesi verilmiştir.¹⁰⁷

Türkler	8
Aleviler	6
Araplar	2
Ermeniler	2
Rum – Ortodokslar	1

- Sancak'ta yürütme yetkisi, Sancak Başkanı ile İcra Heyeti'ne (Bakanlar Kurulu) aittir. Meclis tarafından beş yıllığına göreve getirilen Başkan, İcra Heyeti'nin olumlu görüşü ile Meclis'i feshederek seçimleri yenileme yetkisine sahiptir. İcra Heyeti, Başkan'ın atadığı bir Başkan'la (başbakan) dört üyeden (bakan) oluşur.
- Yargı yetkisi, yasa ile kurulan mahkemelere aittir.
- Sancak Statüsü ve Temel Yasası 29 Kasım 1937 tarihinde yürürlüğe girer.

Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Sancak'ın sınırları, Türk heyetinin Suriye içinde bulunan ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı Bayır, Bucak ve Hazine nahiyeleri Sancak bölgesinin dışında bırakılmıştır. Türkçenin yanı sıra Arapça da resmi dil olarak kabul edilmişti.¹⁰⁸ Yine Hatay Meclisi kendi içinden bir Cumhurbaşkanı seçecek, seçilen Cumhurbaşkanı da başbakanı seçerek atamasını gerçekleştirecektir. Kurulacak hükümet üyeleri 5 kişiden oluşacaktı. Bu şekilde kurulan Sancak Devleti, daha önce bir benzeri Devletler hukukunda rastlanmayan bir kurum olarak teorik anlamda ortaya çıkmıştır. Yüzölçümü 4.805 km² ve son

¹⁰⁷ Pehlivanlı, Sarınay, Yıldırım, a.g.e., s. 81.

¹⁰⁸ a.g.e., s. 82.

Fransız yönetiminin istatistiklerine göre, 219.000 olan nüfusun %39.7'si Türk, %28'i Alevi, %11'i Ermeni, %10'u Arap, %9'u Rum Ortodoks, %3'ü diğer unsurlardan oluşmaktaydı. 1920 yıllarda bölgenin demografik dengesi Fransız yönetimi tarafından Türkler aleyhine bozulmuş olmasına rağmen Türklerin oranı göreceli olarak çoğunluk teşkil etmektedir.¹⁰⁹

Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından kabul edilen Statüde açıkça belirtilmiş olmamasına rağmen, Fransa'nın Suriye'deki manda rejiminin sona ermesi halinde Sancak Bölgesinin de Statü gereği bağımsızlığına kavuşması gerekiyordu. Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilmesine rağmen Statü ve Anayasa ile Türk-Fransız Antlaşması, Sancak meselesini halledilememiştir. Zira Sancak'a ait Statü ile Anayasanın yürürlüğe girebilmesi için bölgede genel seçimlerin yapılması gerekiyordu. Ancak, Suriye'nin protestoları ile Fransa'nın Türkiye'ye karşı takındığı olumsuz tavırları 1937 yılı boyunca bir takım sorunların ortaya çıkmasına neden olmuş sonuç olarak Türk-Fransız ilişkileri tekrar gerginleşti.¹¹⁰

Suriye'de iktidarda bulunan Vatani Partisi iktidarda geldiği andan itibaren Suriye kamuoyunu Hatay davasına ve Türk düşmanlığına yönlendirmişlerdir. Propagandalarında Türkiye'nin şapkayı kabul etmiş dinsiz bir ülke olduğu, Halep, Trablusşam ve Cezire bölgelerini de almak için propaganda yaptığını yaymaktaydılar. Sandler Raporu Milletler Cemiyeti'nde kabul edilmesinin ertesi günü Suriye'de gösteriler başlamış, Türkler saldırıya uğramıştır. 29 Mayıs 1937'de Hatay'ın Statü ve Anayasası'nın Milletler Cemiyeti Konseyi'nde kabul edilmesi üzerine, Suriye Meclisi 3 Haziran 1937 tarihinde bir bildiri yayınlayarak Sancak'ı Suriye topraklarının bir parçası saydığını, yapılan anlaşma ve belirlenen statüyü tanımadığını açıkladı.¹¹¹

¹⁰⁹ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s. 82.

¹¹⁰ a.g.e., s.82.

¹¹¹ a.g.e., s.83.

2.2. BAĞIMSIZ SANCAKTA SEÇİM

2.2.1. Milletler Cemiyeti Denetiminde Seçim Hazırlıkları

M.C. Konseyi kararı gereğince kurulan “Sancak’ta İlk Seçimleri Düzenleme ve Denetleme Komisyonu”, Ekim 1937 başında toplanarak çalışmalarına başladı. Komisyon çalışmalarını Türkiye’ye danışmadan Fransız manda yönetimi ile işbirliği içinde bir seçim yönetmeliği hazırlamış ve bu seçim düzenlemesini, 10 Aralık 1937 tarihinde M.C. Konseyi Başkanı’na sundu.¹¹² Komisyon’un hazırladığı seçim takvimine göre, 15 Ocak 1938 tarihinde seçmen kaydıyla başlayacak olan işlemler, 28-31 Mart tarihinde yapılacak birinci derece seçimlerinden sonra, 12-15 Nisan tarihinde ikinci derece seçimleriyle sonuçlanacaktı.¹¹³

Seçim Komisyonu’nun Hatay’daki Türkler aleyhine hükümler bulunan düzenlemeye karşı, Türkiye hem şekil hem de işleyiş yönünden itirazlarını 15 Aralık 1937 yılında Milletler Cemiyeti’ne iletti.¹¹⁴ İtirazın özünde yukarıda da belirtildiği üzere Komisyon, taraflardan yalnızca birisi durumunda olan Fransız manda yönetimi ile işbirliği halinde hazırlandığı için seçimlerin tarafsızlığını etkileyebilecek yönleri olduğuna dairdir.¹¹⁵

Seçim Komisyonu Başkanı tarafından Türk tarafının itirazlarının gerçeği yansıtmadığı ifade edilerek, M.C. Seçim Komisyonu’nun çalışmalarını bağımsız olarak yürüttüğünü, manda yetkilileri dışında resmi sıfatı olmayan çeşitli kişilerle de görüşüldüğünü söyleyerek Komisyon’un herhangi bir etki altında kalmadan çalıştığını belirtti.¹¹⁶ Fransız hükümetinin bu yanlı tavırları Türk-Fransız ilişkilerinin yeniden gerginleşmesine neden olmuştur. Türkiye Fransa hükümetine 3 Aralık 1937 ve 24 Aralık 1937 tarihlerinde verdiği notalarla bu durumu protesto etmiş ayrıca 1930 tarihinde imzalanmış bulunan Türk Fransız Dostluk Antlaşmasını da feshetmiştir.¹¹⁷ 14 Aralık 1937’de Mustafa Kemal Atatürk’ün başkanlığında

¹¹² Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s. 85.

¹¹³ Ada, a.g.e., s.147.

¹¹⁴ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.86

¹¹⁵ Ada, a.g.e., s.148.

¹¹⁶ Ada, a.g.e., s.149.

¹¹⁷ Soysal, a.g.m., s.92-93.

toplanan Bakanlar Kurulu, güney bölgesinde alınacak askeri tedbirlerle ilgili bir kararnameyi kabul etmiştir.¹¹⁸

Türkiye'nin itiraz konusu, Seçim Komisyonu'nun çalışma esasları ile seçmen yazımının nüfus sayımını andıran bir soru formuyla yapılmasına ilişkindi. Türkiye, yazımlar için "beyan esası"nın getirilmesi, yani Sancak vatandaşlarının diledikleri cemaate yazılma özgürlüğüne sahip olmasını istemekteydi. Fransa, Türkiye'nin bu önerisi üzerine Komisyon'un, Türk ve Fransız temsilcilerinin katılımıyla, yeniden oluşturulmasına ve düzenlemenin gözden geçirilmesine ılımlı yaklaşmıştır.¹¹⁹

Milletler Cemiyeti Ocak 1938 tarihinde, Türk ve Fransız temsilcilerinin katılımıyla yeni bir komisyon kurulmasına ve seçim düzenlemesini gözden geçirmeye karar verdi. Yeni Komisyon, Türk ve Fransız üyelerin yanı sıra, Belçika, İngiltere ve İsveç temsilcilerinden kurulacak ve gerekli görürse, 15 Nisan 1938 tarihinde öngörülen seçim tarihini de ileri alabilecekti.¹²⁰

Yeni seçim talimatnamesinin 21 Nisan 1938'de yürürlüğe konulmasına karar verildi. Suriye'de ise, Arap milliyetçilerinin Türklere yönelik saldırıları devam ederken, Suriye Hükümeti ve hükümete yakın olan çevrelerde Türkiye'ye sıcak mesajlar gönderilmeye başlandı. Hatta bazı muhalifler de doğrudan doğruya Türkiye'yi hedef almak yerine, Fransa'nın Suriye ile yaptığı antlaşmanın manda rejiminden "daha berbat" bir nitelik taşıdığını ve antlaşmanın gerek önceki biçimi ve gerekse sonraki eklerle Suriye'nin bütün milli varlığını yok sayan bir vesika" olduğunu açıkladılar. Milletler Cemiyeti'nin dünyada ortaya çıkan dış politik krizlerin sonucu olarak Türkiye'nin her istediğini yerine getireceğini öne sürdüler.¹²¹ Suriye Başbakanı Cemil Mardam 15 Şubat 1938'de Şam'da Cumhuriyet gazetesi muhabirine verdiği demeçte, Fransa-Suriye Antlaşması onaylandıktan sonra, Suriye'nin Sadabad Paketi'na ve "Arap ittifadına" gireceğini açıklamıştır. Bu paktların mucidi olan Atatürk'e bütün Şark'ın minnettar olduğunu vurgulayarak; *"Atatürk, yalnız Türklerin değil, bütün Şark'ın atasıdır. Şark, ondan*

¹¹⁸ BCA.(030.18.01.81.102.2)2/7834

¹¹⁹ Ada, a.g.e., s.149.

¹²⁰ Ada, a.g.e., s.150.

¹²¹ **"Beyrut Mektupları: Suriye Siyaseti Tam Manasıyla Değişiyor"**, Cumhuriyet, 4 Şubat 1938, No:4920, s.2.

*nur alarak onun izinde yürüyor. Atatürk olmasaydı, Şark'ın hali ne olurdu? Onun adı, Atatürk değil, Atadoğu olmalıdır” demiştir.*¹²²

2.2.2. Seçmen Yazımı, Karışıklıklar ve Türk Ordusunun Hatay'a Girmesi

Türkiye seçimlerde çoğunluğu sağlamak üzere öncelikle memurlar olmak üzere Türkiye'de yaşayan Hatay doğumluları 1938 yılı başından itibaren Hatay'a göndermiştir. Buna yönelik hazırlanan talimatta; memur ve serbest meslek sahiplerinin Ocak 1938'e kadar Hatay'a gitmeleri ve ailelerini de beraber götürmeleri istenilmiş, Hatay'a gidenlerin Hatay vatandaşlığına geçmeleri için kısa sürede başvurularını yapmaları talep edilmiş, gidenlerin iki yıl orada kalacakları ve izin almadan Türkiye'ye dönemeyecekleri, memuriyet terfilerinin düzenli yapılacağı ve maaşlarının bu süre zarfında ödeneceği de hazırlanan talimatta vurgulanmıştır.¹²³

Türkiye'nin itirazları üzerine Milletler Cemiyeti Konseyi 31 Ocak 1938'de seçim yönetmeliğinde gerekli düzenlemelerin yapılmasına karar vermiş ve Seçim Komitesi 7 Mart 1938 de gerekli düzenlemeleri tamamladı.¹²⁴Yeni oluşturulan Seçim Komisyonu, Türkiye'nin istekleri doğrultusunda, seçim yönetmeliğini gözden geçirip gerekli değişiklikleri yaparak çalışmalarını sona erdirdi. Yeni yönetmeliğe göre seçmenler, herhangi bir araştırmaya gerek kalmaksızın, ait olduklarını beyan ettikleri cemaatin listesine yazılacaktı. Seçim bürolarında bulunacak cemaat temsilcileri de, Komisyon tarafından değil, doğrudan cemaatleri tarafından atanacaktı. Yeni seçim yönetmeliği, M.C. Konseyi tarafından düzenlenmiş hali ile kabul edildi.¹²⁵

Fransa ve Türkiye'nin anlaşmasına rağmen, Sancak'taki seçmen yazımları beklendiğinden daha sıkıntılı geçti. Seçmen yazımı için getirilen “irade beyanı esası”, ile seçimlerde Türklerin çoğunluğu ele geçirmesinden çekinen diğer tüm

¹²² “Suriye Başvekilinin Gazetemize Beyanâtı”, Cumhuriyet, 16 Mart 1938, No:4969, s.1-3.

¹²³ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.91.

¹²⁴ Soysal, a.g.m., s.94.

¹²⁵ Ada, a.g.e., s.161.

unsurlar ve manda yöneticileri aralarında belirli bir işbirliği yaptılar.¹²⁶ Fransız manda memurları Suriye'deki Taşnak ve Hınçak Ermenilerini birleştirerek birçok Ermeni ve Arabı Hatay'a sokarak Türkler aleyhinde propagandalara başlamışlardır.¹²⁷ Seçimler esnasında Türklerden yana tavır takınan Alevileri baskı ve terör olayları ile sindirmeye çalıştılar. Hatay'da yaşamayan Arap ve Ermeniler getirtilerek Sancak vatandaşı olarak yazılmışlardır.¹²⁸ Fransız memurları Türk tarafına şiddet uygulanması ve olumsuz propagandaları (Fransızların bölgeyi terk etmeyecekleri ve Türklerin başarılı olamayacakları yönünde gerçekleştirdikleri propagandalar) bölgedeki Türkleri psikolojik baskı altına alma girişimleri bulunmaktaydı.¹²⁹ Ayrıca Vatanilerin baskı ve şiddet uygulamalarına göz yummuşlar hatta bunları teşvik dahi ettiler.¹³⁰ Temel Yasa'da bulunmamasına rağmen seçim komisyonları Türk köylülerini Sünni-Müslüman olarak kaydederek Türklerin seçmen sayısı az gösterilmeye çalışıldı.¹³¹

Sancak'taki yazım işlemleri Mayıs 1938'de yeniden başladı. Ancak, Türkiye ile Fransa arasında süren anlayış birliğine rağmen, Sancak'ta olaylar bir türlü önlenemedi. 16 Mayıs 1938 tarihi itibarıyla yazım sonuçları, Mart 1938 Antlaşmasının gerçekleşme durumunu zorlaştırmaktaydı. O tarihe kadar listelere yazılan 14.887 seçmenden ancak 7.272'si yani %49'u Türk olarak tescil edilmişti. Bu durum Türklerin müstakbel Sancak Meclisi'nde çoğunluğu sağlayamaması anlamına gelmekteydi. Yazımlarda Türkler lehine herhangi bir düzelme beklenmediğinden ve Fransız manda yöneticilerinin yanlı tavırları, Türkiye tarafından kaygıyla karşılandı ve Türkiye, çözüm için kararlılığını göstermek üzere Hatay sınırına 30.000 kişilik bir kuvvet yığdı. Gerek bu durum karşısında gerek Avrupa olaylarının gittikçe buhranlı bir hal alması nedeniyle (bu tarihte Almanya'nın Avusturya işgali ve Çekoslovakya'yı parçalaması) Fransa, seçimleri 6 gün durdurarak Hatay'ın Fransız temsilcisi Garreau'yu azletti. Yerine Binbaşı Collet'i seçimler süresince temsilci olarak görevlendirdi. Ayrıca Dr. Abdurrahman Melek'i Sancak Umumi Valiliğine tayin etti. Yeni Vali, 5 Haziranda göreve başladı

¹²⁶ Ada, a.g.e., s.162.

¹²⁷ BCA.(030.10.223.505.31) 402.229.

¹²⁸ BCA.(030.10.223.508.34) 402.386.

¹²⁹ BCA.(030.10.223.503.17) 402. 88.

¹³⁰ BCA.(030.10.223.504.52) 402.187.

¹³¹ BCA.(030.10.223.505.42) 402.240.

ve ilk iş olarak Antakya Kaymakamlığına Süreyya Halef'i, Antakya Belediye Başkanlığına ise Vedi Münir Karabay'ı tayin etti.¹³²

Seçimin güvenli bir ortamda gerçekleşmesi için Türkiye ve Fransa arasında anlaşma sağlanarak bir de askerî anlaşma imzalandı. Buna göre Orgeneral Asım Gündüz başkanlığındaki bir heyet 12 Haziran 1938 günü Antakya'ya gelerek, Fransa'nın Suriye Orduları Komutanı Orgeneral Huntzinger başkanlığındaki bir heyetle 13 Haziran 1938 günü görüşme gerçekleştirdi. Askerî Anlaşma (Fransız ve Türk Genelkurmayları Arasında Genel Anlaşma) 3 Temmuz 1938 günü Antakya'da imzalandı. Anlaşma gereğince Türk ve Fransız askerî güçleri, Sancak'ın güvenliğini ve toprak bütünlüğünü birlikte sağlayacaklardı. Anlaşmanın ekinde yer alan 1 no'lu protokolde, Sancak'a girecek Türk birliklerinin 2.500 kişilik bir alaydan oluşması ve İskenderun, Beylan ve Kırıkhan'da konuşlanması öngörülüyordu.¹³³

4 Temmuz'da ise Dostluk Antlaşması imzalandı. Antlaşma ile Türkiye tarafından feshedilen 1926 Sözleşmesi'nden tek farklı yanı, tarafların Sancak'ın toprak bütünlüğü için birbirlerine gerekli kolaylıkları sağlamayı yükümlenmesiydi. Ayrıca, Suriye'nin de katılması halinde, Antlaşma üçlü bir Dostluk Antlaşması'na dönüşebilecekti.¹³⁴

Bu anlaşmaya göre Hatay'da asayiş 6.000 kişilik bir güç sağlayacak; bunun 2.500'ü Türkiye'den, 2.500'ü Fransa'dan ve 1.000'i Hatay'dan karşılanacaktı. Buna dayanarak Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki Türk askerî 5 Temmuz 1938'de Hassa ve Payas'tan iki kol halinde Sancak'a girdi.¹³⁵

2.2.3. Sancak'ta Seçimlerin Sonuçlanması

Sancak'ta yönetimi üstlenen Türk ve Fransız makamları, yazım çalışmalarının bitirilmesi için gerekli tedbirleri aldılar. Türk askerlerinin Sancak'a girişiyle birlikte Yüksek Komiser Delegatesi olarak atanmış bulunan Collet, sıkıyönetimi kaldırdı ve siyasi mahkûmlar için af ilan etti. Antakya'daki askerî görüşmelere katılan Türk

¹³² Mehmet Tekin, **Tarihte Hatay ve Hatay Devleti**, ATSO, Antakya, 1986, s.23.

¹³³ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.100-106.

¹³⁴ a.g.e., s. 101.

¹³⁵ Tekin, a.g.e., s.24.

heyetinde yer alan ortaelçi Cevat Açıkalın, Collet ile aynı yetkilere sahip olarak, Türkiye'nin Sancak'taki "olağanüstü temsilcisi" oldu.¹³⁶

Sancak'ta Yerel Seçim Komisyonu, Abdulgani Türkmen başkanlığında, Abdurrahman Melek ve Fransız temsilcisi Colonel Collet'den oluşmaktaydı. Çoğunluğun Türk üyelerinin oluşturduğu Komisyon'a diğer cemaatlerden de birer temsilci alınmıştı.

Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonu ise 26 Temmuz 1938 tarihinde yayınladığı bir raporla, 22 Haziran 1938 tarihinde görevi bırakıncaya kadar yaptığı çalışmaları özetlemiştir. Buna göre, sayıları toplam 50.782 olarak tahmin edilen birinci derece seçmenlerin 45.543'ünün yazım işlemleri tamamlanmıştı. Bu seçmenlerin cemaatlerine göre dağılımı şöyle olmuştur.¹³⁷

Türkler	% 45,8
Aleviler	% 25,8
Ermeniler	% 13,6
Araplar	% 7,6
Rum Ortodokslar	% 5,1
Kürtler	% 0,8
Diğer Cemaatler	% 1

Komisyon, yazım işlemlerini 1 Ağustos'ta tamamlamış kesinleşen sonuçlar aşağıdaki gibi olmuştur.¹³⁸

Cemaat	Seçmen Sayısı	%	Milletvekili Sayısı
Türkler	35.847	63	22
Aleviler	11.319	19,8	9
Ermeniler	5.504	9,7	5
Araplar	1.845	3,2	2
Rum-Ortodoks	2.098	3,7	2
Diğer Cemaatler	395	0,6	-
TOPLAM	57.008	100	40

¹³⁶ Ada, a.g.e., s.161.

¹³⁷ a.g.e., s.179.

¹³⁸ a.g.e., s.180.

Sonuç olarak, komisyonun kısa sürede biten çalışmaları sonucunda toplam seçmen sayısı Milletler Cemiyeti Komisyonunun tahmininin üzerinde gerçekleşmiş ve Türk cemaatinin seçmen sayısında artış diğer cemaatlerin seçmen sayılarında önemli oranda düşmeler meydana gelmiştir.

Milletvekilliğine aday olacak Türklerin adları, Dört Yol'da yapılan bir toplantıda belirlendi. Toplantıya Abdurrahman Melek ve Tayfur Sökmen'in yanı sıra, Şükrü Sökmensüer, Cevat Açıkalın ve İskenderun Başkonsolosu Fethi Denli katıldı. Toplantıda, Türklere ayrılan 22 milletvekili adaylığı için 22'şer kişilik iki değişik liste hazırlandı. Ayrıca, Devlet Başkanlığı'na Tayfur Sökmen'in, Meclis Başkanlığına Abdülğani Türkmen'in, Başbakanlık görevine ise Abdurrahman Melek'in adlarının önerilmesi kararlaştırıldı. Bakanlıklara atanacak olanların da adları saptandı.¹³⁹

Belirlenen aday sayısı milletvekili sayısına eşit olduğu için ayrıca seçim yapılmasına gerek kalmaksızın 22 adayın milletvekilliği, 24 Ağustos 1938'de yerel Seçim Komisyonu tarafından tasdik edildi. Seçim sonuçları itibarıyla Türklerin çoğunlukta olduğu bir meclis'in kurulması, Türkiye'nin ve Hataylı Türklerin iki yıllık verilen emeklerin sonucunda ortaya çıktı.¹⁴⁰

¹³⁹ Ada, a.g.e., s.180.

¹⁴⁰ a.g.e., s.182.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY DEVLETİ

3.1. HATAY DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Sancak Meclisi, ilk toplantısını 2 Eylül 1938 günü gerçekleştirdi. Bu toplantıya, seçimleri kazanan tüm cemaatlere mensup Milletvekilleri katıldı. Sancak Statüsüne göre resmi dil Türkçe ve Arapça olmasına rağmen milletvekillerin hepsi Türkçe yemin ettiler. Meclis'in ilk toplantısında yeni kurulan devletin adının “Hatay” olması kabul edildi. Yeni kurulan devletin bayrağı olarak, Türk bayrağına çok benzeyen, ayyıldızlı Hatay bayrağının kullanılması kararlaştırıldı.¹⁴¹ Tayfur Sökmen Devlet Başkanlığına, Halk Partisi Başkanı Abdülgani Türkmen Meclis başkanlığına seçildi. Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen'de Abdurrahman Melek'i hükümeti kurmakla görevlendirdi.¹⁴²

3.1.1. Hatay Devlet Yönetiminin İlk Karar ve Uygulamaları

Hatay Meclisi, hükümete, yeni devletin altyapısını oluşturmak üzere gerekli düzenlemeleri yapma yetkisi verdi. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki yürürlükte bulunan kanunların Hatay'da aynen uygulanması kabul edildi. Bazı yasaların Hatay'a uyarlanmasına yönelik çalışmalar yapıldı. Meclis'de oybirliği ile kabul ettiği bir yasada da Hatay'ın işlerinde tümüyle bağımsız, Türk çoğunluğunun yönetiminde egemen bir devlet olduğu belirtildi.¹⁴³

Abdurrahman Melek tarafından kurulan Bakanlar Kurulu tamamı Türklerden meydana geldi. 6 Eylül 1938'de toplanan Hatay Meclisi hükümete güven oyu verdi, aynı gün Milletler Cemiyeti tarafından hazırlanan Anayasa onaylanmış, devletin resmi adı “Hatay Devleti” olarak değiştirildi. Milli marş olarak Türk İstiklal Marşı ve yeni bayrak kanunu kabul edildi.¹⁴⁴ 7 Eylül 1938 tarihinde toplanan meclis hükümete geçici kanun çıkarma yetkisi vermiş ve hükümet icraatlarına başlamıştır.

¹⁴¹ Mursaloğlu, a.g.e., s.107. Pehlivanlı, Sarınay, Yıldırım, a.g.e., s.112-113.

¹⁴² Sökmen, a.g.e., s. 108.

¹⁴³ Ada, a.g.e., s.186.

¹⁴⁴ Tekin, a.g.e., s. 76-77.

Türkiye yeni kurulan Hatay Devleti'nin acil ihtiyaçlarını karşılaması için hemen 50.000-TL ödenek gönderdi.¹⁴⁵

Hatay Meclisi'nin, kısa süre içinde aldığı ve yeni kurulan devletin Türk kimliğini vurgulayan kararlarda ortaya konulan doğrultu, hükümetin yargı, ekonomi, maliye, eğitim ve askerlik gibi konulara ilişkin icraatıyla da devam etti. Yargı alanında, Fransız yargıçların görev aldığı karma mahkemeler kaldırıldı. Hatay gümrük yönetimi oluşturularak Suriye'ye ürün giriş-çıkışları denetim altına alındı fakat Hatay'da özellikle tahıl ve gıda sıkıntısı baş göstermesi üzerine, Türkiye sınırında Payas'ta bulunan gümrük kapısı iptal edildi. Ayrıca, İskenderun liman kaptanlığına da bir Türk atandı. Limana giriş yapacak yabancı bandıralı gemilere, Hatay bandırası taşıma koşulu getirildi. Payas-İskenderun demiryolu hattının Hatay Devleti'ne devri için imtiyaz sahibi şirketle görüşmeler başlatıldı. Mali alanda alınan önlemler içinde en önemlisi ise, Hatay'da Suriye parası yerine Türk parasının kullanımı yönünden alınan karardır. Bu arada, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Hatay'da şube açması da sağlandı. Sonuç olarak, Hatay'ın Suriye'ye ekonomik bağılılığına son verilmeye çalışıldı.¹⁴⁶

Eğitim alanında öncelikle okulların Arapça eğitim veren şubeleri kapatıldı. Arapça öğretiminin aşamaları olarak kaldırılması da kararlaştırıldı. Fransızca ilköğretimden kaldırılarak ortaöğretimdeki Fransızca derslerinin saatleri sınırlandırıldı. Yapılan tüm bu çalışmalar aslında Hatay'ın, Suriye ile olan bağlarını kopararak Türkiye'nin etkisine açık bir devlet konumuna gelmesi için yapılmış çalışmalar niteliğindedir. Paris Büyükelçisi Suad Davaz, 30 Eylül 1938'de Fransız dışişlerine başvurarak, Hatay'daki yeni durumun resmileştirilmesini isteyen bir talepte bulunarak aşağıda belirtilen görüşleri iletmiştir.¹⁴⁷

- Fransa'nın Hatay'daki mandası fiilen sona ermiş kabul edilmelidir.
- Türkiye, Hatay'ın gelişimine kendi olanakları ile katkıda bulunmalıdır.
- Türkiye, Hatay'la bir kredi sözleşmesi yapacaktır.

¹⁴⁵ BCA. (030.10.224.513.25) 402.561.

¹⁴⁶ Ada, a.g.e., s. 190.

¹⁴⁷ Ada, a.g.e., s.191.

- Türkiye ile Hatay, aralarındaki karşılıklı dostluk ilişkilerini düzenleyen bir anlaşma yapacaktır.
- Hatay'ın uluslararası çıkarları Türkiye tarafından korunacaktır.
- Türkiye, Hatay'da bulunan Fransız birliklerinin çekilmesini bir dostluk göstergesi olarak değerlendirir. Yine de sembolik sayıda bir Fransız birliği Hatay'da kalabilir. Hatay'da güvenlik sağlandıktan ve yerel polis örgütü kurulduktan sonra, Türk birlikleri de geri çekilecektir.
- Milletler Cemiyeti tarafından yapılan düzenlemeler, Suriye tarafında tanınmadığı için, Hatay Meclisi bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu durumda, Hatay'ın Suriye'yle ilişkilerini düzenleyen M.C. kararları mülga olmuştur.
- Türkiye'nin Hatay'da özel çıkarlarının olduğunun Fransa tarafından kabul edilmesi halinde, Türkiye de Fransa'nın Suriye ve Lübnan'da çıkarları olduğunu kabule ve bu konuda kendisine yardımcı olmaya hazırdır. Türkiye, Fransız-Suriye Bağımsızlık Antlaşması'nın sonuçlandırılması için elinden geleni yapacaktır.
- Türkiye, el-Cezire'de Hristiyan çoğunluğa dayalı bir özerk yönetim kurulmasına karşı değildir. Türkiye, eşkıyalık ve kaçakçılık eylemlerinin yoğun olduğu bu bölgede bir konsolosluk açmaya hazırdır.
- Türkiye, el-Cezire bölgesinde yapılacak petrol arama çalışmalarına katılmak arzusundadır.
- Türkiye ile Fransa, el-Cezire bölgesindeki çetelerle mücadelede işbirliği yapmalıdır.
- Fransa ve Türkiye arasında yeni durumu göz önünde bulunduran bir dostluk ve iyi komşuluk anlaşması taslağı üzerinde çalışmalar başlatılmıştır.

Türkiye, 30 Eylül Muhtırası'yla, bir yandan Hatay'ın, "Türkiye'nin denetimi ve güvencesi altındaki bir küçük devlet" olması durumuna resmiyet kazandırmaya çalışırken, öte yandan da sınırlarına yakın bölgelerde güvenliğine karşı tehdit oluşturabilecek gelişmelere izin vermeyeceğini ortaya koyuyordu. Ankara, bu

talepleri karşılanırsa, Fransa'nın Suriye politikasına destek olacağını da belirtmiştir.¹⁴⁸

3.1.2. Hatay Devletinin Yönetim Yapısı

2 Eylül 1938'de toplanan Hatay Devleti Meclisi, Cumhurbaşkanlığı seçimi yaparak oy birliği ile Tayfur Sökmen'i Cumhurbaşkanlığı'na seçti. 5 Eylül 1938 günü Devlet Başkanı Tayfur Sökmen, Abdurrahman Melek'i bakanlar kurulunu kurmak üzere görevlendirdi. 6 Eylül 1938 günü Başbakan Dr. Abdurrahman Melek Hükûmet programını okudu akabinde, mecliste yapılan oylama ile milletvekilleri oybirliği ile bakanlar kuruluna güvenoyu verdiler. Kurulan hükûmette Başbakan hariç olmak üzere toplam sekiz adet bakanlık yer alıyordu. İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı doğrudan Başbakan'a bağlandı. Adalet Bakanı, Maliye Bakanı, Milli Eğitim Bakanlığı (Maarif Bakanlığı) ve Bayındırlık Bakanlığı (Nafia Bakanlığı) kuruldu ve bunlara atamalar yapıldı. Ayrıca her bakanlık için bir veya iki müsteşarın ataması gerçekleştirildi.¹⁴⁹

7 Eylül 1938 de açıklanan Bakanlar Kurulu Listesi aşağıdaki gibidir.¹⁵⁰

- Başbakan, Dışişleri ve İçişleri Bakanlığı ile Milli Emniyet Bakanı: Dr. Abdurrahman MELEK
- Adalet Bakanı (Adliye Vekili): Cemil YURTMAN
- Maliye, İktisat, Gümrük ve Tekel Bakanı: Cemil BAKİ
- Eğitim (Maarif) Kültür ve Sağlık Bakanı: Ahmet Faik TÜRKMEN
- Nafia (Bayındırlık) ve Ziraat Bakanlığı: Kemal ALPAR, olmak üzere toplam sekiz bakanlık kurulmuştur.

Güvenoyu alan kabinenin resmi ilanından sonra Devlet Başkanı Tayfur Sökmen tarafından yapılan bir konuşmayla hükûmet programı açıklandı. Toplam on beş maddeden oluşan hükûmet program öncelikle hükûmetin bundan sonraki

¹⁴⁸ Ada, a.g.e., s.191.

¹⁴⁹ Mursaloğlu, a.g.e., s.114.

¹⁵⁰ a.g.e., s.115.

yapacağı iş ve işlemlerde uyması gereken genel nitelikteki bazı esaslardan bahsediliyordu.¹⁵¹

Bu esaslardan ilki olarak “devletin uluslararası taahhütlere riayet etmesi ve bunların gerçekleşmesini sağlamak” olduğu belirtilerek akabinde ikinci maddesinde Hatay Devleti’ndeki asayişin gerçekleştirilmesine yönelik olarak milli bir inzibat gücünün kurulması gerektiğinin altı çizildi.

Hatay Devleti Anayasasında da belirtildiği üzere hükümet programına da konulan “ırk ve mezhep farkı gözetilmeksizin tüm vatandaşların eşit olduğu ve kanun önünde herkese aynı işlemlerin yapılacağı” taahhüdü, hükümetin bu konu üstünde hassasiyetle duracağını göstermesi bakımından önemlidir. Zira Hatay’ın kültürel mozağının çeşitliliği ve mevcut siyasi durumun varlığı, eşitlik ve adalet kavramlarının hem Anayasa tarafından güvence altına alınma ihtiyacını hissettirmiş hem de hükümet programında bu konuya yer verilmesine neden olmuştur.

6 Eylül 1938 günü, Sancak Anayasa’sı, “Hatay Anayasası” olarak kabul edilmiştir. Anayasa’da Devletin adı “Hatay Devleti” olarak belirtilmiştir. Ayrıca Hatay Devletinin yönetim biçimi Cumhuriyet, Başkenti Antakya olduğu Anayasada açıkça belirtilen konular arasındaydı.

Hatay Devleti Anayasası tarafından Devlet Başkanına verilen af yetkisi gereğince, Millet Meclisince çıkartılan bir kanunla 22 Eylül 1938’de Genel Af ilan edildi.

Bu kanuna göre, Hatay Meclisinin kurulma tarihi olan 02.09.1938 tarihine kadar genel ve özel kararnamelerde yazılı kabahat fiilinden sanık ve mahkûm olanlar af edildi. Genel Af ile amaçlananın, yeni kurulan Devletin toplumsal mutabakatın sağlanmasını gerçekleştirmeye yönelik bir adımı olarak görebiliriz. Nitekim Genel Af ile sadece Türk olan unsurlar değil aynı zamanda azınlıklara mensup kişilerde bu af kapsamından istifade etmişlerdir.

Hatay Devleti Anayasasına baktığımız zaman, devletin yönetim şekli ile çalışma biçimini görmek mümkündür. Hatay Anayasası, 5 bölümden oluşmakta

¹⁵¹ Mursaloğlu, a.g.e., s.116.

olup ilk bölümde “Esas Hükümler” başlığı altında, “Devletin yönetim biçiminin cumhuriyet olduğu, ikinci maddesinde başkentinin Antakya olduğu belirtilmiş bu bölümün üçüncü ve son maddesinde, Hatay’da ki tüm vatandaşların kanun önünde eşit olduğu, ırk, dil, din ayrımı gözetmeksizin herkesin aynı haklara sahip olduğu ve herkesin kanunlara riayet etmesi gerektiği” gibi temel birtakım düzenlemelere yer verilmiştir.

Hatay Anayasasının ikinci bölümde toplam 8 madde bulunmaktadır. Bu bölümde “yasama gücü”nün tanımı açık bir şekilde yapılmıştır. Buna göre yasama gücü, “Hatay halkı adına Hatay Millet Meclisi tarafından kullanılacağı” ifade edilmiştir. Meclis seçimlerinin 4 yılda bir yapılacağı ve 40 kişiden oluşacağı hükümleri, daha önce “Sancak Anayasası”nda da kabul edildiği üzere aynen kabul edilmiştir. Bu süre ve kişi sınırlamalarının nedenini, “bölge nüfusunun dikkate alınarak tespit edildiği” gerçeğinde aramak gerekir.

Anayasanın ikinci bölümde düzenlenmiş bulunan ve “kanuna dayanmayan hiçbir vergi salınamayacağı gibi tahsil de edilemeyecek” hükmü üzerinde durmak gerekecektir. Bu madde, mali açıdan Hatay Devleti mensuplarına hukuki bir güvence vermektedir. Hatay Devleti Anayasaya eklenen bu madde ile gelir politikasını adalet ve tarafsızlık içinde uygulamak istemektedir. Bilindiği üzere ekonomik kalkınmasının en temel gereklerinden biri vergi gelirleridir. Bu bağlamda “vergilerin kanuna dayanması” ilkesini Anayasası’nda yer veren Hatay Devleti, kanunların herkese uygulanacağını dolaylı olarak belirterek, konuya verdiği önemi göstermiştir.

Yine aynı maddenin devamında Devletin mali politikalarının ipuçları verilmiştir. Bu bağlamda, “Bakanlar Kurulu her sene gelecek sene için bir bütçe kanunu ile bir mali muvazene kanunu tespit edecek, Hatay Millet Meclisi tarafından kabul ve tasdik edilmemiş olan hiç bir gider senesi içinde yapılamayacak, her mali yılsonunda o yıla ait kesin hesapları bir kanunla oluşturulacak bir heyet tarafından incelendikten sonra Meclise gönderilecektir” hükümleri bulunmaktadır.

Anayasanın ikinci bölümde karar yeter sayısı da belirtilmiştir. Buna göre kanunlar ve kararlar adi çoğunlukla kabul edilecektir. Nisab-ı Ekseriyet (Salt çoğunluk), Meclisi oluşturan üyelerin yarısından bir fazlası olarak hüküm altına alınmıştır. Yine ikinci bölümün 6. Maddesinde “Yasama Dokunulmazlığı”nın tanımı yapılarak milletvekillerinin yasama dokunulmazlığından bahsedilmiş ve sınırları çizilmiştir. Buna göre hiçbir vekilin Millet Meclisi içerisindeki oy ve görüşlerinin ifadesinden dolayı meclis dışında da sorumlu olmadığı belirtilmiştir.

Bazılarının “mutlak dokunulmazlık” da dediği “yasama sorumsuzluğu (teşriî mesuliyetsizlik)” veya “parlamentar sorumsuzluk” dedikleri yasama dokunulmazlığı, meclis üyelerinin yasama görevlerini yerine getirirken sarf ettikleri sözlerden, açıkladıkları düşüncelerden ve verdikleri oylardan dolayı herhangi bir hukuki veya cezai takibata uğramayacakları anlamını taşımaktadır.¹⁵² Yasama dokunulmazlığının tanınmasındaki amaç, meclis üyelerinin yasama çalışmaları esnasındaki söz, düşünce ve oy hürriyetlerini tam olarak korumaktır. Bu dokunulmazlık sayesinde, meclis üyeleri hiçbir şeyden çekinmeyerek, düşüncelerini serbestçe açıklayacaklar, serbestçe oy kullanabileceklerdir. Millî irade Hatay Millet Meclisi’nde tam olarak tecelli edebilecektir.

Hatay Devleti Anayasası’nın ikinci bölümünde Millet Meclisinin tatili esnasında gerekli hallerde, Cumhurbaşkanı veya Millet Meclisi Başkanı tarafından Hatay Meclisinin toplanmasına karar verilebilecektir. Millet Meclisindeki görüşmeler açık olup yayımlanacak ancak duruma göre yaptığı gizli oturumların tutanakları Meclisin kararı ile kamuoyuna duyurulabilecektir.

Bunlardan ayrı olarak Anayasada yer alan önemli bazı noktalar aşağıda gösterilmiştir.

- İcra Kuvveti Hatay Devlet Başkanı ile icra meclisine ait olduğu belirtilmiş Devlet Başkanının, Hatay Millet Meclisi tarafından beş sene süreyle seçileceği hüküm altına alınmıştır.

¹⁵² Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Kitabevi, Ankara, Aralık 2009, s.45.

- Devlet Başkanının Anayasa ile verilen görevler arasında genel af yetkisi bulunmaktadır. Ancak Devlet Başkanı bu yetkiyi kanuna dayanarak kullanabilecektir.
- Meclis tarafından kabul edilen kanunların tümü Devlet Başkanı tarafından imzalanacak ve hiçbir kanun imzadan önce yürürlüğe giremeyecektir.
- Yine Hatay Devlet Başkanı, icra meclisin oyu üzerine Millet Meclisini feshedebilecektir. Yine Millet Meclisine karşı sorumlu bir icra meclisi kurulacak, bu meclis bir başkan ile seçeceği en çok dört üyeden ibaret olacaktır. İcra Meclisin Başkanı ise Hatay Devlet Başkanı seçecektir.
- Mahkemeler kanunla kurularak Hatay Halkı adına karar vereceklerdir. Yine Üyesi Devlet Başkanı tarafından belirlenecek bir yüksek mahkeme kurulması, Anayasa tarafından ifade edilmiştir. Buna göre, kurulacak olan yüksek mahkeme, Hatay'ın bütün mahkemelerinin kararlarına karşı yeniden inceleme hakkına ve yetkisine sahip olacaktır. İcra Meclisi, yüksek mahkeme ile diğer mahkemelerin kararlarını yerine getirmekle sorumlu tutulmuştur. Bunun dışında mahkeme kararlarını başka bir hiçbir kuvvet tarafından incelenemez veya düzeltilemez olduğu belirtilerek yargı bağımsızlığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca “yüksek mahkeme ile diğer mahkemeler kanunların anayasaya uygun olup olmadığının tetkikine yetkili değildir” denilerek mahkemelerin yetkilerinin sınırlarını çizmiştir.
- Beşinci ve son bölümde Müteferrik Hükümler başlığı altında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin başında Hatay Pasaportu çıkartılacağı, Hatay'ın düzeni ve asayişin sağlanmasına yönelik olarak 1.500 kişilik polis ve jandarma kuvvetleri kurulacağı belirtilmiştir.
- Anayasada devletin resmi dini belirtilmemiştir.

Anayasa'nın ilk maddesi, Hatay Devletini, dışişlerinde tam bir bağımsızlığa sahip Türk çoğunluğuna dayanan ve cumhuriyet rejimi ile idare edilen ayrı ve müstakil bir varlık olarak tanımlanmıştır. Dönemin siyasi konjonktürünün bir sonucu olarak yorumlanabilecek “Türk çoğunluğuna dayanan bir devlet” olduğu

özellikle belirtilmiştir. Özellikle Türk unsuruna vurgu yapılmış, kurulan devletin asli unsurunun Türk olduğu ifade edilmiştir.

Anayasa metninde de görüleceği üzere yasama ve yürütme kuvvetlerinin yasama organında yani Hatay Meclisinde toplanması, meclis hükümeti sisteminin bir göstergesi niteliğindedir. Bilindiği üzere hükümet sistemleri anayasa hukukunun klasik teorisinde “kuvvetler ayrılığı - kuvvetler birliği sistemleri” şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Kuvvetler ayrılığı sisteminde yasama ve yürütme kuvvetleri ayrı ayrı organlara verilmiştir. Bu sistemde kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirinden kesin ve sert bir şekilde ayrıldığı sistemlere “başkanlık sistemi”, bu kuvvetlerin yumuşak ve dengeli bir şekilde ayrıldığı sistemlere de “parlamentar sistem” ismi verilmektedir. Kuvvetler birliği sistemlerinde ise yasama ve yürütme kuvvetleri aynı organda toplanmıştır. Yasama ve yürütme kuvvetleri yürütme organında toplanmışsa ortada mutlak monarşi veya diktatörlük rejimleri vardır. Yasama ve yürütme kuvvetleri yasama organında birleşmişse, ortada meclis hükümeti vardır. Sonuç olarak Hatay Devleti Parlamenter Sistemi benimsemiş bir devlet niteliğindedir.¹⁵³

Yine çok önemli bir düzenleme niteliğinde olan Hatay meclisinin tatilde olduğu süre içinde sonradan meclisin onayına sunulmak üzere Kanun Hükmünde Kararname (muvakkat kanun) çıkarma yetkisi Hükümete verilmiştir. Hatay Devleti Anayasasında 1938 tarihinde yer alan bu düzenleme Türkiye 1921 ve 1924 Anayasalarında yer verilmeyen Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi, 1961 Anayasasına 1971 yılında yapılan değişiklik girmiştir. Hatay Devleti Anayasasında bu tür bir düzenlemeye yer verilmesinin nedenini, dönemin siyasi koşullarının varlığı yanında yeni kurulan devletin hızlı bir biçimde ve dönemin şartlarına kurumsal çalışmalarını tamamlamak ve acil olarak ortaya çıkabilecek gelişmelere karşı beklemeksizin yasal düzenlemeleri yapmak amacıyla olduğunu söylemek mümkündür. Zira Kanun Hükmünde Kararname’nin hukuki muhteviyatı, Anayasa’dan aldığı yetkiye dayanarak çıkarılacağı kanun gücü ve özelliğine sahip bir kararname olmasıdır.

¹⁵³ Özbudun, a.g.e., s.56.

Hatay Anayasası kabul edilirken Millet Meclisini oluşturan 40 milletvekilinin oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu 40 milletvekili içerisinde çoğunluk Türklerden oluşmakla birlikte azınlıklardan muhalif tek bir oy çıkmamıştır. Bu durum, çoğunluğu oluşturan Türk vekillerle azınlıklara mensup olan vekiller arasında fikir ayrılığı bulunmamaktadır. Bağımsızlık yönünde Hatay halkı arasında tam bir birliktelik sağlandığını göstermesi bakımından önemlidir.

2 Eylül 1938 yılında kurulan Hatay Devleti, bütünüyle “*yapay ve geçici bir niteliğe sahiptir.*”¹⁵⁴ Tam olarak “10 Ay 16 Gün 8 Saat”¹⁵⁵ varlığını devam ettiren Hatay Devleti, 23 Haziran 1939 tarihinde Hatay Meclisinin almış olduğu bir kararla hukuken ortadan kalkarak Türkiye Cumhuriyeti’nin bir vilayeti olmuştur. Devlet olarak varlığını devam ettirdiği sürede Türkiye’ye katılma kararında olan yöre Türkleri, siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve adli düzenlemelerle Türkiye’nin bir parçası haline gelmeyi istemişlerdir.¹⁵⁶

3.1.3. Adli, İdari ve Ekonomik Alanda Yapılan Düzenlemeler

Hatay Devleti yöneticileri kendilerini ana vatanın bir parçası olarak gördükleri için Türkiye’de yürürlükte bulunan kanunları, Hatay Meclisi’nden parça parça geçirmiş ve uygulamaya koydular. Kanunların hazırlanması süreci ile uygulamasında Türkiye ile sıkı bir işbirliği söz konusu oldu. Özellikle yeni kurulan devleti Suriye ve Fransa’nın etkisinden kurtaracak adli, idari ve ekonomik konularda düzenlemeler hız verildi.¹⁵⁷

Yeni kurulan Devletin maliyesini güçlendirmek üzere hükümet programında değinilen az masraf çok iş mantığıyla mükelleflerin gelirlerini çoğaltmak, üreticilere yardım etmek, vergi konusunda yanlış hususlardan uzaklaşmak hükümetin mali düşüncesinde temel değerler olarak esas aldığı konulardandır.

¹⁵⁴ Pehlivanlı, Sarınay, Yıldırım, a.g.e., s. 125.

¹⁵⁵ Mursaloğlu, a.g.e., s.3.

¹⁵⁶ a.g.e., s. 125.

¹⁵⁷ BCA. (030.10.225.515.1) 402.607. Hatay Devlet teşkilatı ile zabıta teşkilatının kurulması için 1.000.000-TL gönderilmesini Dışişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından, 29.09.1938 gönderilen bir tezkire ile Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığından talep edilmiştir.

Yine mali konularla ilgili olarak gelir getirici mahiyette olan, toprak ve toprak altındaki madenlere önem verileceği, ticaret konusunda transit işlerine dikkat edileceği, turizme gereken önemin verileceği gibi konulara değinilmiştir.

Köyler ve şehirlerarasında mevcut yolların iyi muhafaza edilmesi ile yeni yol yapımları ve İskenderun Limanını Akdeniz Limanları arasında gereken önem ve dereceye yükseltmek ve binlerce hektar arazi kazanmak ve sağlık açısından yüz binlerce insanı kazandıracak olan bataklıkların kurutulması işleri hükûmet programında yer verilen konu başlıklarındandır.

29 Eylül 1938 tarihli İçişleri Bakanlığı Müsteşarının Hatay Gazetesine verdiği bir mülakatta, İskenderun ilçesine bağlı Arsuz ve Belen Nahiyesi, Kırıkhan İlçesi kurulmuştur. Bu tarihe kadar nahiye halinde idare edilen Ordu (Yayladağı) önemi ve Antakya'ya uzaklığı nedeniyle Kaza Haline getirilmiş ve bu yeni ilçeye Antakya'ya bağlı Kesep nahiyesi de bağlanmıştır.¹⁵⁸

Reyhanlı nahiyesinin ilçe haline getirilmesine yönelik çalışma bütçenin yetersizliğinden dolayı ertelenmiştir. Ancak bu bölgenin öneminden dolayı bir sulh mahkemesinin kurulması ile nahiye'nin nüfus işleri ile iştigal etmek üzere nahiye müdürü refakatine bir kâtip tayin edilmiştir.¹⁵⁹

1938 tarihli Mahakim Teşkilatı Hakkında Geçici Kanun ile adliye teşkilatı yeni kurulan Devletin ihtiyacı gözetilerek yenilene çalışmaları yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar aşağıda gösterilmiştir.

- Hatay'da kurulan ve yetki dereceleri kanuna özgü belirli birinci derece Sulh Mahkemeleri, ikinci derecede bulunduğu yerin ismi ile anılan Asliye Mahkemesi
- Üçüncü derecede cinayet olaylarını görmekle yükümlü ve yetkisi tüm Hatay toprakları olan Antakya'da bağımsız bir Ağır Ceza Mahkemesi kurulmuştur.

¹⁵⁸ Mursaloğlu, a.g.e., s.142.

¹⁵⁹ a.g.e., s. 142.

- Bunların üzerinde de Temyiz Mahkemesi görev ve yetkisine sahip sadece bir yüksek mahkeme bulunduğu hüküm altına alınmıştır.

Hatay Millet Meclisi'nin 1938 tarihinde kabul edilen adı geçen kanunla, adliye teşkilat yapısı ile çalışma şekilleri belirlenmiştir. Adliye teşkilatının bu şekilde düzenlenmesinde Üst mahkemenin kurulmuş olması dikkati çekmektedir.

Bu kanunun uygulanmasına yönelik olarak Belen, Arsuz, Reyhanlı, Süveydiye (Samandağ) ve Ordu (Yayladağı) nahiyelerinde birer sulh mahkemesi ile Kırıkhan da bir Asliye mahkemesi kurulmuştur. Bu yapılanma sonucunda Kırıkhan ilçesi ile İskenderun arasında eskiden var olan Adli bağlantı ortadan kaldırılmıştır.

Kurulan “Yüksek Mahkeme” nin teşkilat yapısı aşağıdaki gibidir.

Reis : Nikoğos Agasyan,

Başsavcı (Müddeiumumî) : Cemil Bahadıroğlu,

Üyeler : Hikmet Çiçin, Ali

Üye Yardımcıları : Rasim Amik, Sun'i Attar, Sırrı Hocaoglu, Mehmet Cerep

Kurulan Yüksek Mahkeme üyelerine bakıldığında toplumun tüm kesimlerini içine alacak biçimde atamaların yapıldığı dikkati çekmektedir. Özellikle Yüksek Mahkeme Başkanlığına azınlık mensubu birisinin atanması bu ifadeyi doğru kılmaktadır.

Ayrıca oluşturulan Antakya ve İskenderun asliye mahkemesi başkan ve üyeliklerine seçilenler arasında azınlık mensuplarına da yer verilmiştir.

Yeni kurulan devlet hayatın hemen hemen tüm alanlarına yönelik olarak etkili ve icrai kararlar almıştır. Örnek olarak özellikle İçişleri Bakanlığının yayımlamış olduğu bir tebliğden bahsetmek gerekecektir. Otomobil ve otobüslere yasal sınırın üstünde fazla yolcu ve yük almak yüzünden kazaların meydana geldiği ve bunu önlemek üzere Antakya, Kırıkhan, Belen, İskenderun Jandarma Komutanlığına bağlı birimler tarafından jandarma devriyesi bulundurulmasına yönelik olarak

İçişleri Bakanlığı bir tebliğ yayınlamıştır.¹⁶⁰ İcrai nitelik taşıyan bu tebliğde gereken tedbirlerin sūratle alınmasına yönelik olarak tūm ilçe ve nahiyeler belediyesi vasıtasıyla halka ilan edilmesine karar verilmiş tebliğe aykırı hareket eden araçlara yönelik yaptırımların uygulanması kararlaştırılmıştır.

Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik olarak 03 Ekim 1938 tarihinde Hatay İş Anonim Şirketi Devlet Başkanının da iştiraki ile fiilen kuruldu. Hatay'ın ekonomik ve zirai kalkınması için kurulan bu şirkete milliyet ve mezhep farkı gözetmeksizin herkes eşit olarak iştirak edebilecekti. Şirketin kurulmasındaki amaçların başında, iç ve dış pazarlarda lazım olan ticari ve mali itibarı sağlamak, Devletin menkul ve gayrimenkullerinin istatistiklerini çıkartarak gerçek değerlerini tespit etmek, iş ve işçiliği kurabilecek imkânların küçük ve orta boy işletmelere temin ederek bunların teşkilatlanmasını sağlamaktır. Ayrıca kurulmuş veya kurulacak olsun tūm şirketlere yardım etmekte amaçları arasında bulunmaktadır.

Hatay Devletin ekonomik açıdan yapılanmasına yönelik olarak üretim potansiyelinin tespitine yönelik olarak çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, Hatay'dan tedarik edilebilecek yerli ürünler ve mahsuller tespit edilmiştir. Bu ürünler, Sabun, Kösele, Deri, Keçe, Kilim, Aba, Kaba Yūn Mensucat, İplik, İpek Çarşaf, Yemeni, Dokuma Kilim, Mobilya, Hasır, Tuğla ve Kiremit'ten oluşmaktadır. Mahsuller ise, meyve, sebze, kuru sebzeler, hububat, toprak mahsulleri(yer fıstığı, meyan kökü, palamut), tütün, pamuk, zeytin, zeytin yağı, hayvanları, madenler (alçı, kil, mermer, krom) ve deniz mahsullerinde oluşmaktadır.¹⁶¹

Hatay Devleti 27 Ekim 1938 günü yayınladığı “Hatay menşeli mahsuller ve ürünlerin ihracına dair kanun” ile ihracata yönelik çalışmaların hukuki altyapısını tamamlamıştır. Kanun, ihracat işlemlerinde uyulması zorunlu olan hususları açıklamıştır.¹⁶²

13 Kasım 1938 tarihinden itibaren İskenderun limanına girecek yabancı gemilere Hatay Bayrağını çekme zorunluluğu getirildi. 29 Ekim 1938'de

¹⁶⁰ Mursaloğlu, a.g.e., s.126.

¹⁶¹ a.g.e., s.177.

¹⁶² a.g.e., s.178.

Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen Cumhuriyet bayramı töreni düzenlemiş, Suriye kaynaklı nedenlerden dolayı Hatay'ın posta işleri Türkiye üzerinden yürütülmüştür. Devlet memurları maaşı Türk parası ile ödenmiş daha sonra Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İskenderun'da bir şube açması ile maaşlar Türk parası ile resmen ödenmeye başlanılmıştır. Tüm bu çalışmalar Türkiye ile işbirliği halinde yürütülmüş ve sonuçlandırılmıştır. Özellikle Türkiye'de kurulan Hatay İstişari Heyeti tarafından tespit edilen hususlar doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu bir karar alarak yürürlükte bulunan kanunların Hatay Devleti kanunu olarak kabul edilmesi ile hukuki düzenleme çalışmaları sonlandırılabilmiştir. Bu çalışmaların özünde yeni kurulan devleti Fransa ve Suriye etkisinden kurtama amacı bulunmaktadır.¹⁶³

3.2. HATAY DEVLETİ VE SURİYE İLE İLİŞKİLERİ

Suriye, Hatay Devleti kurulmadan önce de her fırsatta aleyhe yönelik çalışmalarına devam etmişlerdir. 6/7 Haziran 1938 gecesini faaliyetlerinden şüphelenilen Suriye'nin Antakya gayriresmi murahhası Nebih Elazma'nın vekili durumunda olan Fuat Müferriç'in evine yapılan bir baskınla varolan evraklarına el konulmuş ve Fuat ve Müferriç ve iki kativi sınır dışı edilmişlerdir. Yine 24 Temmuz 1938 yılında Fransızların Suriye'ye ilk girdiklerinde şehit olan Harbiye Nazırı Yusuf Elazma için düzenlenen anma toplantısında Arap tarihinden, Hatay'dan ve özellikle Türklerin zulümlerinden bahseden nutuklar söylenmiştir.¹⁶⁴

Yine Suriyeliler bölgede karışıklık çıkarmak amacıyla Hatay'ın bazı köylerinde gerçekleştirdikleri baskınlarla güvensizlik ortamı yaratmak amacındaydılar. Suriyelilerin bu tür davranışları Fransızlar tarafından göz yumulmak suretiyle teşvik edilmiştir.¹⁶⁵

Gerek Suriye basını, gerek diğer Arap basını Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını, ancak bir zaman hem de kısa bir zaman meselesi olarak kabul etmekteydiler. Bu sırada Arap kamuoyu, Türkiye aleyhine kullanılmak üzere

¹⁶³ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s. 126-127.

¹⁶⁴ a.g.e., s. 117.

¹⁶⁵ a.g.e., s. 118.

Yahudi meselesinden bol bol istifade etmişlerdir. Suriye Basını, Ankara Hükümetinin Orta Avrupa'dan kaçan binlerce Yahudi'yi Hatay'a yerleştirmek istediklerini yazmışlardır. Bu şekilde sürekli bir Yahudi mücadelesi içerisinde bulunan Arap dünyasını, Türkiye, Hatay'ın coğrafik özelliklerinden yararlanarak Arap aleyhtarı bir siyaset takip etmek isteyen bir devlet şeklinde gösterilmek istenilmiştir. Suriye, Türk aleyhtarı bir durum yaratmak suretiyle aynı zamanda diğer bazı Arap devletlerine yaklaşmak amacını gütmek istemiştir.¹⁶⁶

Hatay Devletinin 2 Eylül 1938 tarihinde resmen kurulmasından sonra Suriye, kendisini mağdur pozisyonunda görmekteydi. Ancak Fransa ile bağımsızlık anlaşmasının bir an önce yapılması için Hatay Devletinin kurulmasını kabule mecbur kalmasına rağmen Hatay ile Suriye ilişkileri Fransızların tahrik ve teşvikleriyle sorunlar yaşamıştır. Bu sorunların başlıcaları, sınırlara tecavüz, köy baskınları ve harman yangınları biçimindedir. Ayrıca Hatay ile Halep arasında yolcu gidiş ve gelişlerinde sınır kapılarında yaşanan sorunları eklemek gerekir. Yeni kurulan Devlet olmasına rağmen Hatay ile Türkiye arasındaki ilişkiler hala Sancak döneminde olduğu gibi dış işlerinde Suriyeye bağlı bir vaziyette devam etmekteydi. Bu durum Suriye ile Fransızlara sorun çıkarmak için fırsat vermektedir. Özellikle Suriye ile Hatay arasında yolcu geliş ve gidişleri üzerinde sorun çıkarmalarının nedenlerini, “Hatay’ı ciddi anlamda bir ekonomik kayba uğratmak, üretilen tarım ürünlerinin çürümesine neden olmak, Halep’ten Hatay’a yapılan un, buğday, eşya ve hayvan ürünlerinin sevkiyatını durdurarak ekonomik anlamda çökertmek” olarak sayabiliriz.¹⁶⁷

İki devlet arasındaki belirgin sıkıntıları arasında Fransızların eski alışkanlıkla istedikleri zaman haberleşmeyi kontrol etmeleri, Suriye sınırının açık, Türkiye sınırının kapalı olması, gümrük idaresinin statüsü ve çalışma tarzını da eklemek gerekir. Suriye sınırı her an kapatılıp Hatay Devleti’nin ekonomik bunalıma sürüklenmesi ihtimali mevcuttu. Hatay Hükümeti sıkıntılara karşılık olarak Suriyelilere ve Fransızlara ellerinden geldiğince güçlük çıkartmaktan başka bir şey yapamıyordu. Bu konularda ilk girişime gümrüklerden başladı.¹⁶⁸ 20 Ekim

¹⁶⁶ Mursaloğlu, a.g.e., s.176.

¹⁶⁷ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s. 120.

¹⁶⁸ Mursaloğlu, a.g.e., s.172.

1938 günü Hatay Hkmeti İskenderun Gümrüğü'nn gelirlerinin bundan sonra Hatay maliyesine teslim edileceğine dair bir tebliğ yayınladı. Bunun hemen akabinde Hatay Hkmeti'nin gümrükle ilgili tebliğine ve alınan tedbirlere tepki olarak 20 Ekim'i 21 Ekim'e bağlayan gece Suriye Hkmeti Hatay-Suriye sınırını kapattı. 21 Ekim 1938 tarihinde Maliye Bakanı ve müsteşarı tarafından tüm gümrük teşkilatı ve antrepoları teslim alınarak daha önce Fransız Yüksek Komiserliğine gönderilen gümrük vergileri bundan sonra Hatay Devleti adına tahsil edilmeye başlandı. Hkmetin bu kararlı tutumundan ve durumun kontrol altından çıkmasından rahatsızlık duyan Fransız Yüksek Komiserliği, gümrüğün teslim alınması ile Hatay Devleti'nin Fransa, Türkiye ve Suriye'yi karşısına aldığını belirterek Hatay Hkmeti'ni protesto etti.¹⁶⁹

Sınırın bu şekilde kapatılmasından sonra Hatay Devleti, sınırlarını kontrol etmek amacıyla sınır karakolları kurulmasını kararı aldı ve alınan bu kararı uyguladı. Suriye topraklarına Hatay menşeli olarak gönderilen eşyadan Suriye Hkmeti gümrük resmi alınması uygulamasına geçmesi zerine Suriye'den Hatay'a girecek eşya için de aynı mukabele yapılmasına karar verildi. Bundan sonra Suriye'den Hatay'a girecek Suriye kaynaklı eşyalardan gümrük resmi alındı.¹⁷⁰ Hatay Hkmeti 22 Ekim 1938 tarihinde "Hatay ile Lübnan ve Suriye arasında Gümrük İhdasına Dair Muvakkat Kanunu" nu kabul etti. Böylece gümrükle ilgili problem çözülmüş, Hatay Devleti'nin varlığı ve bağımsızlığı mali açıdan garanti altına alınmış oldu. Buradaki amacın, zaten Türkiye ile olan sınırları da kapalı olan Hatay Devleti'nin ekonomik açıdan sıkıntıya sokarak bunaltmak ve istenilen doğrultuda karar alınmasını sağlamaya yöneliktir. Buna mukabil Hatay Devleti de Suriye ile olan mevcut sınırını kapatarak tepkisini gösterdi. Her iki taraftaki sınırın kapalı olmasının Hatay Devleti'nin ticaret ve ulaşımını sekteye uğratacağı nedeniyle, Hatay Millet Meclisinin aldığı bir kararla, Türkiye ile olan sınırlarını açtı. Suriye sınırının Fransızlar tarafından kapatılması, Hatay'ın anavatana katılması hedefi için olumlu bir ortam yaratmıştı. Fransızların Hatay Devleti ile olan sınırı tekrar açmak istemelerine rağmen, Hatay Devleti Suriye Devleti ile olan sınırını açmadı. 23 Ekim 1938 günü Fransızlar ile Hatay Devleti Cumhurbaşkanı Tayfur

¹⁶⁹ Mursaloğlu, a.g.e., s.172-174.

¹⁷⁰ a.g.e., s.174.

Sökmen arasında gerçekleşen görüşmede, yaşanan gerginlikten özür dileyen Fransızlar, Suriye sınırını tekrar açtıracaklarını belirtmelerine rağmen Tayfur Sökmen; “siz açsanız da biz açmayacağız. Bundan sonra uçaklarınızın Hatay semalarında uçmasına da izin vermeyeceğiz” demiştir.¹⁷¹

Bağımsızlığını kazanmasının ardından Hatay Devleti ile Suriye Devleti arasında belirli konularda yetki ve yönetim açısından baş gösteren anlaşmazlıklar giderek büyüdü. Manda yönetimi zamanından bu yana görev yapan bütün Fransız ve Suriyeliler, Hatay Devleti yönetimince işten çıkarıldı. Gerginleşen ilişkiler üzerine Suriye Devleti'nin posta pulu vermemesi üzerine Hatay Devleti, Türkiye Cumhuriyeti 'nin posta pullarını kullanmaya başladı, hemen arkasından Hatay Devleti kendi posta pullarını çıkardı. Suriye parası yerine Türk lirasına geçildi. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İskenderun' da bir şube açtı.¹⁷²

Yeni kurulan Devlet, komşusu Suriye Devleti ile ilişkilerini düzene koymak üzere basın üzerinden yer yer dostluk ve kardeşlik bağlarından bahsederek, siyasi ortamı yumuşatmaya yönelik beyanatlarda bulundu. 5 Ekim 1938 tarihli Hatay Gazetesinde yer alan bir habere göre Milli Eğitim Bakanı B. Faik Türkmen bir basın açıklamasını yayınlarak yaptığı açıklamada, bazı Suriye gazetelerinde Hatay'da Arap okullarının kapatıldığını, Arap öğretmenlerin açığa alındığına yönelik haberlerin yer almasından söz ederek; Bazı konularda olduğu gibi komşu ve dost Suriye gazetelerinin bir kısmı bu hususta yanlış bilgileri yayınladıklarından bahsetti. Daha önce kabul edilen Sancak Anayasasında konu ile ilgili olarak Arapça öğretim yapacak okul kurulmasına yönelik hiçbir kayıt olmadığını ancak eskiden beri Arapça eğitim yapan mekteplere Arapça eğitim için izin verildiğini söyledi. Ayrıca Fransızca eğitim yapılmasının mümkün olmadığını belirterek yabancı dil eğitimi konusunda Fransızcanın yer alabileceğini ifade etti. Milli Eğitim Bakanının gazetede yer alan bu beyanatını, Suriye Devleti ile olan ilişkilerin yumuşamasına yönelik bir söylem olarak yorumlamak mümkündür. Zira aynı beyanatta, Fransızca

¹⁷¹ Mursaloğlu, a.g.e., s.122.

¹⁷² a.g.e., s.118.

eğitim yapılmasının mümkün olmadığını belirtmesi bu yorumu destekler niteliktedir.¹⁷³

25 Aralık 1938 tarihinde Suriye Hükümetinin bütçe açığını kapatmak için Hatay Devleti hükümetinden müracaatta bulunarak 200.000 lira borç istemesi gerçekten önemlidir. Bu müracaat üzerine bu teklifi Hatay hükümeti göz önüne alarak incelenmek üzere maliye bakanlığına bildirmiştir. Sonuçta paranın gümrük vergisi ile bütçeden artan paradan verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu durum aslında Hatay Devleti'ni ekonomik anlamda darboğaza sokmak amacıyla sınırlarını tek taraflı olarak kapatan Suriye'nin amacını gerçekleştiremediğini göstermektedir.¹⁷⁴

¹⁷³ Mursaloğlu, a.g.e., s.161.

¹⁷⁴ a.g.e., s.149.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE KATILMA

4.1. HATAY'IN TÜRKİYE'YE KATILMA SÜRECİ

4.1.1. Katılma Kararı Öncesi Avrupa Siyasi Durumu

Hatay devletinin kurulduğu günlerde Avrupa'da Almanya ile İngiltere ve Fransa arasında gerginlik sürekli olarak artmaktaydı. 1938 yılının Mayıs ayında Adolf Hitlerin Çek sınırında başlattığı askerî manevraları karşısında Fransız tepkisi, İngiltere'nin girişimleriyle geçiştirilmişti.¹⁷⁵

Hitler 12 Eylül 1938'de Nürnberg'de yaptığı bir konuşmada Südetler¹⁷⁶ bölgesindeki soydaşlarının davasını desteklediğini ilan etmesi üzerine Alman ordusunun çok yakında Çekoslovakya'ya gireceği savaş açacağını göstermekteydi. İngiltere, Hitler'le doğrudan görüşme yoluyla, Südetler bölgesinin Almanya'ya ilhakı için Fransa ve Çekoslovakya'yı ikna edeceği sözünü vermesine rağmen Hitler, kendisi için Südetler'i almanın yeterli olmadığı cevabını vermiş, ordularını Çekoslovakya'yı işgal etmek istemiştir. Sonuç olarak 1938 Eylül ayında Avrupa siyasi arenası tamamen karışmış, İngiltere ve Fransa, Almanya ile savaşın eşiğine gelmişlerdi. 29 Eylül 1938 tarihinde Münih'de Almanya, İtalya, İngiltere ve Fransa'nın katılımıyla, Çekoslovakya'nın geleceğini görüşmek üzere uluslararası bir konferans toplandı. Konferans sonucunda Almanya'nın Südetler'i aşamalı olarak işgali kabul edildi. Bunun dışında, Konferans'a katılan dört büyük güç Çekoslovakya'nın toprak bütünlüğünü garanti altına almaktaydı.¹⁷⁷

İngiltere ile yakın müttefiki Fransa daha önce doğu Avrupa için verdikleri garantilere rağmen, savaşa girme konusunda isteksizdiler. İngiltere, İtalya'yı yanına alarak Almanya'nın isteklerini önleyebileceği görüşündeydi. Fransa ise ekonomik güçsüzlüğünün yanısıra askere hazırlık düzeyinin yetersizliğini göz önüne alarak

¹⁷⁵ Ada, a.g.e., s.187.

¹⁷⁶ Südetler Orta Avrupa'da bir dağ zinciridir. Südet Dağları Almanya'nın doğusundan Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne kadar uzanır. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCdetler>, 11.05.2010)

¹⁷⁷ Ada, a.g.e., s.18, Pehlivan, Sarıay, Yıldırım, a.g.e. s. 132-133.

müttefikî İngiltere ile birlikte hareket etmekteydi. Bu koşullarda yaklaşan savaş ortamında Fransa açısından Türkiye'nin önemi artmıştır.¹⁷⁸

Hatay'da yeni kurulan devlet teşkilatlanma çalışmalarını yaparken, Fransa'da bulunan bazı sömürgeci çevreler doğu'daki ekonomik ve kültürel çıkarlarını yitirmek istememektedirler. Buna yönelik olarak bölgede yaşayan Hristiyan cemaatin durumu ile ilgili olarak parlamenterlerden, üst düzey bürokrat, komutan ve işadamlarından oluşan bir grupta Hatay'a bir gezi düzenlediler.¹⁷⁹

Gezinin sonunda Fransa Başbakan'ına mektup göndererek, Hatay'da yaşayan Hristiyanların, özellikle Ermenilerin, tehdit altında olduklarını bildirmişler olmalarına rağmen istedikleri amaca ulaşamamışlardır. Bu durum, Fransız hükümeti, Türkiye'ye Hatay konusunda yeni tavizler verirken, çıkarlarının elden gittiğini düşünen Fransa'daki sömürgeci çevrelerin tepkisini de dikkate almak zorunda olduğunu göstermektedir. Uzun zamandır ağır hasta olan Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de hayatını kaybetmesi, Hatay konusu bakımından da büyük önem taşıyan bir durumdu. Fransa'nın Ankara Büyükelçisi olan Massgli, Paris'e gönderdiği bir raporda Türk yöneticilerinden Hatay konusunda bir esneklik beklenemeyeceğini, Atatürk'ün başlattığı bu davada İnönü'nün gerilemesinin söz konusu olmadığını belirtmiştir.¹⁸⁰

Fransız yetkilileri, Eylül 1938'de Paris'te bulunan Suriye Başbakanı Cemil Mardam'la 1936 Anlaşması'nı gözden geçirip sonuçlandırmak üzere görüşmelere başladılar. Toplantıda, Fransa Suriye'den askerî alanda yeni tavizler istedi. Bu tavizler arasında, Fransız birliklerinin Suriye topraklarında serbestçe dolaşım hakkına sahip olması, Suriye ordusunu yönetecek Fransız öğretmen subayların mali ve idari bakımdan özerk bir statüde bulunmaları gibi talepler bulunmaktadır. Bunun üzerine Cemil Mardam, mandanın başka bir biçim altında sürmesi anlamına gelen bu değişiklikleri hükümetine ve Suriye Meclisi'nin kabul ettiremeyeceğini Fransız heyetine bildirdi.¹⁸¹

¹⁷⁸ Ada, a.g.e., s.190.

¹⁷⁹ a.g.e., s.193.

¹⁸⁰ Pehlivan, Sarıay, Yıldırım, a.g.e. s. 132, Ada, a.g.e., s.192.

¹⁸¹ Ada, a.g.e., s.196.

Ancak, Fransız tarafı, isteklerinin kabul edilmemesi durumun da 1936 Antlaşması'nın parlamentoda onaylanmayacağını belirtince Mardam anlaşmaya razı oldu. İtalya ve özellikle Almanya'nın, Irak ve Suriye petrolleri üzerindeki heveslerinin bulunduğu bir dönemde Suriye'deki stratejik konumunu güçlendirmek isteyen Fransa, bu ülkedeki varlığını sürekli ve etkili kılacak bir çözüm için acele etmekteydi. Sonuç olarak, Suriye Başbakanı ile Fransız yöneticileri arasında uzlaşma sağlanarak Suriye, Fransa'nın tüm isteklerini kabul etti. Askerî konularda verilen tavizlerin yanı sıra, Fransa'ya para basımı konusunda da ayrıcalık tanındı. Petrol arama ve çıkarma işlerinde Fransız şirketlere imtiyazlar verildi. Fransızca'nın eğitim sisteminde öncelikli bir yere sahip olması kabul edildi ayrıca, el-Cezire'de Hristiyanların haklarını koruyacak özerk bir yönetim kurulması kararlaştırıldı.¹⁸²

Tüm istekleri kabul edilen Fransa, Suriye Meclisi'nin ve kamuoyunun muhtemel tepkilerini yatıştırmak üzere, Anlaşma'nın daha önceden 31 Aralık 1939 olarak öngörölmüş bulunan yürürlük tarihini 30 Eylül'e, yani üç ay öncesine çekmekte bir sakınca görmemiştir.¹⁸³

Fransa ile Suriye 14 Kasım 1938 tarihinde yayınladıkları ortak bildiriyle, üzerinde anlaştıkları protokol'ün ve askerî antlaşmanın metinlerini kamuoyuna açıkladılar. Buna göre, Suriye Parlamentosu'nda en geç 20 Ocak 1939'a kadar, Fransız parlamentosun da ise, yetkili komisyondan geçtikten sonra en geç 31 Ocak 1939'a kadar onaylanacaktır. Ancak Fransız Parlamentosunda beklenen onay çıkmadı. Tüm bunlar karşısında Suriye Meclisi ise, "Fransız parlamentosu, Suriye'yle ittifakı reddetme özgürlüğüne sahip olsa bile, Suriye'nin Milletler Cemiyeti sözleşmesi'nden doğan bağımsızlık hakkını ve toprak bütünlüğünü tanımak zorundadır" ifadesinin yer aldığı sert bir bildiri yayınladı.¹⁸⁴

Fransa karşısındaki konumu giderek güçsüzleşen Suriye, Hatay'ı taksim önerisini çeşitli vesilelerle Türkiye'ye iletliyordu. Suriye yönetimi, Hatay'ı Türkiye'yle paylaşarak çözmek suretiyle, muhalefetin kozlarından birini elinden almayı

¹⁸² Mehmet Akif Okur, **Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası**, Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi), Sayı: 48, Ankara 2009, s. 137-156.

¹⁸³ Ada, a.g.e., s.196.

¹⁸⁴ Okur, a.g.m., s.137-156., Ada, a.g.e., s.197.

ve bağımsızlık yönünde atacağı adımlar için komşu Türkiye'nin desteğini kazanma hesabını yapmaktaydı.¹⁸⁵

Bu sıralarda İtalyan ordusu Arnavutluk'u işgal etti. İngiltere ile Fransa'nın Almanya'yı yatıştırma çabaları Avrupa'da saldırıya geçmek için gerekli hazırlıkları tamamlamayı bekleyen İtalya'ya zaman kazandırmıştı. Böylece, İngiltere ile Fransa'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra korumaya çalıştıkları mevcut siyasi durum, temelinden sarsılmış olmaktaydı.¹⁸⁶

Arnavutluk işgalinden sonra, Yunanistan ve Romanya'ya ilhaklara karşı yardım güvencesi veren İngiltere, Türkiye'nin de benzer bir güvenceden yararlandırılmasını istemekteydi. Sovyetler Birliği de Fransa'ya Türkiye ile arasındaki sorunları biran önce çözümlenmesini tavsiye etmekteydi. Fransa Dışişleri bakanı Georges Bonnet, 5 Mayıs 1939 tarihli telgrafında, Hatay sorununu çözmek için Fransa'nın Ankara Büyükelçisi Rene Massigli'ye yeniden yetki vermiştir. Sonuçta Fransa Dışişleri Bakanı Bonnet, Fransa'nın Avrupa'da bir çatışma halinde Türkiye'nin kendi yanında yer almasını sağlamak amacıyla Hatay'ın ilhakı talebini kabul etmiştir. Fransa Hatay'ın ilhakını kabul ederken, bazı koşullar ileri sürmekten de geri kalmamıştır. Fransız ve Suriye kamuoylarını yatıştırmak üzere, Ermeni nüfusunun çoğunluğunun olduğu Musa Dağı ve Kesep'in Suriye topraklarında bırakılması, mandanın biçimsel olarak sürdüğünü göstermek üzere sembolik bir Fransız birliğinin Hatay'da kalması ve Bağdat Demiryolunun bir kesimi üzerinde Fransa'ya imtiyaz tanınmasını istemekteydi.¹⁸⁷

Doğu'daki güvenlik sistemini, Türkiye'yi de içine alacak biçimde tamamlamayı planlayan İngiltere, Hatay konusundaki pazarlıkları yakından izlemekteydi. Türkiye ile İngiltere, herhangi bir saldırı halinde birbirlerinin yardımlarına gideceklerini öngören bir anlaşma taslağı üzerinde ise görüş birliğine varmışlardı. Ancak İngiltere, anlaşmanın Fransa'nın da katılacağı üçlü bir deklarasyonla duyurulmasını tercih ediyordu. Londra, Ankara'yı üçlü bir deklarasyona ikna etmesini Paris'ten istedi. Ancak, Türkiye Hatay sorununun

¹⁸⁵ Ada, a.g.e., s.197.

¹⁸⁶ Armaoğlu, a.g.e., s. 353, Ada, a.g.e., s.198.

¹⁸⁷ Ada, a.g.e., s. 197.

çözümlemeden Fransa'yla ortak bir deklarasyona yanaşmayacağını Massigli'ye bildirdi. Bu durumda, Fransa'yı dışarıda bırakan Türk-İngiliz Deklarasyonu 12 Mayıs 1939'da açıklandı. Massigli'nin ısrarla uyarılarına karşın Fransa, Hatay konusunda son adımı bir tür atamamış ve ittifaka yönelik deklarasyonun da dışında kalmıştı.¹⁸⁸

Hatay konusundaki görüşmeler Mayıs ortasında yeniden başladı. Fransa, bu defa da ilhakın yürürlüğe girme tarihi olarak 1 Ocak 1940'ı önerdi. O tarihe kadar, Hatay'da bulunan Fransız askerî ve diğer görevlilerinin geri dönüşü sağlanıp, Sancak'tan Suriye ve Lübnan'a göç etmek isteyenlere de zaman tanınacaktı. Fransa'nın koşulları ve çekinceleri yüzünden, Massigli ile Türk dışişleri yetkilileri arasındaki görüşmeler tüm Mayıs ayı boyunca aralıklarla sürdü. Bu sırada, Almanya ile İtalya, İngiltere ve Fransa'nın ittifak arayışları karşısında, 22 Mayıs 1939'da Çelik Pakt'ı kurarak aralarında ki işbirliğini ittifaka dönüştürdüler. Türkiye'nin İngiltere ile ittifak yoluna girmiş olması, her iki ülkeyi de rahatsız ediyordu.¹⁸⁹

Almanya ve İtalya, Hatay'ın Türkiye'ye bırakılması için İngiltere'nin Fransa'yı zorladığına, hatta Türkiye'ye bırakılacak toprakların arasına Halep'in de dahil edileceğine dair söylentiler çıkararak Arap ülkelerinin kamuoyunu yanlarına çekmeye çalışmışlardır. İngiltere ise, Hatay konusunda Fransa'ya doğrudan baskı yapmamakla birlikte, Türkiye'yle başlattığı ittifak sürecini sonlandırmak ve Türkiye'nin Akdeniz'de Yunanistan için kabul ettiği güvenceyi Balkanlar'da Bulgaristan ve Romanya için de vermesini sağlamak üzere acele ediyordu. Londra'dan Paris'e gönderilen bir raporda Fransız basınında çıkan haberlerde belirtildiği gibi Hatay sorunuyla ilgili anlaşmanın çok yakında gerçekleşme olasılığının bulunup bulunmadığı soruluyordu.¹⁹⁰

Haziran sonundan itibaren, Hatay görüşmelerinin anlaşmayla sonuçlanacağını işaretleri alınmaya başlandı. Türk basının da Türk-Fransız dostluğunu öven yazılar çıkmaya başladı. Massigli, Şükrü Saraçoğlu'nun, Türk-

¹⁸⁸ Armaoğlu, a.g.e., s. 353,, Ada, a.g.e., s.209.

¹⁸⁹ Ada, a.g.e., s. 210.

¹⁹⁰ Armaoğlu, a.g.e., s. 354, Ada, a.g.e., s. 211. Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s. 132-134

Fransız Deklarasyonu'nun Bonnet ile Davaz arasında Paris'te, Hatay Anlaşması'nın kendisiyle Massigli arasında Ankara'da imzalanması önerisi Bonnet tarafından kabul edildi. İttifaka yönelik Türk-Fransız Deklarasyonu 23 Haziran 1939'da Paris'te, Hatay'ın Türkiye'ye ilhakını öngören Türkiye ile Suriye Arasında Toprak Sorunlarının Kesin Çözümüne İlişkin Anlaşmada aynı gün Ankara'da imzalandı.¹⁹¹

4.1.2. Türkiye'ye Katılma Kararının Alınması

Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmasını sağlayan belge, anlaşma metninin yanı sıra, bir protokol ile tutanaktan oluşuyordu. Anlaşma'nın 1 maddesinde, Türkiye'ye bırakılan toprakların sınırları ayrıntılı olarak belirtilikten sonra, bu topraklarda bulunan Fransız güçlerinin 23 Temmuz 1939'a kadar çekilmeleri öngörülmüyordu. Anlaşma'nın vatandaşlıkla ilgili maddelerinde, bu topraklarda yaşayanların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olacakları, ancak, halihazırda yaşayanların isterlerse altı ay içinde Suriye ya da Lübnan vatandaşlığına geçmeye karar verebilecekleri ve vatandaşı olacakları ülkeye 18 ay içinde taşınabilecekleri, taşınırken de gayrimenkullerini isterlerse tasfiye edebilecekleri, taşınır mallarını ise yanlarında götürebilecekleri hükmü yer alıyordu. 6. maddeye göre, Fransa'nın İskenderun'daki askerî mezarlığı Fransız toprağı sayılacak ve başında bir Fransız bekçi bulunacaktı. 7. madde uyarınca, Türkiye Suriye'nin toprak bütünlüğünü ve iç huzurunu tehdit eden her türlü eylemi kınayıp kendi topraklarından bu amaçla başlatılabilecek eylemleri yasaklayacak ve bastıracaktı. 8., 9., ve 10. maddelere göre, Suriye adına Fransa ve Türkiye, birbirlerinin ülke güvenliğine ve rejimine yönelik eylemlere engel olacaklarını belirtirken, 30 Mayıs 1926 tarihli Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi'nin yeni bir anlaşma imzalanmasını sağlamak üzere, 15 Mart 1940'a kadar geçerli kalması üzerinde anlaşıyorlardı. 11. maddede Anlaşmanın onay belgelerinin değişimiyle 22 Temmuz 1939'da yürürlüğe girmesi öngörülmüyordu.¹⁹²

Antlaşmanın ekinde yer alan protokolde, Hatay'ın Türkiye'ye bağlanması sonucu, bu topraklardan ayrılacaklara ait mal, hak ve çıkarların devriyle ilgili

¹⁹¹ Ada, a.g.e., s. 211, Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s. 132-134

¹⁹² Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.134, Ada, a.g.e., s. 211.

düzenlemeler yer aldı. Fransız uyruklu gerçek kişilere ait, Hatay'da kalacak hakla ve taşınmazlar karşılığında, Türkiye Fransa'ya 35 milyon Fransız Frangı ödeyecekti. Tüzel kişiler ise taşınabilir mallarını ve paralarını Hatay dışına serbestçe götürebileceklerdi. Ayrıca Payas-İskenderun demiryolu hattı da Türkiye'ye devredilecekti.¹⁹³

Hatay Meclisi, Anlaşma daha yürürlüğe girmeden, 29 Haziran 1939 tarihinde oybirliği ile Türkiye'ye katılma kararı verdi. Bu kararın 30 Haziran'da onaylanmasıyla Hatay, Türkiye Cumhuriyeti'nin 63.vilayeti oldu. 7 Temmuz 1939 tarih ve 3711 sayılı Kanunla Hatay İli kuruldu.¹⁹⁴ Bu yeni İl'e Adana'dan Dört Yol ilçesi, Gaziantep'ten İslâhiye'ye bağlı Hassa Nahiyesi (ilçe olarak) alınarak bağlandı.

Antlaşmanın imzalandığı gün Hatay Meclisi Türkiye'ye ilhak kararı alarak Hatay Devletine son verdi ve yetkilerini Türkiye'nin olağanüstü temsilcisi Cevat Açıkalın'a devretti. Emniyet Genel Müdürü Şükrü Sökmensüer Hatay'ın ilk valisi oldu. 23 Temmuzda Antakya kışlasında yapılan bir törenle de Türk ve Fransız birlikleri arasında devir-teslim gerçekleştirildi.¹⁹⁵

¹⁹³ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.134, Ada, a.g.e., s. 211.

¹⁹⁴ Tekin, a.g.e., s.145.

¹⁹⁵ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.134,

4.2. TÜRKİYE'YE KATILMA KARARINA ULUSLARARASI TEPKİLER

4.2.1. Türkiye, Fransa ve İngiltere'nin Tepkileri

Hatay'ın 1936-1939 tarihleri arasında süren bir mücadele sonunda Türkiye'ye katılması, hem Hatay'da, hem de Türkiye'de coşku ve sevinç gösterileri ile karşılandı. Türk kamuoyu ile basını, Hatay meselesinde, Türk tezinin haklılığı konusunda görüş birliği içindeydi. Hatay' da çözüme ulaşılmamasından sonra Türk basınında çıkan yazılarda, Türk - Fransız - İngiliz dostluğu öne çıkarılarak Almanya ile İtalya'nın Hatay sorunda Türkiye'nin haklılığına gölge düşüren davranışları ise kınandı.¹⁹⁶

Hatay'ın Türkiye'ye katılmasına Fransa'da gösterilen tepkiler ise başlıca iki grupta toplanabilir:

"Fransa'nın İmparatorluğu'ndan taviz verdiğini" savunan bazı çevreler hükümeti eleştirdi. 24 Haziran 1939 tarihli Action Française dergisinde, Akdeniz Komitesi üyelerinin, Fransa'nın Doğu'daki geleneksel çıkarlarının büyük bir darbe aldığını ve yüzyıllardır Musa Dağı'nda yaşamakta olan Ermeni nüfusunun tehdit altında kaldığını öne süren bir protestosu yayımlandı. (Hatay Devleti Türkiye'ye ilhak olduktan sonra Türk yetkililerin Hatay'da kalacakların bütün Türk vatandaşlarının faydalandığı her türlü haktan istifade edecekleri açıklamalarına rağmen, Belen, İskenderun, Kırıkhan ve Antakya'da bir çok Ermeni Suriye ve Lübnan'a göç etmelerinin nedeni Türklerin kendilerine kötü muamele edecekleri yönündeki olumsuz propagandalar ile Taşnakların baskıları ve askerlik gibi bir takım sorumluluklardan kaçınmaları rol oynamıştır)¹⁹⁷ Komite'nin başkanı senatör Louis Marin, Anlaşma'nın imzalanmasının kesinleştiği 17 Haziran 1939 tarihinde yazdığı bir yazıda, "Fransa'nın sömürge topraklarından bir parçanın bile başka devletlere terk edilmesine göz yummayacaklarını" belirtti.¹⁹⁸

İngiltere, Hatay Türkiye'ye katılması açısından Türkiye'yle ittifak imzalamaya hazırlanma aşamasında olumlu karşılandı. Ancak, Hatay'ın Türkiye'ye

¹⁹⁶ Ada, a.g.e., s. 213.

¹⁹⁷ Pehlivanlı, Sarımay, Yıldırım, a.g.e., s.134,

¹⁹⁸ Ada, a.g.e., s. 214.

katılmasının Arap dünyasında İngiltere'nin nüfuz alanındaki ülkelerde doğuracağı tepkilerden de çekinildiğinden, Hatay meselesine uluslararası hukuk dışında bir çözüm bulunmasının herhangi bir nedenle de olsa meşru gösterilemeyeceği ifade edildi.¹⁹⁹

4.2.2. Almanya ve İtalya'nın Tepkileri

23 Haziran 1939 anlaşmalarına karşı Almanya'nın tepkisini kavrayabilmek için dönemin siyasi koşullarına daha yakından bakmak gerekecektir. İngiltere'nin Doğu Avrupa'da bir güvenlik sistemi kurarak Almanya'yı durdurma politikası izlemesi karşısında, Hitler de Polonya'ya yönelik ilhak politikasına hız vererek 1939 Mayıs ayında Polonya'yla 1934'te yaptığı saldırmazlık antlaşmasını tanımadığını ilan etti.²⁰⁰

Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen, 12 Mayıs'da Türk-İngiliz Deklarasyonu'nun yayınlanmasından sonra, "Almanya'nın 20 yıllık diplomatik yatırımının boşa gittiğini ve Doğu Akdeniz'de güç dengesinin tümüyle değiştiğini" belirtti. Türk - İngiliz yakınlaşmasını önleyemeyen Almanya, Türkiye'ye yönelik politika ve propagandasını, Mayıs ayından itibaren Hatay'ın çözümünü yavaşlatmak üzerine yoğunlaştırdı. 23 Haziran 1939 anlaşmaları açıklandıktan sonra, Almanya tepkisini anında göstererek yapılan düzenlemelerin kendisine yönelik İngiliz komplosunun bir sonucu olduğunu ilan etti. Fakat daha önce Almanya, Südetler üzerindeki emellerini gerçekleştirmek ve haklılığını ortaya koyabilmek için Türkiye'nin Hatay politikasına destek vermişti.²⁰¹

Doğu Akdeniz'deki mevcut durumun sarsıldığı düşüncesiyle Hatay'ın Türkiye'ye katılması karşısında en şiddetli tepkiyi İtalya gösterdi. 23 Haziran 1939 tarihinden sonra faşist hükümetin yayın organları İtalyan basınında, mandası altındaki bir toprağı Türkiye'ye bırakmak suretiyle Fransa'nın uluslararası hukuku çiğnediğini vurgulayan yazılar yayımlandı. İtalyan gazeteleri, bir yandan Doğu Akdeniz'de İtalya'nın karşısındaki ittifaka katılan Türkiye'yi uyardılar, öte yandan

¹⁹⁹ Armaoğlu, a.g.e., s. 353-354, Ada, a.g.e., s.214.

²⁰⁰ a.g.e., s.215.

²⁰¹ a.g.e., s.216.

da Suriye'yi ve tüm Arapları kışkırtıcı yazılar kaleme almışlardır.²⁰²

İtalyan hükümeti tepkisini Fransa verdikleri bir nota ile belirtti.²⁰³ Verilen notada, 1920 San Remo Konferansı'ndaki müttefik devletlerden biri olarak, Hatay'ın Türkiye'ye bırakılmasına rezerv koyduğunu bildirdi. Fransa tarafından notaya verilen cevapta, Hatay'ın Türkiye'ye bırakılmasının San Remo kararlarının değil, Fransa'nın 20 Ekim 1921 Franklin-Bouillon Anlaşması'ndan doğan yükümlülüklerinin bir sonucu olduğu belirtildi. Fransa'nın, notaya verdiği cevapta, 23 Haziran anlaşmalarının Türkiye-Suriye ilişkilerinin düzeltilmesi amacını da taşımakta olduğunu belirterek imzalanan metinlerin Milletler Cemiyeti'ne sunacağını da ayrıca ifade edildi. Hatay'la ilgili Türk-Fransız anlaşması, gergin olan Fransız-İtalyan ilişkilerine yeni bir sorun katmıştır.²⁰⁴

4.2.3. Diğer Ülkelerin Tepkileri

Hatay'ın sorununun çözümüne yönelik alınan kararlara karşı diğer ülkelerin tepkileri, Avrupa'daki kutuplaşma içinde yer aldıkları pozisyona göre değiştiğini belirtmek gerekecektir. Örnek olarak, Alman tehdidi altında bulunan Romanya'da, hükümet ve basının sessiz kalmalarını, Bulgaristan'da ise Alman basınında çıkan eleştirileri aktarmakla yetinmeleri gösterebilir.²⁰⁵

Hatay'da anlaşmaya yönelik görüşmeler sürerken, varılan çözümün Milletler Cemiyeti'ndeki sunuş biçimi tartışılmıştı. Bu tartışmalarda Massigli, anlaşmalar Haziran sonundan önce tatile girecek olan TBMM'de onaylanacağından, Hatay'la ilgili metinleri Mandalar Daimi Komisyonu toplantısı sona erene kadar gizli tutmanın mümkün olamayacağı yolunda görüş bildirmişti. Daha sonra, Fransız dışişlerinde “Mandalar Daimi Komisyonu'nda Hatay konusu açıldığında, Seçim Komisyonu'nun son raporunun ele alınacağı bir tartışma başlatmaktan kaçınılarak, sorunun uluslararası ortamın gerekleri doğrultusunda çözüldüğü yolunda bir açıklama ile yetinmek.” görüşü ön plana çıkmıştır. Mandalar Daimi Komisyonu'nda yapılan görüşmelerde, Fransa delegesi De Caix, bazı üyelerin, Fransa'nın, kendi

²⁰² Ada, a.g.e., s.217.

²⁰³ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.135.

²⁰⁴ a.g.e., s.215.

²⁰⁵ a.g.e., s.218.

mandasına bırakılan toprakları başka bir devlete devrederek Manda Senedi'ni çiğnediği yönündeki eleştirileri karşısında, kararın "uluslararası siyasal ortamın zorlamasıyla alındığını belirtmek durumunda kaldı." De Caix, konuşmasında, artık fiilen Türkiye'ye ait olan bir toprak parçasıyla ilgili tartışmanın Komisyon'un gündeminden çıkarılmasını da istedi. 1 Eylül 1939'da savaşın başlamasıyla Milletler Cemiyeti'nin çalışamaz duruma gelmesi sonucunda Hatay, uluslararası gündemden bir sorun olarak tümüyle çıktı.²⁰⁶

²⁰⁶ Ada, a.g.e., s.219.

4.3. KATILMA KARARINDAN SONRA TÜRKİYE VE SURİYE İLİŞKİLERİ

Hatay'ın Türkiye'ye katıldığı esnada Suriye, karışık bir siyasal ve toplumsal ortamın içinde bulunmakta olup Mayıs 1939 tarihinde Paris'e giden Suriye'nin Fransız Yüksek Komiseri Puaux, 1936 Antlaşması'nı, Fransa'nın istekleri doğrultusunda, gözden geçirmek üzere Fransa Hükûmeti'nden yetki almıştı. Bu esnada, Lâskîye, Dürzî Dağı ve el-Cezire'de, 1936 Antlaşması'na aykırı olarak özerk yönetimler oluşturulmuş bunu protesto etmek için Suriye Cumhurbaşkanı Haşim El Atasi görevini bıraktı. Bunun üzerine René Puaux, Fransa hükûmetinden aldığı yetkiyi kullanarak, Suriye Meclisi'ni Haziran ortasında feshedip Anayasa'yı askıya almış ve yönetimi kendi atadığı görevlilere devretti. Sonuç olarak Suriye, manda yönetimine geri döndü.²⁰⁷

Böyle bir siyasi ortamda Hatay'ın Türkiye'ye katılması kararına ilk ve en önemli tepki Suriye'den geldi.²⁰⁸ Meclis Başkanı Faris el-Khuri ile yeni hükûmeti kurmakla görevlendirilen Nasuh el-Buhari, Fransız Meclisi'ne ve Milletler Cemiyeti'ne gönderdikleri protestolarda, Hatay'ın Türkiye'ye katılması yönündeki kararın durdurulmasını isteyerek, Suriye'nin haklarını saklı tuttuklarını bildirdiler. Suriye'deki tüm siyasal partiler de, birer bildiri yayınlayarak, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını tanımayacaklarını bildirdiler. Yine Suriye ile aynı paralelde düşünen bazı Arap ve Müslüman ülkeleri de Hatay'ın Türkiye'ye katılmasına tepki gösterdiler.²⁰⁹

Suriye antlaşmaya verdiği ilk tepkiden sonra, bağımsızlığını kazandığı 1944 yılında Şam'daki yabancı misyon şeflerine gönderdiği bir genelge ile Fransa'nın Suriye adına daha önce yaptığı uluslararası anlaşmaları kabul ettiğine yönelik bir nota vermiştir. Bunun üzerine Türkiye'de 1946 yılında Suriye'yi tanıyarak Şam'da bir büyükelçilik açmıştır.²¹⁰

Haziran 1939'da, Suriye'de Meclis'in feshedilip Anayasa'nın askıya

²⁰⁷ Okur, a.g.m., s.137-156., Ada, a.g.e., s.215.

²⁰⁸ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.135.

²⁰⁹ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.135., Ada, a.g.e., s.215.

²¹⁰ Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, a.g.e., s.136..

alınmasının hemen akabinde Fransız Yüksek Komiserliğinin güdümünde iş yapacak yönetim konseyi oluşturuldu. Lübnanlı Müslüman Behiç el Katib'in başında bulunduğu 4 kişilik konsey, Suriye'yi manda yetkililerinin kararları doğrultusunda yönetecekti²¹¹.

Fransız yöneticileri, yaklaşmakta olan savaş için Suriye'de hazırlık yaptılar. Bu çerçevede, Suriye'den bazı malların ihracı yasaklandı, yakıt ve yaşamsal gıdaların alım-satım kısıtlandı. Doğu Akdeniz'deki Fransız ordularının komutanlığına Ağustos sonunda General Weygand atandı. Weygand, göreve başlar başlamaz Suriye ve Lübnan'da savaş hali ve sıkıyönetim ilan etti. Yaklaşık 17.000 kişiden oluşan Fransız kuvvetleri, Ocak 1940'a kadar 35.000 kişiye çıkartılması kararı alındı.²¹²

Bu dönemde, Fransa Suriye'deki Fransız güçlerinin de katılacağı herhangi bir savaş olasılığını düşünerek, Türkiye ile Suriye arasındaki tüm pürüzleri ortadan kaldırmak amacıyla, Türkiye-Suriye Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi için görüşmelere başlamak istediğini Ankara'ya ilettili. 30 Mart 1940'da Türkiye ile (Suriye ve Lübnan adına) Fransa arasında imzalanan Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi gereğince, taraflar birbirlerinin güvenlik ve rejimine karşı kendi topraklarından başlatılabilecek girişimlere engel olmayı taahhüt ettiler ayrıca iki ülke arasındaki demiryolu taşımacılığının karşılıklılık esasına göre düzenlenmesi de kararlaştırıldı.²¹³

İkinci Dünya Savaşı süresince Türkiye-Suriye ilişkileri, 1940 tarihli bu sözleşme çerçevesinde yürütüldü. Suriye'nin 1944 yılında Fransa'dan bağımsızlığını almasından sonra, 1946'da Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa'nın aracılık etmesiyle Hatay konusunda iki ülke arasında bir uzlaşma sağlandı. Uzlaşma uyarınca, Türkiye Hatay'ın tanınması konusunda ısrarlı olmamayı, Suriye de karşılıklı ilişkilerde sorunu öne çıkarmamayı kabul ettiler. Ancak, 1946'da varılan bu uzlaşmaya rağmen, Hatay konusu Türkiye-Suriye ilişkilerinin dostluk

²¹¹ Okur, a.g.m., s.137-156.

²¹² Ada, a.g.e., s.227.

²¹³ a.g.e., s.228.

yönünde gelişmesini engelleyen önemli bir sorun olmayı sürdürdü.²¹⁴

Fransa, İkinci Dünya Savaşı sırasında Suriye üzerindeki nüfuzunu iyice kaybetti, 1946 yılında bölgeden çekilmek zorunda kalırken, ortaya çıkan bağımsız Suriye Devleti ile Türkiye arasında, sorunlarla dolu bir ortam bıraktı. Savaş sonrasında ortaya çıkan iki kutuplu dünyada yaşanan SSCB-ABD rekabeti, özellikle Ortadoğu'yu da içine alan yoğun bir nüfuz çekişmesi yaşanmasına neden oldu. ABD ve SSCB politikaları, 1950'li yıllardan itibaren özellikle Ortadoğu bölgesinde birçok olayda somut olarak kendini hissettirdi. Ancak Avrupa'nın güvenliğini esas alan ile Güneydoğu Asya'daki Amerikan müttefiki ülkeleri korumayı amaçlayan SEATO (South East Asia Treaty Organization=Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü) arasında yer alan sorunların Batılı ülkeler için bir güvenlik zafiyeti doğurması bölgede Batı yanlısı güçlü bir askerî paktın oluşturulmasını zorunlu kıldı. Buna yönelik olarak, 1951 yılından itibaren başlayan gelişmelerde, aşamalı olarak 4 Nisan 1954 tarihinde Türkiye - Pakistan, 21 Nisan 1954 tarihinde ABD - Irak, 10 Mayıs 1954 tarihinde ABD - Irak - Pakistan anlaşmaları yapıldı ve 1955 yılında, Türkiye ile Irak arasında Bağdat Paketi'nin imzalanması ile sona gelindi.²¹⁵

İngiltere ve Türkiye'nin ortak çalışmaları sonunda kurulan Bağdat paktının başlangıçtaki asli amacı bölge devletlerini Batılı savunma ittifakına bağlayacak ortak bir teşkilat içinde buluşturmaktı. Bu proje, Kasım 1955'te Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere arasında Karşılıklı Güvenlik ve Savunma İşbirliği Teşkilatı haline getirildi. Projeye, Arap ülkelerinden sadece Irak'ın olumlu bakması; bölge ülkeleri arasında bir takım bölünmelere neden olduğu gibi Türkiye ile bölge ülkelerinin arasını da iyice açtı. Bu bölünmelerden en önemlisi Türkiye ile Suriye arasında yaşandı. Ocak 1955 tarihinde Şam'ı ziyaret eden Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, Suriye Başbakanı Faris el-Huri ile görüşerek, Şam'ı Pakta girme konusunda ikna etmeye çalıştı ama bunda başarılı olamadığı gibi, ziyaret Şam'da Türkiye aleyhine gösterilere neden oldu.²¹⁶

²¹⁴ Okur, a.g.m., s.137-156., Ada, a.g.e., s. 228.

²¹⁵ Armaoğlu, a.g.e., s.456

²¹⁶ Ada, a.g.e., s.457.

Paktın oluşturulmasının hemen akabinde, Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan bir araya gelerek “Arap dünyasının askerî, siyasi ve ekonomik yapısını kuvvetlendirecek” bir anlaşma yapılmasına ve bu üç devletin Bağdat Paktı’na katılmamasına karar verdiler. Türkiye, bu üç devletin yapmayı planladığı antlaşmanın doğrudan kendisine yönelik olduğunu düşünerek iki ülke arasında yoğun bir nota trafiği yaşanmasına neden oldu ve sonuçta Türkiye-Suriye ilişkileri ciddi bir biçimde yara aldı.

1950 yıllarında itibaren Suriye, Hatay konusunu tekrar gündeme getirmeye çalışmıştır. Suriye Hatay’ı bir iç politika malzemesi haline getirerek Hatay’ın Suriye’den zorla ayrıldığını ifade etmiş hatta Suriye haritalarında Hatay’ı kendi toprakları içerisinde göstermiştir. Hafız Esad 1970 yılında iktidara gelmesi ile birlikte Suriye, Hatay konusu ve Türk düşmanlığı propagandasına ilk kez Keban Barajı projesinin gündeme gelmesi ile başlayan su konusunu da katmıştır.²¹⁷ Büyük Suriye hayali çerçevesinde Hatay konusunu iç politik söylemlerinde sürekli gündemde tutan Suriye yönetimi bu amaca yönelik olarak İskenderun’u Kurtarma Cemiyeti kurmuş ve bu cemiyeti etkin bir şekilde desteklenmiştir.²¹⁸

1956 yılından itibaren Suriye’nin, hızla Sovyetler Birliği’ne yakınlaştığı göze çarpmaktadır. Sovyetler Birliği’nin desteğini alarak Türkiye’nin Ortadoğu’da güçlü ve etkili bir duruma gelmesini engellemeyi amaçlamıştır. Ordu kademelerinde önemli tasfiyelere girişilerek genelkurmay başkanlığına Batı yanlısı olan General Nizamettin’in yerine Sovyet eğilimli Albay Afif Bızri getirildi. Ülkede Nasır yanlısı Arap milliyetçileri ile Sovyetler Birliği’ne yakın kişiler yönetime hakim oldu.²¹⁹

Sovyetler Birliği’nin 10 Eylül tarihinde Türkiye’nin, Suriye sınırına askerî yığınak yaptığını belirterek, Ankara’ya bir nota vermesi ve “Türkiye’yi Suriye’ye tecavüz emelleri beslemekle” suçlaması bir yandan ABD-Türkiye, öbür yandan Suriye-SSCB’nin bulunduğu büyük bir uluslararası anlaşmazlık haline dönüşmesine neden oldu. 8 Ekim 1957 tarihinde bazı sınır olaylarının patlak vermesi üzerine, konu Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na götürüldü. 22 Ekim tarihinde yapılan

²¹⁷ Pehlivanlı, Sarımay, Yıldırım, a.g.e., s.136.

²¹⁸ a.g.e., s.137.

²¹⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.457, Pehlivanlı, Sarımay, Yıldırım, a.g.e., s.136.

müzakereler ardından, sorunun taraflar arasında barışçı bir şekilde çözülmesine karar verildi, Suudi Arabistan'ın arabuluculuk girişimleri ile Mısır ve Suriye'nin Şubat 1958'de "Birleşik Arap Cumhuriyeti" adı altında birleşmeleri ve birleşmeyi Türkiye'nin hemen tanınması gergin olan havayı yumuşattı.²²⁰

Soğuk Savaş döneminin siyasi özelliklerinden ötürü, Suriye ve Türkiye ilişkilerinde 1990'lı yıllara kadar inişli-çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte köklü ve belirgin bir değişiklik yaşanmadı. Şam yönetiminin dış politika önceliklerinin başında "işgal altındaki Arap topraklarının bağımsızlığını kazanması" gelmekteydi. Suriye Devleti'nin resmi görüşüne göre işgal edilmiş Arap toprakları, İsrail'in elindeki Filistin ve Golan Tepeleri ile Türkiye'nin elindeki Hatay'dır. Suriye'deki devlet okullarında ve dairelerinde asılı duran haritalarda hala Suriye sınırları içinde görünen Hatay ili, tüm Suriye-Türkiye ilişkilerinde önemli bir faktör olarak kalsa da, ikili resmi görüşmelerde hiçbir zaman açıkça gündeme getirilmedi. Bununla birlikte Soğuk Savaş'ın bitiminden bu yana Suriye-Türkiye ilişkilerinde üç konu her zaman önemini muhafaza etti. İç içe geçmiş olan ve neden sonuç ilişkisi açısından birbirini etkileyen bu sorunlar, "Su", "Güvenlik" ve son yıllardan itibaren "İsrail-Türkiye İlişkileri" çerçevesinde şekillendi.²²¹

2000 yılı, Türkiye-Suriye ilişkilerinde yeni bir dönemin ilk başlangıç noktasını oluşturması bakımından önemlidir. Abdullah Öcalan'ın Suriye'den sınır dışı edilmesi ve karşılıklı güvenlik komitesinin kurulmasından sonra yumuşamaya başlayan ilişkiler, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın cenaze merasimine katılması ile normalleşme seyrini devam ettirdi. Hemen ardından Suriye Başkan Yardımcısı'nın Ankara'ya yaptığı başarılı ziyaret ilişkileri daha da olumlu bir sürece soktu.

Suriye'de Beşşar Esad'ın Devlet Başkanlığı'na gelmesi, siyasi çevrelerce, geleneksel politikaların değişmesi konusunda önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Genç Devlet Başkanı'nın Temmuz 2000 tarihinde başlayan

²²⁰ Ada, a.g.e., s.458.

²²¹ Veysel Ayhan, "Türkiye-Suriye İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi", Ortadoğu Analiz Dergisi, Ankara, Kasım 2009, Cilt 1, S.11 s.27.

iktidarı, Hafız Esad'ın son dönemlerinde iyileşmeye başlayan ilişkilerin daha da yumuşamasına sahne oldu.

Siyasal ziyaretlerle yumuşatılan zemin, ilerleyen dönemlerde askerî alanlara da yayılmış bulunmaktadır. Suriye askerî delegasyonu, ilki 2001 başlarında, ikincisi de Haziran 2001 tarihinde olmak üzere Türkiye'ye resmi ziyaret düzenleyerek, bölgede stratejik bir değişimin ilk adımını attılar. Bununla paralel biçimde atılan ekonomik adımlar, iki taraf arasındaki ticaret hacminin gelişmesini ve buna bağlı olarak da ilişkilerde normalleşmeyi hızlandırdı. Suriye'nin Ankara Büyükelçisi'nin yaptığı açıklamaya göre, 2000 yılında 750 milyon dolar olan karşılıklı ticaret hacmi, yıllar itibariyle artan bir seyir gösterdi. 2001'de bir milyar dolar sınırını aşmış, 2002 yılı beklentileri ise 1,5 milyar dolara ulaştı.

Türkiye-Suriye ilişkileri 2003 yılında yapılan karşılıklı üst düzey ziyaretlerle önemli ivme kazandı. Ziyaretlerin temelinde, Türkiye-Suriye ilişkilerinin geliştirilmesinden ziyade, Irak'ta yaşanacak olan bir savaştan kaynaklandığı ifade etmek mümkündür. Irak'taki soruna barışçı bir çözüm bulunması için Irak'a komşu olan Türkiye, Suriye, Ürdün, İran ve Suudi Arabistan ile Mısır dışişleri bakanlarının önce İstanbul'da ardından Suriye'nin başkenti Şam'da yaptıkları toplantılar ikili temaslara da zemin hazırladı.

Ocak 2003'te uzun yıllardan sonra ilk üst düzey ziyaret için Türkiye'ye gelen Suriye Dışişleri Bakanı Faruk Şara, Irak konusundaki görüşmelerin yanı sıra, Devlet Başkanı Beşşar Esad'ın mesajını Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'e ileterek, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi konusundaki temennilerini ifade etti. Beşşar Esad döneminde Türkiye ile Suriye arasındaki ekonomik ilişkilerin hacmi yüzde 70'lik bir artış göstererek 2 milyar dolara ulaştı. 2003 yılı Temmuz ayında gerçekleşen üst düzey ziyaret Türkiye ile Suriye arasındaki buzları tamamen erittiği gibi, Ortadoğu'nun geleceği açısından da önemli açılımları beraberinde getirdi.²²²

Ama iki ülke ilişkilerinde bahar havasının hakim olmasını sağlayan en önemli gelişme hiç kuşkusuz Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad'ın 2004 yılında

²²² Ayhan, a.g.m., s.28.

Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret. 1946 yılından bu yana bağımsız Suriye tarihinde ilk defa Suriyeli bir devlet başkanı Türkiye'ye geliyordu. Bu ziyaret, iki ülke ilişkileri açısından olduğu kadar, bölgesel dengeler açısından da yepyeni bir dönemin başlangıcı olarak yorumlandı.²²³

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler açısından bakıldığında, ilişkilerdeki en önemli çıkmazı oluşturan iki konu Hatay'ın durumu ve su sorunu neredeyse bir daha gündeme getirilmemek üzere çözümlendi. Su sorununu ilişkin olarak Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad; “Ben kişisel olarak bu tür sorunlara çözümün her zaman uluslararası hukuk ile bulunacağını sanmıyorum. Hatta hukukî yöntemler zaman zaman çözüm yerine çözümsüzlüğü de beraberinde getirebilir. İşte bu nedenle ben Türk dostlarla bu konuda doğrudan diyalog kurmaktan yanayım. Bu diyalog ise, sevgi, dostluk ve karşılıklı çıkarların gözetilmesi ilkesine dayanarak devam ettiği sürece ve Türkiye'nin bu konuda atacağı adımlarla, Suriye'nin su konusundaki beklentileri karşılanır; su sorunu diye bir gündemimiz de kalmaz.” Hatay konusunda ise, “Konunun çözümü de mutlaka zamana ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu, sorunun 'çözülemeyecek' olduğu anlamına gelmez. Nitekim dikkat ederseniz, biz hiçbir zaman, oranın Suriye toprağı olduğunu ve bunun için Türkiye ile savaşağımızı söylemedik. Bana göre bu sorunun en doğru çözümü konuyu bu aşamada bir tarafa bırakmaktır. İkinci olarak, varolan ilişkilerimizi öyle içiçe hale getirmeliyiz ki, sorunun çözümüne doğru daha rahat adımlar atılabilsin. Üçüncü olarak, o düzeye yükseldiğinde, bu ilişkiler varolan sınırlardan çok daha güçlü olacaktır zaten. İşte o zaman bu sorun da çok daha kolay ve kendiliğinden çözülecektir. Ancak, bu sorunun çözümü sonuçta hükûmetler arasında sağlanacaktır. Unutulmamalıdır ki, şimdi Suriye ve Türkiye arasında çok büyük bir karşılıklı güven sağlanmıştır; bize düşen bu güveni sürekli güçlendirmektir” açıklamasını yapmıştır.²²⁴

²²³ Ayhan, a.g.m., s.29

²²⁴ a.g.m., s.30.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Suriye ve Antakya'nın Osmanlı topraklarına katılması Yavuz Sultan Selim'in 1516 yılında Mısır Seferi sonrasında gerçekleşti. Osmanlı döneminde İskenderun Sancağı olarak adlandırılan bölge, 1856 Islahat Fermanı'ndan sonra mutasarrıflığa dönüştürülmekle birlikte gerek Türk ve gerekse uluslararası belgelerde "İskenderun Sancağı" ya da kısaca "Sancak" olarak geçmektedir.²²⁵ İskenderun Sancağı, 1918 yılında İtilaf Devletleri tarafından işgal edilinceye kadar aralıksız 401 yıl Osmanlı yönetiminde; 1918-1938 yılları arasında 20 yıl Fransız idaresi altında kaldı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda İtilaf devletleri, daha önce kendi aralarında yapmış oldukları gizli Sykes-Picot Anlaşması gereği bölgeyi işgal etmeye başladılar ve Kasım 1918'de hem İngilizler hem de Fransızlar İskenderun'a asker çıkararak Dört Yol'u işgal ettiler. 19 Aralık 1918 tarihinde, Dört Yol'da Fransızların işgaline karşı halkın silaha sarılması Millî Mücadele tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Zira Millî Mücadele'yi başlatan "İlk Kurşun'un" burada atıldığı bilinmektedir.²²⁶ Aralarında Ermenilerinde bulunduğu Fransız işgal birliklerinin Dört Yol'a girmesiyle halk direnişe geçti. 15 Eylül 1919'da İngiltere ve Fransa kendi aralarında "Suriye İtilafnamesi" adıyla anılan bir mukavele imzaladılar. Bu mukavele gereğince Fransa; Adana, Maraş, Antep, Urfa, İskenderun ve Suriye'yi, İngiltere ise Musul'u aldı.²²⁷

Türkiye'nin bir parçası olarak kabul edilen bölge, Misâkı Millî sınırları içerisinde yer almıştır. TBMM'nin açılışından hemen sonra Mustafa Kemal Paşa 1 Mayıs 1920'de Meclis kürsüsünde: "...Hep kabul ettiğimiz esaslardan birisi ve belki birincisi olan hudut meselesi tayin ve tespit edilirken hudud-ı millîmiz İskenderun'un cenubundan geçer. Şarka doğru uzanarak Süleymaniye'yi Musul'u ve Kerkük'ü ihtiva eder. İşte hudud-ı millîmiz budur..."²²⁸ Diyerek İskenderun'un Misâk-ı Millî içinde mütalaa edildiğini ifade etmiştir. TBMM'nin açılışını izleyen müteakip günlerde Tayfur Sökmen, Mustafa Kemal Paşa'ya bir mektup göndererek

²²⁵ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası I**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.279.

²²⁶ Mehmet Tekin, **Hatay Tarihi**, Hatay Kültür, Turizm ve Sanat Vakfı Yayınları, Antakya, 1993, s.99.

²²⁷ **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991, s.129.

²²⁸ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s.75.

“Sancak (Hatay) Misâk-ı Millî’ye dâhil midir? Diye sorar. Aldığı cevapta ise şöyledir: “Türklerin yaşadığı her yer Misâk-ı Millî’ye dâhildir”²²⁹

İskenderun Sancağı, 1921 Ankara Anlaşması’yla Misâk-ı millî sınırları dışında kalmış fakat Türkiye hiçbir zaman burayı gözden çıkarmadı. 15 Mart 1923’te Adana’ya giden Mustafa Kemal Paşa’nın, siyahlar giyinmiş bir grup kız çocuğunun, Antakya ve İskenderun’un kurtarılması için yaptıkları konuşmaya karşılık, “Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde kalamaz”²³⁰ şeklindeki ifadesi bu zihniyetin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Atatürk 1936’da verdiği bir emirle Antakya-İskenderun ve havalisinin adını bölgenin Türk kimliğine vurgu yapmak amacıyla Hatay olarak değiştirdi.²³¹ Nitekim bundan sonra Sancak’a Hatay denilmeye başlanacaktı.

Bu çalışmada, 1918-1939 yılları arasında yaşana siyasi ve toplumsal olaylar çerçevesinde Türkiye, Fransız ve Suriye açısından incelenmeye çalışıldı. Ancak bu temel açıya dönemin bazı siyasi ve askerî olaylarının da etkide bulunmaktadır. Bu etkileri, Fransız mandası altında bulunması nedeniyle dolaylı olarak sorunun içerisinde yer alan Suriye’de meydana gelen gelişmeler, Almanya’nın A. Hitler iktidarında Avrupa siyasetinde meydana getirdiği ve mevcut siyasi durumun bozulmasına yol açan siyasi ve askerî hareketlere ve Türkiye’nin uyguladığı iç politikalarının soruna yaptığı katkılar olarak belirtmek mümkündür.

Bu çalışma, esas itibarıyla 1918-1939 dönemi içerisinde yaşanan gelişmeleri incelemekler beraber, Hatay’ın bir sorun olarak ortaya çıktığı ve çözümlendiği tarih aralığı, Batılı devletlerle Türkiye arasındaki etkileşimin yoğun olarak yaşandığı 1936-1939 dönemidir. Hatay sorunu ilk aşamada Milletler Cemiyeti Meclisi’nde çözüm arayışı ile önemli bir Türk nüfusunun bölgede bulunması açısından Avrupa’da Almanya ile Polonya arasında çıkan Danzig sorununa benzetilebilir.²³²

²²⁹ Tahsin Banguoğlu, “Misâk-ı Millî ve Lozan”, Türk Edebiyatı Dergisi XIV, Sayı 168, 1987. s.7.

²³⁰ Mehmet Mursaloğlu ile 01.05.2010 tarihinde İskenderun’ yapılan röportaj.

²³¹ Oran, a.g.e., s.280

²³² Ada, a.g.e., s.230.(Geniş bilgi için bkz.http://tr.wikipedia.org/wiki/Danzig_Koridoru 11.05.2010)

Hatay sorunu savaşa yol açmadan barışçı yöntemlerle sonlandırıldı. Doğal olarak bu sonuçta, Avrupa da yaşanan siyasi ve askerî gelişmelerinde etkisi büyüktür. Yukarıda ifade edildiği gibi Türkiye ve Fransa, Avrupa’da statükonun korunmasını isteyen blokta İngiltere ile birliktelerdi. Hatay sorunu, Milletler Cemiyetinde tartışılarak çözüm yolları araştırıldı. Türkiye sorunun her aşamasında, Hatay’ın başka toprak talepleri için bir başlangıç olmadığını özellikle belirtti. Fransa ile Türkiye arasında varılan anlaşmayla Hatay Türkiye’ye katıldıktan sonra Milletler Cemiyeti Mandalar Daimi Komisyonuna Fransa durumu bildirdi. Sorunun hiçbir aşamasında silah kullanılmadı.²³³

Hatay Devleti kurulduğunda yönetim kademesinde bulunanların almış oldukları kararlar, uzun vadede Devletin Türkiye’ye katılmasını amaçladığı izlenimini vermektedir. Hiçbir törende Hatay Devleti İstiklal Marşı kullanılmamış törenlerde Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin İstiklal Marşı çalınmış ve okullarda okutulmuştur. Ayrıca yeni kurulan devletin hukuki altyapısını, Türkiye’de bulunan mevcut kanunlar aynen alınarak oluşturulmuştur. Sonuç olarak, uzun vadede Hatay Devletinin Türkiye’ye katılma niyetinde olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Hatay’ın ulusal/uluslararası bir sorun haline gelmesini sağlayan özelliklerden bir tanesi de Fransız işgaline karşı bölgedeki Türklerin, silahlı direniş biçiminde başlayıp manda yönetimin kurulmasından sonra ise siyasal alanda devam ettirilen Türkiye’ye iltihak etme çabasında olmalarıdır. Hatay, Türkiye’ye ilhak (katma, bağlama) değil iltihak (bitişme, katılma) etmiştir. Bu ayrım çok önemlidir. Halkın büyük çoğunluğu tarafından istenilen Türkiye ile birleşme arzusu neticesinde Hatay Millet Meclisi’nin oy birliği ile aldığı kararla bölge Türkiye’ye iltihak etti.

Hatay Meclisi’nin oybirliği ile Türkiye’ye katılma kararı alması, şüphesiz Türkiye’nin Atatürk dönemi dış politikasının en önemli başarılarındanıdır. Her ne kadar Atatürk bunu görememiş olsa da Atatürk’ün üstün gayretleri ve izlemiş olduğu millî bir politika sonucu “Kırk Asırlık Türk Yurdu” ecnebi elinde bırakılmamıştı.

²³³ Ada, a.g.e., s.232.

KAYNAKÇA:

- **ADA, Serhan;** Türk Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim 2005.
- **AKÇORA, Ergünöz;** “Hatay’ın Ana vatana İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri”, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, AAM. Yayınları, Ankara 2000.
- **AKYÜZ, Yahya;** Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu, 1919-1922, Ankara,1975.
- **ALTUĞ, Yılmaz;** “Foreign Policy Of Atatürk” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 16, Cilt: XI, Kasım 1989.
- **ARMAOĞLU, Fahir;** 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 1989.
- **ARSLAN, Ali;** “Hatay Meselesinde Arapların Tavrı”, Güneyde Kültür, Aylık Fikir ve Sanat Dergisi, Yıl:7 Sayı:75, Mayıs 1995.
- **ATATÜRK, MUSTAFA KEMAL;** Nutuk, C. 3, Vesika: 220, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1981.
- **ATATÜRK’ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ I;** Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.
- **ATATÜRK’ÜN TAMİM, TELGRAF VE BEYANNAMELERİ;** Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991.
- **AYHAN, Veyssel;** “Türkiye-Suriye İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi”, Ortadoğu Analiz Dergisi, Ankara, Kasım 2009, Cilt 1, S.11.
- **BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ**
 - BCA. (030.10.222.501.4) 402.24.
 - BCA. (030.10.222.501.5) 402. 25
 - BCA. (030.10.222.501.22) 404. 37
 - BCA. (030.10.222.501.23) 404. 38
 - BCA. (030.10.222.501.24) 404. 39
 - BCA.(030.10.223.503.17) 402. 88.
 - BCA.(030.10.223.504.52) 402.187.
 - BCA.(030.10.223.505.42) 402.240.
 - BCA. (030.10.223.508.34) 402.386.

BCA. (030.10.224.510.12) 406. 442
BCA. (030.10.224.510.13) 452. 412
BCA. (030.10.224.511.5) 483. 606
BCA. (030.10.224.513.25) 402.561.
BCA. (030.10.224.514.3) 402.588
BCA. (030.10.225.515.1) 402. 607
BCA. (030.10.225.505.57) 404. 345
BCA. (030.10.225.515.19) 402. 624
BCA. (030.10.225.515.22) 402.627
BCA. (030.10.225.515.23) 402.605
BCA. (030.10.259.745.18) 404. 14
BCA. (030.10.259.745.18) 945. 390
BCA. (030.10.263.774.16) 1456/3
BCA.(030.18.01.81.102.2)2/7834
BCA. (030.18.01.01.84.84.4) 2/9625
BCA. (030.18.01.02.87.62.1) 2/10150
BCA. (030.18.01.02.87.62.1) 2/11373
BCA. (030.18.01.91.59.18) 2/13758

- **BANGUOĞLU, Tahsin;** “Misâk-ı Millî ve Lozan”, Türk Edebiyatı Dergisi XIV, Sayı 168, 1987.
- **BIYIKOĞLU, Tevfik;** Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, C. 1, Ankara, 1962.
- **BİLGE, Suat;** “Jeopolitik” Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, c.XII (Eylül 1958), No:3, s.152.
- **BİLGİLİ, Fani;** Manda İdaresinde Hatay Kültür Hayatı, İktisat Basımevi, Antakya, 1939.
- **BUDAK, Mustafa;** “Ankara İtilafnâmesi Sürecinde Suriye Sınırı Üzerindeki Tartışmalar” Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, AAM. Yayınları, Ankara 2000, s.243-271.

- **DAĞISTAN, Adil;** “Arşiv Belgeleri Işığında Sancak (Hatay)'ın Bağımsızlık Sürecinin İlk Aşaması ve Türkiye”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 61, Cilt: XXI, Mart 2005.
- **DAĞISTAN, Adil;** Türk – Fransız İlişkileri (1918-1938) (Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara, 1992.
- **DİNÇER, Hüseyin;** Hatay, Hatay eski Eserleri Sevenler Derneği, Antakya, 1992.
- **ERKİN, Feridun Cemal;** Dışişlerinde 34 Yıl, Anılar-Yorumlar I. TTK Yayınları, Ankara, 1980
- **EVANS, Laurence;** Türkiye’nin Paylaşılması, Çeviren: Tefik Alanay, İstanbul, 1972.
- **FIRAT, Melek;** “Sancak (Hatay) Sorunu”, Türk Dış Politikası, Cilt I, İstanbul, 2001.
- **GÖK, Cemil;** Kırk Asırlık Türk Yurdu Hatay, Yay Yay. Ankara, 2005.
- **GÖNLÜBOL, Mehmet; Sar, Cem;** Olaylarla Türk Dış Politikası, Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl, Dışişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 1974.
- **GÜNEL, Burhan;** Sonsuz Aşkım Hatay: Tarih-Yaşantı, Heyamola Yay., İstanbul, 2006.
- **HALAÇOĞLU, Ahmet;** Hatay’ın anavatana Katılışında Dört Yol’un Yeri ve Önemi, Yay Yay. Ankara, 1995.
- **HALAÇOĞLU, Yusuf;** XVII Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara 1988.
- **İNAN, Afet;** Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2005.
- **KARAL, Enver Ziya;** Büyük Osmanlı Tarihi, C.V. 4. b. TTK Yayınları, Ankara 2003.
- **KOÇAK, Cemil;** Türk-Alman İlişkileri (1923-1939), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.
- **KODAMAN, Bayram;** Sultan II. Abdülhamit Devri Doğu Anadolu Politikası, Orkun Yayınevi, Ankara 1987.
- **KONİ, Hasan,** “Hatay Sorununa Yeni Bir Bakış” Atatürk Yolu Dergisi, Yıl:2, sayı:4, Kasım 1989
- **KONURALP, Nuri Aydın;** Hatay Kurtuluş Ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi, Hatay Postası Gazete ve Basımevi, İskenderun, 1970.
- **KURAT, Yuluğ Tekin;** “Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası”, Belleten, Nisan 1975, c. 39, sayı: 154, s.267.

- **KÜRKÇÜOĞLU, Ömer;** Mondros'tan Musul'a Türk- İngiliz İlişkileri, İmaj Yayıncılık, Ankara 2006.
- **MELEK, Abdurrahman;** Hatay Nasıl Kurtuldu, TTK. Ankara, 1986.
- **MURSALOĞLU, Mehmet,** 10 Ay 16 Gün 8 Saat Sancak Devlet Vatan, İSSİAD Kültür Yayınları III, Color Ofset, İskenderun, 2009.
- **MONTREUX BOĞAZLAR KONFERANSI – TUTANAKLAR BELGELER,** çev. Seha L. MERAY, Osman OLCAY – Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1976.
- **NADİ, Yunus;** “Hatay Davamızın Hallinden Sonra Mahalli Muhtemel Vaziyetler”, Cumhuriyet, No:4693. 7 Haziran 1937.
- **OKUR, Mehmet Akif;** Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye’de Fransız Mandası, Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi), Sayı: 48, Ankara 2009, s. 137-156.
- **ORAN, Baskın;** Türk Dış Politikası I., İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- **ÖZTUNA, Yılmaz;** Büyük Türkiye Tarihi, C.12-13, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1979.
- **ÖZTÜRK, Mustafa;** “XVII. Yüzyılda Antakya ve Çevresinde Eşkîyalık Olayları, Belleten, c.54, sayı 211, Ankara 1990.
- **PARMAKSIZOĞLU, İsmet;** Ermeni Komitelerinin İhtilal Hareketleri ve Besledikleri Emeller, Ankara, 1981.
- **PEHLİVANLI, Hamit;** Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939), Avrasya Birlik Vakfı, Ankara, 2001.
- **SARINAY, Yusuf;** “Atatürk’ün Hatay Politikası I (1936-1938), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 34, Cilt: XII, Mart 1996.
- **SARINAY, Yusuf;** “Atatürk’ün Hatay Politikası II (1936-1938), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 35, Cilt: XII, Temmuz 1996.
- **SARI, Zafer;** Hatay’ın Kurtuluş Albümü, Rotary Klübü, Antakya, 2000.
- **SARI, Zafer;** Hatay Kurtuluş Savaşında, Antakya, 2002.
- **SELÇUK, Hamdi;** Hatay’ın O Günleri, Yay Yayınları, İstanbul, 1972.
- **SONYEL, Salahi;** Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politikası, TTK Basımevi, Ankara 1973.
- **SOYAK, Hasan Rıza;** Atatürk’ten Hatıralar, (Yayına Hazırlayan, Ahmet Kuyaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.
- **SOYSAL, İsmail;** Türkiye’nin Siyasal Anlaşmaları (1920-1945) I., TTK Yay. Ankara, 1983.

- **SOYSAL, İsmail;** “Hatay Sorunu ve Türk Fransız Siyasal İlişkileri (1936–1939)”, Belleten, C. XLIX, Sayı: 193, Nisan, 1985.
- **SOYSAL, İsmail;** “1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı” Belleten, C.XLVI., Sayı: 182, Nisan 1982, s.371.
- **SÖKMEN, Tayfur;** Doğumunun 100. Yılında Eski Hatay Devleti İlk ve Son Cumhurreisi Tayfur Sökmen Diyor ki, VOS Yayınları, 1991.
- **SÖKMEN, Tayfur;** Hatay’ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar, TTK Yay. Ankara, 1978.
- **SÖNMEZOĞLU, Faruk;** “Kurtuluş Savaşı Dönemi Diplomasisi”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul 1994. s.33-47.
- **ŞİMŞİR, Bilal N.;** “Atatürk’ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri”, Belleten, C.XLV/1, sayı: 177, Ocak 1981, s. 199-202.
- **TENGİRŞENK, Yusuf Kemal;** Vatan Hizmetinde. Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- **TEKİN, Mehmet;** Tarihte Hatay ve Hatay Devleti, Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, Antakya, 1986.
- **TEKİN, Mehmet;** Hatay Tarihi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1999.
- **TEKİN, Mehmet;** Hatay’da Eğitim ve Kültür, Orkide Basımevi, Ankara, 1984
- **TÜRKDOĞAN; Berna,** Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay, Atatürk araştırma Merkezi, Ankara, 2001
- **TBMM Gizli Celse Zabıtları II;** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1999
- **TUNÇAY, Mete,** “ Hatay Sorunu ve TBMM Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı (1876-1976) Ankara 1976, s.257-258.
- **TÜNAY, Bekir;** “Atatürk ve Hatay”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.2. Sayı: 5, Mart 1986, s.460.
- **TÜRK İSTİKLAL HARBİ,** Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı I, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992.
- **TÜRKMEN, Ahmet Faik;** Mufasssal Hatay Tarihi I Cilt (III Cilt), İstanbul Yayınevi, İstanbul, 1937.
- **TÜRKMEN, Ahmet Faik;** Hatay Manda Tarihi, Silahlı Mücadele Devresi, c.4. İstanbul 1939.
- **TÜZÜN, Süleyman;** İki Büyük Savaş Arası Dönemde Hatay Tarihi (1918-1939), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989.

- **UÇAROL, Rifat;** Siyasi Tarih, Filiz Kitabevi, İstanbul, 4. Baskı, 1995
- **UMAR, Ömer Osman;** Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye, (1908-1918), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara,
- **VAHAPOĞLU, M. Hidayet;** Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.
- **YAVUZ, Bige;** Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri (1919–1922), Ankara, 1994.
- **YILMAZ, Türel;** “Atatürk Döneminde Türkiye'nin Ortadoğu Politikası”, Cumhuriyet'in Kuruluşunun 75. Yıl Armağanı, Ankara, 1998
- **YERASİMOS, Stefanos;** Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu, Çeviren; Şirin Tekeli, İstanbul, 1994.

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında İskenderun’da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini İskenderun’da tamamlamıştır. 1993 yılında Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde lisans eğitime başlamıştır. 1997 yılında aynı bölümden mezun olmuştur. Halen Gelir İdaresi Başkanlığına bağlı Hatay Vergi Dairesi Başkanlığında Gelir Uzmanı olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

EKLER:

EK-1

Hatay Devleti Milli Marşı²³⁴

Antakya İskenderun Türk'ün iki kızıdır
Bayrağında biri ay, biri de yıldızıdır.
Yurttan uzak illerde ağlıyor bu yavrular
Türk'ün tunçtan bağrında bu en büyük sızıdır.

Bu sızıyı sevince çevirmeyi Türk bildi
Şahlanarak önüne ne geçtiyse devirdi
Gözünüzün yaşını silin ey Hataylılar
Türk'ün tunçtan ordusu sevinçle coştı geldi.

EK-2

Hatay Devleti Anayasası

Hatay Anayasası²³⁵

Fasıl 1 Esas Hükümler

Madde 1 Hatay: Dâhili işlerde tam bir istiklali haiz Türk ekseriyetine müstenit ve Cumhuriyet rejimi ile idare olunan ayrı ve müstakil bir varlık teşkil eden bir devlettir.

Madde 2 Hatay Devletinin merkezi Antakya'dır.

Madde 3 Hatay'ın bütün vatandaşları kanun muvacehesinde müsavi ve ırk, dil, din farkı gözetilmeksizin aynı medeni ve siyasi haklara sahip ve bilaistisna kanuna riayetle mükelleftirler.

²³⁴ Mursaloğlu, a.g.e., s.62.

²³⁵ Mursaloğlu, a.g.e., s.117.

Fasıl II Teşri'i Kuvvet

Madde 4 Yasam Kuvveti: Hatay halkı namına Hatay Millet Meclisi tarafından kullanılır. Hatay Millet Meclisi, hazırlanacak mahsus kanun dört senelik bir müddet için intihap edilir. 40 azalık tek bir heyettir. Ancak Meclisin tatili zamanında, sonradan Meclisin tasvibine arz edilmek şartı ile Hükûmet muvakkat kanun yapmak salahiyyetine haizdir.

Madde 5 Kanunlar vaz'ı için ilk teşebbüs Hatay Millet Meclisi azasına ve icra kuvvetine aittir. Ancak masraflar ihtiyarını müstelzim olan yahut vergiler ihdasına tadiline veya ipkasına müteallik bulunan kanunlar vaz'ı teşebbüsü yalnız icra kuvvetine aittir.

Madde 6 Bir kanuna müstenit olmadıkça hiçbir vergi ihdas veya tahsil olunamayacağı gibi bir istikraz da akdolunamaz. İcra kuvveti her sene, gelecek sene için bir bütçe kanunu projesiyle bir mali muvazene kanunu layihası tespit edecektir. Meclis tarafından kabul ve tasdik edilmemiş olan hiçbir masraf sene içinde yapılamaz. Her sene maliyenin sonunda o senenin kati hesapları bir kanunla müteşekkil bir heyetçe tetkik edildikten sonra Meclise arz olunur.

Madde 7 Kanunlar ve Kararlar: Adi ekseriyetle kabul olunur. Nisabı ekseriyet Meclis teşkil eden azanın yarısının bir fazlasıdır.

Madde 8 Mebuslar, Hatay Millet Meclisine katıldıklarında şu şekilde yemin ederler; (Vatan ve milletin saadet ve selametine ve milletin bilakaydüşart hakimiyetine mugayir bir gaye takip etkiyeceğime ve Cumhuriyet esaslarına sadakatten ayrılmayacağıma namusum üzerine söz veririm)

Madde 9 Hiçbir Mebus, Millet Meclisi dâhilindeki rey ve mütalaasının ve beyanatının meclis haricinde İrat ve izharında dolayı mesul değildir. Gerek intihabından önce ve sonra aleyhine cürüm (suç) isnad olunan (iftira edilen) bir mebusun sanık olarak sorgulanması veya tevkifi veyahut mahkemesinin icrası heyeti umumiyenin kararına bağlıdır. Cinayet suçu bundan müstesnadır. Ancak bu takdirde makamı aidi Meclisi derhal haberdar etmekle mükelleftir. Bir Mebusun intihabından önce veya sonra aleyhine sadır olmuş cezai bir hükmün infazı

mebusluk müddetinin hitamına talik olunur Mebusluk müddeti esnasında müruru zaman cereyan etmez.

Madde 10 Tatil esnasında Hatay Devlet Reisi veya Millet Meclisi Reisi lüzum görürse, Meclisi içtimaa davet edebilir. Millet Meclisi içtimai senede dört aydan fazla olamaz.

Madde 11 Meclis müzakeratı alenidir ve harfiyen neşrolunur. Fakat dâhili nizamnamede yer almış şeraite tevfikân Meclis hafi celseler dahi imzalanabilir. Hafif celseler görüşmelerin yayımı Meclisin kararını bağıdır.

Fasıl III

İcra kuvveti

Madde 12 İcra kuvveti Hatay Devlet Reisi ile bir icra meclisi tarafından kullanılır.

Madde 13 Hatay Devlet Reisi Millet Meclisi tarafından beş sene müddetle seçilir. Devlet Reisi seçiminin ardından Meclis huzurunda şu suretle yemin eder: "Devlet Reisi sıfatı ile müstakil Hatay Devletinin kanunlarına, Cumhuriyet esaslarına riayet ve bunları müdafaa, Hatay vatandaşlarının saadetine sadıkane ve bütün kuvvetimle mesai sarf edeceğime ve Hatay halkının emniyetine teveccüh edecek her tehlikeyi kemali şiddetle men, Hatay'ın şan ve şerifini vikaye ve deruhte ettiğim vazifenin icabında nefsimi hasretmekten ayrılmayacağıma namusum üzerim söz veririm."

Madde 14 Devlet Reisi kanunen hudut dâhilinde af hakkını istimal eder. Affı umumi ancak bir kanun ile sağlanır.

Madde 15 Hatay Millet Meclisinde kabul edilen kanunların hepsi Devlet Reisi tarafından imzalanır ve hiçbir kanun imzasından evvel yürürlüğe giremez.

Hatay Millet Meclisi tarafından kabul olunan bir kanunun imzasını Hatay Devlet Reisi bu kabul tarihinden itibaren bir ay zarfında erteleme ve o kanunun arzını faydalı gördüğü mülahazalarıyla beraber yeniden tetkik olunmasını Meclisten isteyebilir.

Yeniden görüşme ancak iade tarihinden bir ay sonra vuku bulabilir.

Devlet Reisi, kanunu bu 2, müzakere esnasında kabul edilecek surette aynen imzalamaya mecburdur.

Madde 16 Hatay Devlet Reisi icra meclisinin reyi üzerine Millet Meclisini feshedebilir. Böyle bir halde yeni seçimleri gecikmeksizin icra ettirmeğe mecburdur.

Madde 17 Millet Meclisine karşı mesul bir icra meclisi teşkil olunur. Bu meclis bir reis ile seçeceği en çok dört azadan ibarettir. İcra Meclisi Reisi Hatay Devlet Reisi tarafından seçilir.

Madde 18 İcra kuvvetlerinin teşekkül suretleri ve vazife ve mesuliyetleri ayrıca bir kanunla tespit olunur.

Fasıl IV

Adli Kuvvet

Madde 19 Adli kuvvet: Kanunen oluşmuş mahkemeler tarafından Hatay halkı namına icra olunur. Azası Hatay Devlet Reisi tarafından bir yüksek mahkeme bulunur. Bu aza muayyen ahval ve surette ancak Hatay Devlet Reisi tarafından, yüksek mahkemenin diğer hakimlerinin rey alındıktan sonra, arz olunabilir.

Madde 20 Yüksek Mahkeme: Hatay'ın bütün mahkemelerinin kararlarına karşı yeniden tetkik hak ve yetkisiyle kanunun kendisine verdiği diğer vazifeleri de ifa eder. İcra meclisi, yüksek mahkeme ile diğer mahkemelerin karar ve ilamlarını infaz ettirmekle mükelleftir. Adli kuvvetin kararları başka hiç bir kuvvet tarafından tetkik veya tadil olunamaz.

Madde 21 Yüksek mahkeme ile diğer mahkemeler kanunların anayasaya uygun olup olmadığının tetkikine yetkili değildir.

Fasıl V

Müteferrik hükümler

Madde 22 Hatay vatandaşlarının ecnebi memleketlere seyahati için bir Hatay pasaportu ihdas olunacaktır.

Madde 23 Hatay'ın düzeni ve asayişinin muhafazasını temin etmek için 1500 kişiyi tecavüz etmeyecek polis jandarma kuvvetleri teşkil olunacaktır.

Madde 24 Bu kanun yayım tarihinden itibaren geçerlidir.

Madde 25 Bu kanun Hükümlerini icra Meclisi yerine getirir.²³⁶

EK-3

Hatay Bayrak Kanunu²³⁷

1- Hatay Bayrağı al zemin üzerine Beyaz bir ay ve etrafı Beyaz, ortası al bir yıldızdır.

2- Bayrağın şekil ve oranları, ne suretle ve nerelerde kullanılacağı, çekiliş ve indirilişi ile bu kanunun sureti ayrıca icra meclisince bir talimatname ile tespit olunur.

3- Bu kanun yayım tarihinden itibaren geçerlidir.

4- Bu kanun hükümlerini yerine getirmeye İcra Meclisi memurdur.

EK-4

Hatay Bayrağı Talimatnamesi²³⁸

Hatay Bayrağının Yapılış Şekli, Aksam, Nispet ve Ebadiyla Çekileceği Gönder.

Bayrağın Yapılış Şekli

Madde 1 Hatay Bayrağı: Bu talimatnameye bağlı örnekte gösterilen şekil ve oranlar dahilinde al zemin üzerinde beyaz renkte bir ay ve (etrafı beyaz ve ortası al) bir yıldız konmak suretiyle yapılır.

²³⁶ Mursaloğlu, a.g.e., s. 117.

²³⁷ a.g.e., s.124.

²³⁸ a.g.e., s.136.

Hatay Devlet reisinin Forsu: Hatay bayrağının şeklen aynı olup uçurluğunun üst köşesinde de a bir yıldız bulunur.Bu şekil ve büyüklük itibariyle ayın önündeki yıldızın aynıdır.

Bayrağın Aksamı

Madde 2 Bayrağın;

A- Çekildiği gönder tarafına gelen dıl'ına (uçurluk)

B- Uçurluğun karşısındaki dıl'ına (uçum) C- Çekildiği zaman yukarı gelen dıl'ına (üst kenar) ve aşağı gelen dıl'ına (alt kenar) denir.

Ç- Bayrağın göndere çekilmesi için sancak salvosunun (ipinin) geçmesine mahsus olmak üzere beyaz kumaştan sancak enince yapılmış olan kısmına (uçurluk) ve bunun gönder veya direğe gelen tarafına dış kenar denir. Şala dikilen tarafına da iç kenar denir.

D- Bayrağın üst ve alt kenarları arasındaki mesafe bayrağın (enini) ve uçurluğun dış kenarıyla uçum kenarı arasındaki mesafede boyunu teşkil eder.

E- Bayrağı oluşturan dikdörtgenin köşelerinin birbirini kestiği noktaya bayrak merkezi ve bu merkezden bayrağın üst ve alt kenarlarına paralel geçen hatta da (bayrak mihveri) denir.

Bayrağın Oranları

Madde 3. Hatay bayrağı aşağıda gösterilen oranlar içinde yapılır.

A. Bayrağın boyu genişliğinin tam bir buçuk mislidir.

B. Ay ve yıldızı meydana getiren dairelerin merkezleri eksen üzerinde bulunur.

C. Ay, dış ve iç daire adı verilen iki daire muhitin birbirini kat etmesinden meydana gelir.

Ç. Ayın dış dairesinin köşesi bayrak genişliğinin yarısına eşittir. Merkezi Uçurluğun iç kenarından itibaren keza bayrak genişliğinin yarısına eşit bir mesafede bulunur.

D. Ayın iç dairesinin köşesi bayrağın genişliğinin onda dördüne eşittir. Merkezinden itibaren uçum tarafına olmak üzere Bayrak genişliğinin 0.0625 nispi uzaklıkta bulunur.

E. Ayın ağzı uçum tarafına bakar.

F. Yıldız, köşesi bayrak genişliğinin dörtte birine eşit parçaya ayrılacak mevhum bir dairenin taksimat noktaları birer atlayarak konmak suretiyle meydana getirilir. Beş ışıktan oluşmuş bulunan yıldızın uçlarından birisi bayrak eksen ile ayın iki ucundan geçen mevhum hattın birbirlerini kestikleri nokta üzerindedir. Bu nokta ile iç dairenin eksenini kesiştiği nokta arasındaki mesafe bayrak genişliğinin üçte birine eşittir.

G. Uçkurluk, Bayrak genişliğinin 50 de birine eşit bir genişliktedir.

Bayrağın Ebadı

Madde 4. Bayrağın yapılmasında kullanılan kumaş bayrak enini oluşturan bir dilimine yaprak denir. Bir yaprağın eni tam 50 santimetre olarak kabul olunmuştur. Bu talimatname hükümlerine göre birden 15 yaprağa kadar olmak üzere yapılacak bayrakların genişlikleriyle boyları bu talimatnameye ilişik (1) numaralı cetvelde gösterilmiştir.

Madde 5. Çekilecek bayrakların ebadı çekileceği binanın kara vasıtalarının büyüklüğü ile orantılı olacaktır. Sert rüzgâr ve yağmurlu günlerde daha küçük ebatta bayrak çekilmesi caizdir.

Bayrağın Çekileceği Gönder

Madde 6. Bayrağın çekilmesi için ağaç veya madenden yapılmış tepelikli ve yuvarlak çubuğa bayrak gönderi (direk) denir.

Bu gönderin üst ucuna tespit edilmiş ve içine Bayrak salvosunun (ipinin) geçmesine mahsus makara tertibatı bulunan yassı ve yuvarlak ve gönderin kalınlığı ile orantılı bir tepelik vardır.

Gönderin boyu çekilecek bayrağın genişliğinin en az iki misli olacak ve kalınlığı da en sert havalarda kırılmayacak ve bükülmeyecek kudret ve nispette olacaktır.

Arazi üzerinde dikilecek gönderlerin bayrak ucu alt ucunun yere sürünmemesini temin edecek surette ve en az üç metre olacaktır. Ağaçtan yapılmış gönderler kendi renginde cilalı veya kendi beyaz veya ceviz boyalı, madenden yapılmış gönderler ise ağaç rengine boyanmış veya galvanize veya bronz olacaktır.

Hatay Bayrağının çekiliş ve indiriliş zamanı ve Bayrağın çekileceği yerler **Çekiliş Ve İndiriliş Zamanı**

Madde 7. Bayrak umumiyetle mahalli vakitle sabah saat 08:00 de çekilir ve gurur anında indirilir. Ancak ulusal bayram genel tatil günlerinde bayrağı bayram veya tatilin başladığı saatte çekilir ve devam ettiği müddetçe çekili kaldıktan sonra bayram veya tatilin biteceği günü gurur zamanında indirilir.

EK-5

İcra Makamlarının Teşkiline Ve Vazifelerinin Tayinine İlişkin Kanun²³⁹

Madde 1: Hatay Devletinin İcra vazifeleri Hatay Devlet Reisi ile Hatay icra meclisi tarafından bu kanuna tevfikan rüyet olunur.

Madde 2: Devlet Reisi, Hatay Devletinin en yüksek reisi ve mümessilidir, Bu sıfatla merasimi mahsusa da lise ve lüzum gördükçe icra meclisi heyetine riyaset eder.

Madde 3:Devlet Reisi, hastalık ve memleket haricinde seyahat gibi bir sebeple vazifesini ifa edemez veya istifa ve benzeri sebepler dolayısıyla Devlet Başkanlığı vazi ederse Hatay millet meclisi vekaleten Devlet Başkanlığı ifa eder.

Madde 4: Devlet Başkanlığı meclis müçtemi ise yeni reisini derhal seçer. Müçtemi değilse millet meclisi tarafından hemen içtima edilerek Devlet Reisi intihap

²³⁹ Mursaloğlu, a.g.e., s.124.

meclisini intihap devresi veya intihabatın verilmiş olursa Millet meclisini intihap eder.

Madde 5: Devlet Reisi milletinin küşadı iptidasında geçen seneki faaliyetine İttihaz edilmesi münasip tedbirlere dair bir nutuk eder.

Madde 6:Devlet Reisi bilcümle mukarrerat Başvekil ve vekili aidi taraflarından imza olunur.

Madde 7:Devlet Reisi vatana ihanet halinde millet meclisine karşı mes'uldür. Devlet Reisi'nin imzaladığı ve alınan kararlardan doğan sorumluluklar... Bu kararları imza eden Başvekil ile vekilleri ilgilenir.

Devlet Reisi'nin hususatı şahsiyesinden dolayı mes'ulieti Hatay Anayasa kanunun 9'uncu maddesi mucibinde hareket olunur.

Madde 8: Devlet Reisi hükûmetin inhası üzerine daimi maluliyet gibi şahsi sebeplerden dolayı muayyen efradın cezalarına ıskat veya tahfif edebilir. Devlet Reisi, millet meclisi tarafından ittiham edilerek mahkum olan vekiller hakkında bu salahiyyeti istimal edemez.

Madde 9: Vekiller Başvekilin Riyaseti altında icra meclisini teşkil ederler.

Madde10:İcra meclisi, hükûmetin umumi siyasetinden müştereken mesuldür. Vekillerden her biri kendi salahiyyeti dairesinde icraatından ve maiyetinin ef'al ve muamelatından ve siyasetinin genel istikametinden tek başına mesuldür.

Madde11: Mezun veya herhangi bir sebeple mazur olan bir vekile icra meclisi heyeti azasından bir diğeri muvakkaten yerine geçer. Ancak bir vekil, birden fazla vekilin yerine geçemez.

Madde12: İcra meclisi heyeti kanunların uygulama şeklini gösterir veya kanunun emrettiği maddeleri tespit için yeni hukukları kapsamamak şartıyla tüzükler ve yönetmelikler düzenler. Tüzükler Devlet Reisinin imza ve ilanı ile yürürlüğe girer. Tüzüklerin kanunlara aykırılığı iddia olunduğunda bunun hal mercii Hatay Millet Meclisidir.

Madde13: Diğer vekillerinin vazifeleri: Adliye vekaleti: Yalnız adli vazifelerle, Maliye vekaleti: Devletin varidat ve sarfiyatı, bütçesinin tanzimi, gümrük ve iktisat işleri ile meşgul olur.

Madde14: Sıhhat, kültür vekaleti kültür ve yurdun sıhhi ve içtimai muavenet durumu ile buna ait iş ve yardımlar ile meşgul olur. Nafia vekaleti: Nafia ve ziraat ve posta telgraf telefon ve yurdun ulaşımını takip ile meşgul olur.

Madde15: Her vekalette lüzumu kadar müsteşar ve genel müdürler bulunur. Müsteşarlar vekilin göstereceği vazifeleri yapmakla beraber gerektiğinde vekile de vekalet eder. Her cihetle vekile karşı mesuldürler. Genel müdürler üstlendikleri vazifeyi ifa etmekle beraber bu hususla bağlı olduğu vekile karşı mesuldürler.

Madde16: İş bu kanun yayım tarihinden itibaren geçerlidir.

Madde17: Bu kanunun icrasına icra meclisi heyeti memurdur.

EK-6

22 Eylül 1938 Hatay'da Genel Affı (Af Tecili Ve Muvakkat Kanunu)²⁴⁰

Madde 1. Hatay Milet meclisinin kurulma tarihi olan 02.09.1938 tarihine kadar genel ve husus i kararnamelerde yazılı kabahat fiilinden sanık ve mahkûm olanlar af edilmiştir.

Madde 2. Zimmet, hırsızlık, adam öldürmek suçuyla gasp etme ve yağmalar ve genel ahlak kuralları aleyhinde işlenen cürümler müstesna olmak üzere kabahatten ağır ve cinayetten hafif olan suçlar ve cinayet fiilinden sanık, suçlu olanlar affedilmiştir.

Madde 3. İkinci maddede zikredilen adam öldürmek cürmüyle, gasp etme ve yağmalama ve genel ahlak kaideleri aleyhinde işlediği cürümlerden sanık veya suçlu olanlar hakkındaki kovuşturma ve bu suçlardan mahkûm olanlar hakkındaki hükmün infazı ertelenmiştir.

²⁴⁰ Mursaloğlu, a.g.e., s.149.

Madde 4. Üçüncü madde hükümlerinden yararlananlar tecil müddeti içinde aynı neviden veya daha ağır bir suç işledikleri takdirde haklarındaki tecil kararları iptal olur, eski ve yeni suçlardan dolayı haklarında genel hükümler dairesinde kovuşturma yapılır ve suçlu olanların eski mahkûmiyet müddetlerinin bakiyesi infaz edilir.

Madde 5. Suçtan doğmuş hukuki şahsiye ve tazminatla ilgili davalar iş bu kanun kapsamına girmez.

EK-7

24 Eylül 1938 Tarihli Yeni Adliye Teşkilatı İle İlgili Olarak Çıkarılan “Mahakim Teşkilatı Hakkında Geçici Kanun”²⁴¹

Madde 1. Hatay'da kurulan ve yetki dereceleri kanuna özgü belirli birinci derece Sulh mahkemeleri, ikincide derecede bulunduğu yerin ismi ile anılan Asliye mahkemesi.

Üçüncü derecede cinayet maddelerini görmeye mükellef ve yetkisi bütün Hatay arazisine şamil olan Antakya'da bağımsız bir Ağır ceza mahkemesi vardır.

Bunların fevkinde Temyiz mahkemesi vazife ve yetkisine sahip yalnız bir yüksek mahkeme vardır.

Madde 2. Sulh mahkemelerinin vazife ve yetkileri Sulh hâkimleri kanununa tabidir.

Madde 3. Her Asliye mahkemesinin bir hâkimi ve gerektiğinde bu hakim tarafından kendisine havale edilen davaları görmeye yetkili bir veya bir çok hakim muavini bulunur. İcap eden yerlerde Asliye ve sulhiye yetkisine haiz olmak ve ayrı ayrı hukuk ve ceza davalarını görmek ve lüzumunda biri diğerine ait vazifeleri görmek üzere birçok hâkimler bulundurulabilir. Tek Asliye hâkimi bulunan yerlerde bu hâkim sulhu dahil olmak üzere bilumum Asliye ceza ve Asliye Hukuk davalarına bakmakla sorumludur.

²⁴¹ Mursaloğlu, a.g.e., s.150.

Madde 4. Ağır ceza mahkemesi bir başkan, iki azadan oluşur. Gerekğinde azaya vekâlet etmek üzere bu mahkeme nezdinde bir aza muavini bulunur.

Madde 5. Her Asliye ceza mahkemesi nezdinde bir Başsavcı ile gerekirse bir veya birçok sorgu hâkimi ve savcı yardımcısı bulunur.

Madde 6. Yüksek mahkeme Hukuk, Ceza, Ticaret, davalarını son derecede tetkike memur bir daireden müteşekkildir. Vazife ve yetki usulü muhakemeleri ve Sulh hâkimleri kanunlar ile tabidir.

Madde 7. Yüksek mahkeme bir başkan ve iki azadan oluşur. Bu mahkemenin ayrıca aza muavini sıfatı ile dört yedek azası vardır. Yedek azalar indelicap azaya vekâlet ederler. Bunlardan başka bu mahkeme nezdinde bir başsavcı ile yeteri kadar yardımcı bulunur.

Madde 8. Yüksek mahkeme iki şekilde içtima eder. Biri alışılmış toplantı ki bir reis iki azadan teşekkül eder. Diğeri genel heyettir. Heyeti umumiye yüksek mahkeme heyetine dört aza muavini katılması ile teşekkül edecek yedi kişilik bir heyettir.

Madde 9. Heyet usulün göre mahkemeden temyizi mümkün olarak çıkan her çeşit kararları inceler ve görür.

Madde 10. Yüksek mahkeme heyeti umümiyesi: Evvela, mahkemeden verilen ısrar kararlarını görür. İkinci derecede yüksek mahkeme heyetinin iki kararı arasında tezat ve karşıtlık görüldüğü veya tekerrür etmiş bir ihtiyaç hasıl olduğu takdirde yüksek mahkeme reisi tezat ve karşıtlık şeklindeki hükümleri ve görüşün değiştirilmesi gereği halinde görüşün değişimine sebep olan gerekçeleri mutazammin evrakı, ilamları çoğaltma etmek suret ile içtimadan en az üç gün evvel yüksek mahkeme heyeti umumiye azalarına dağıtma, ve içtima gününü tayin eder.

Ceza işlerinde başsavcı veya muavinin görüşü alındıktan sonra durum incelenir ve bir karara bağlanır. Bu karar yüksek mahkeme heyetince verilmiş ise de tezat ve karşıtlık hakkında genel heyetçe verilen kararlar uygulanmaz. Bu meselelerde yüksek mahkeme savcısınca bağımsız olarak sevk ile veya resmen el konulur.

Madde 11. Genel heyet toplantılarına yüksek mahkeme reisi başkanlık eder.

Madde 12. Genel heyet üyelerinin çoğunluğunun görüşü ile kararı kabul eder. Eşitlik durumunda reisin, bulunduğu taraf tercih olunur.

Madde 13. Yüksek mahkeme kararlarına karşı cezada düzeltilen karar usulü ancak hüküm ve kararın zat ve mahiyetine doğrudan doğruya müessir etkili olmak üzere Temyiz, tasarısında veya tebliğamede belirtilen bir hususun ve bunlar haricinde esas hükme etkili noksan ve hataların: temyizde göz önüne alınmayarak söylenmemiş olması halinde geçerlidir: Karar Düzeltme talebi başsavcıya aittir. Bu talep üzerine temyiz incelemesi asıl ilamı veren yüksek mahkeme heyetince yapılır. Savcılar resen veya alakadarların müracaatları üzerine başsavcının nazarı göz önüne alınarak celp ve evrakını gönderirler. Ancak müracaat vakıayı tashihi sebep görmezlerse bu yüzden ilanı hükmünü erteleyemezler. Başsavcının durumu incelemesi ile ilanın icrasını veya ertelemesini bildirir ve gerektiğinde infazına başlar.

Madde 14. Yüksek mahkeme heyetinin kararına karşı başsavcı ilanın kendisine tevdi tarihinden itibaren 15 gün zarfında temyiz heyetine itiraz edebilir.

Madde 15. Yüksek mahkeme reis ve azalar ile aza muavinlerin ve başsavcı ve muavini Devlet Reisi tayin eder. Diğer hâkimler ve savcılar ve sorgu yargıcı diğer adliye memurlarının tayin ve azilleri kanuna tabiidir.

Madde 16. Adliye vekili icap eden yerlerde her hangi bir mahkeme teşkiline yetkili olmakla beraber lüzumsuz gördüğü mahkemeleri de kapatabilir.

Madde 17. Yüksek mahkeme ile diğer mahkemelerde gerektiğinde bir başkâtiple yeteri kadar zabıt katibi bulundurulur.

Madde 18. Bu kanunda zikredilen Asliye Mahkemeleri ilk derece mahkemesi başkâtiple yeteri kadar zabıt katibi bulundurulur. Ağır ceza mahkemesi tabiri Cinayet mahkemesi manasını almaktadır.

Madde 19. Başkaca teşkilat yapılınca kadar Antakya Asliye ceza mahkemesi nezdindeki başsavcı ve muavini aynı zaman da cinayet mahkemesi nezdinde de görev alırlar.

Madde 20. Genellikle mahkemelerden çıkan kararlar temyiz olup istinaf teşkilatı kaldırılmıştır.

Madde 21. Mahkemeler kanunu ile ceza ve hukuk usulü muhakemeleri kanunlarının ve 159 numaralı kararname ile diğer kanunların bu kanuna muhalif ahkâmı son bulmuştur.

Muvakkat maddeler

Madde 22. Devlet Reisi tarafından tayin edilecek Yüksek mahkeme reisi ve azalan ile Başsavcı ve muavinleri müstesna olmak üzere hâkimler kanunu yapılıncaya kadar diğer hakim ve adliye memurlarının tayin ve görevden alınmaları hiç bir merasime tabi olmaksızın adliye vekaletine aittir. Ancak hâkim sınıfında olanlar hakkında yapılacak muamele Devlet Reisinin tasdikiyle yetkili olur.

Madde 23. Kadro sebebi ile açıkta kalacak hâkim ve adliye memurlarına bir derece aşağı memuriyet teklif olunabilir. Teklifin kabulünde o hâkim ve memur istifa etmiş sayılır.

Madde 24. Bu teşkilat kanununa nazaren maaşları aşağı dereceye düşen hakim veya memur eski aldığı maaşa göre aradaki farkı bir seneye kadar kazanılmış hak olarak alır. Eğer bu bir sene zarfında eski aldığı maaş derecesini terfi etmediği takdirde bir sene sonra bu maaş farkı verilmez.

Madde 25. Hilafı usul ve kanun vaktinden evvel terfi ettirilmiş olanlar 23. madde hükmüne tabi olmadıkları gibi müstahak oldukları derecelere indirilirler.

Madde 26. Teşkilatı tam olmayan yerlerde sulh hâkimleri cürmü meşhut incelemelerini yaparak mensup oldukları savcılara iletir. İncelemeye başlayan hâkim derhal vaziyetten mensup olduğu savcayı haberdar eder. Savcı veya sorgu yargıcı olay mahalline geldiklerinde Sulh hâkimlerinin vazifesi sona erer.

Madde 27. İşbu kanun yayım tarihinden itibaren geçerlidir.

Madde 28. İşbu kanunun hükmünü icraya adliye vekili memurdur.

EK-8

Hatay Devleti Bayrağı²⁴²

EK-9

Hatay Devleti Posta Pulu²⁴³

²⁴² Mehmet Tekin, **Tarihte Hatay ve Hatay Devleti**, Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, Antakya, 1986.

²⁴³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatay_Cumhuriyeti (12.05.2010)

EK-10

Hatay Devleti İdari Sınırları²⁴⁴

²⁴⁴ Tekin, a.g.e., s.10.

Hatay Devleti RESMÎ GAZETE

Tesis tarihi: 2 Eylül 1938

İdare ve yazı işleri için
Dahiliye Vekâleti Matbuat
Müdürlüğüne muraçat olunur

11 İkincikânun 1939
CARŞAMBA

SAYI : 51

Kararlar

Karar No 47

12.12.1938 gününde Başvekil Doktor Abdürrahman Meleğin Riyasetinde toplanan İcra Meclisi, Adliye Vekâletinin teklifi ve Maliye Vekâletinin bu husustaki muvafakati üzerine aşağıdaki münakalenin yapılmasına karar vermiştir:

- Madde 1 — 1939 senesi Hatay bütçesi:
Fasıl 13 Madde 1 kredisine (1000) lira ilâve edilmiştir.
- Madde 2 — Mezkûr kredi aynı bütçe aynı fasıl madde 2 den nakledilecektir.
- Madde 3 — İşbu kararın icrasına Adliye ve Maliye Vekilleri memurdur.

Başvekil
Dahiliye, Hariciye ve Müdafaa vekili
Dr. Abdürrahman Melek

Adliye Vekili
C. O. Yurtman

Maliye, İktisat ve Gümrük Vekili
Cemal

Kültür ve Sağlık Vekili
A. Faik Türkmen

Nafia ve Ziraat Vekili
K. Alpar

Karar No 60

19/12/1938 gününde Başvekil Doktor Abdürrahman Meleğin Riyasetinde toplanan İcra Meclisi aşağıdaki kararı ilân etmiştir:

Madde 1 — Orman mahsulatı kain kıymeti 1.1.1939 hinden itibaren bir sene müddetle aşağıdaki tarife ile te edilmıştır :

Çam	1 m3.	250 k
Kayın, çınar, meşe, katran ve mezdeki	1 "	250-275 300
Sapan kolları için meşe	1 "	300
Kötel için meşe	1 "	275
Kavak, kızıl ağaç	1 "	150
Ardıç karaağaç	1 "	250
İhlamur, dişbudak	1 "	400
Ceviz kerestesi	1 "	400
" yağı	1 kilo	3
Meşe kabuğu	1 tonu	300
Sumak yaprağı	1 "	800
Kömür (mesafeyegöre)	1 "	510-540-560-570-600
kuru odun	1 "	100-120-130-150-170
çam kabuğu	1 "	275
çıra	1 "	300
katran	1 "	1.000
zift	1 "	1.100
hardal	1 "	650
ihlamur çiçeği	1 kilo	6
defne yaprağı	1 tonu	175
ada çayı	1 "	175
mezdeki (noel ağacı)	1 tanesi	400

Madde 2 — Defne (gar) zeytinin 0/0 96 nispeti amlâki h susiyeden çıkığı ya rûsumundan muaf olduğu cihetle, m ormanlarından çıkan 0/0 4 gar zeytinin resmi lağvedilmiş Hususi ve mîlî gar zeytleri hiçbir ruhsatla tebul tutulmayacaktır.

²⁴⁵ Mehmet Mursaloğlu'nun şahsi arşivi ile Hatay Valiliği Kütüphanesinden istifade edilmiştir.

HATAY DEVLETİ RESMÎ GAZETE

Tesis tarihi: 2 Eylül 1938

İdare ve gazı işleri için
Dahiliye Vekâleti Matbuat
Müdürlüğüne müracaat olunur

11 Şubat 1939
CUMARTESİ

SAYI : 59

Kanunlar

Kanun No. 30

Kabul tarihi: 5/1/1939

Kanun No. 34

Kabul tarihi: 11/1/1939

Hatay Gümrük bayrağı hakkında kanun

Madde 1 — Hatay gümrüklerine mahsus olmak üzere bu kanuna merbut talimatla görüldüğü veçhile bir bayrak kabul edilmiştir.

Madde 2 — Hatay gümrük bayrağı Hatay bayrağının aynıdır. Ancak bu bayrak kenarlarını iç içe müvazi bir şekilde çevreleyen birincisi bayrağın zemini renginde kırmızı, diğeri yeşil renkle iki çerçeveyi ihtiva eder.

Madde 3 — İşbu kanun neğri tarihinden muteberdir.

Madde 4 — İşbu kanunun icrasına Maliye, İktisat ve Gümrük Vekili memurdur.

Hatay Gümrük bayrağının şekil ve ebadı hakkında talimatname

Madde 1 - Hatay gümrük bayrağı birincisi kırmızı ikincisi yeşil iki çerçeve ile çevrelenmiş Hatay bayrağının aynı olacaktır.

Madde 2 - Kırmızı çerçeve bayrak eninin altında birine müsavî ve bayrağı dört tarafını dıştan çerçeveleyen birinci çerçevedir.

Madde 3 - Yeşil çerçeve eni, bayrak eninin on ikide birine müsavî ve ikinci maddede tarif edilen birinci kırmızı çerçeveyi içten müvazi olarak takip eden ikinci çerçevedir.

Madde 4 - Bu talimatnamede tarif edilen eşkâl ve ebyada muvafık olmayan gümrük bayraklarının Hatay gümrük bayrağı olarak kullanılması yasaktır.

Af ve tecil kanunu

Madde: 1 — Hatay Millet Meclisinin teşekkül tarihi olan 2/9/1938 tarihine kadar umumî ve hususî kanun ve kararname-lerde yazılı olan ve mükerrem sirkat fiillerle adabı umumiye aleyhine işlenen suçlardan maada bîlumun kabahat ve cünha efalinden maznun veya mahkûm olanlar affedilmiştir.

Madde: 2 — Enivâli emriyeyi zimmetine geçirmek ve ihtilâs etmek cürümlerinden maada bîlumun cinayet ve mükerrem sirkatla adabı umumiye aleyhine işlenen suçlardan dolayı mahkûn ve maznun olanlar hakkındaki takibat ve cezanın infazı tecil olunmuştur.

Madde: 3 — İkinci madde ahkâmından istifade edenler tecil edilen cürümlerin tabi olduğu müruru zaman müddeli içinde aynı nevîden veya daha ağır bir cürüm işledikleri takdirde haklarındaki tecil kararı mürtefi olur. Ve eski yeni cürümlerden dolayı haklarında umumî hükümler dairesinde takibat yapılır. Mahkûm olanların eski mahkûmiyet müddetlerinin bakiyyesi infaz edilir.

Madde: 4 — Cürümlüğün mülevvelit hukuku şahsiye ve tazminata mütenlik davaları işbu kanunun şumulü dahilinde girmez.

Madde: 5 — İşbu kanun neğri tarihinden muteberdir.

Madde: 6 — İşbu kanunun icrasına Adliye ve Dahiliye Vekili memurdur.

HATAY DEVLETİ RESMÎ GAZETE

Tesis tarihi: 2 Eylül 1938

İdare ve yazı işleri için
Dahiliye Vekaleti Matbuat
Müdürlüğüne müracaat olunur

22 Şubat 1939
ÇARŞAMBA

SAYI: 62

Kanunlar

Kanun No. 36

Kabul tarihi 19/1/1939

Avukatlık Kanunu

Madde 1- Bilumum mesaili hukukiyede eshabı müracaata şifahi veya taariri rey vermeğe istida ve her nevi evrak tanzim ve mahkemeler ve haakemler ve bicümle daire ve meclisler huzurunda aşhası hakikiye ve hükmiyeye ait hukuki bilvekele takip ve dava ve müdafaa etmeği meslek ittihaz edip evsaf ve şeraiti kanuniyeyi haiz olanlara avukat denir.

Madde 2 - Avukatlık mesleğine kabul olunmak için:

- A - Hataylı olmak,
- B - Yirmi üç yaşını bitirmiş olmak,
- C - Beynelmilel kabul edilmiş bir hukuk fakültesinden veya hukuk mektebinden mezun olmak.
- D - Avukatlık stajını yapmış olmak, staj müddeti tarihi müracaattan itibaren iki senedir.
- E - Hatayda ikametgaht bulunmak,
- F - Avukatlıkla içtimai caiz olmayan bir hizmet veya meşgalede bulunmak
- G - Bu kanuna göre avukathğa mani bir hali olmamak
- H - Üçüncü maddenin A bendinde yazılı bir suçtan dolayı cezai veya aynı maddenin B bendinin tatbikini istilzam eden inzibati takip altında bulunmamak şarttır.

Madde 3 -

- A - Şeref ve haysiyeti muhil bir suçtan veya ağır hapsi müstelzim bir cürümden mutlak suretle

Veyahut bir cürümden bir sene veya daha ziyade hapis cezası ile mahkum olanlar

- B - Cezai veya inzibati bir karar neticesinde mesleki bir suçtan dolayı hakim veya memur yahut avukat olmak vasfını kaybetmiş olanlar,
 - C - Meslek, şeref ve haysiyetine uymayan halleri bulunanlar,
 - D - Hileli ve taksirli olmayarak iflasına karar verilmiş olup ta itibarını geriye getirmemiş olanlar,
 - E - Avukatlık vazifelerini daimi surette ifaya mani vücut veya akılca maluliyeti bulunanlar.
 - F - Tasarruf ehliyeti mahkeme kararı ile tahdit edilmiş vaziyette bulunanlar, stajiyer veya avukat olmaktan memnundurlar.
- Şu kadar ki A fıkrasının tatbiki halinde kasti olmayan cürümlerden biri ile veya cezayı haafi leten sebebler nazara alınarak mahkum olanların bu mahkumiyeti stajiyer veya avukat olmaya mani olup olmadığına baro idare meclisi tarafından karar verilir.

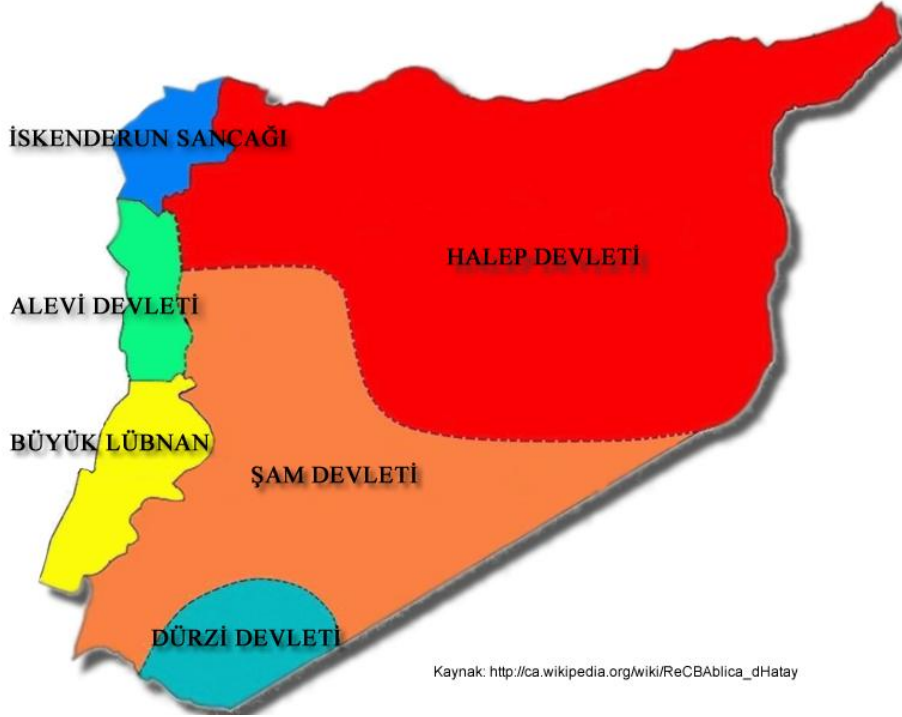
Madde 4 - Bir mahalde avukatlık yapanların adedi beşe balığ olduğu tıkdırde aralarında bir heyet teşkil etmeleri mecburi olup bu heyete baro itlak oldunur.

Baro teşekkül eden yerlerde her hangi bir baaroya dahil olmayanlar avuktluk yapmaktan ve mahakim de onları kabulden memnundur.

Madde 5 - Resmi meclis müntahap aazalıkları ile bilumum müessesatı hayriye ve maliye, tüccariye, heyeti idare ve mecalisi ilmiye aazalıklarından ve devairi resmiye dava ve kaletinden ve hukuk ve iktisat ve ictimaiyat muallimliklerinden maada hiç bir hizmet ve san'at avukatlıkla ictimaa edemez. Avukatlar bizzat her nevi muamele tüccariye icrasından dahi memnundurlar.

EK-12

Fransız Mandası Altındaki Suriye’de Kurulan Devletler ve Bölgesel Yönetimler²⁴⁶

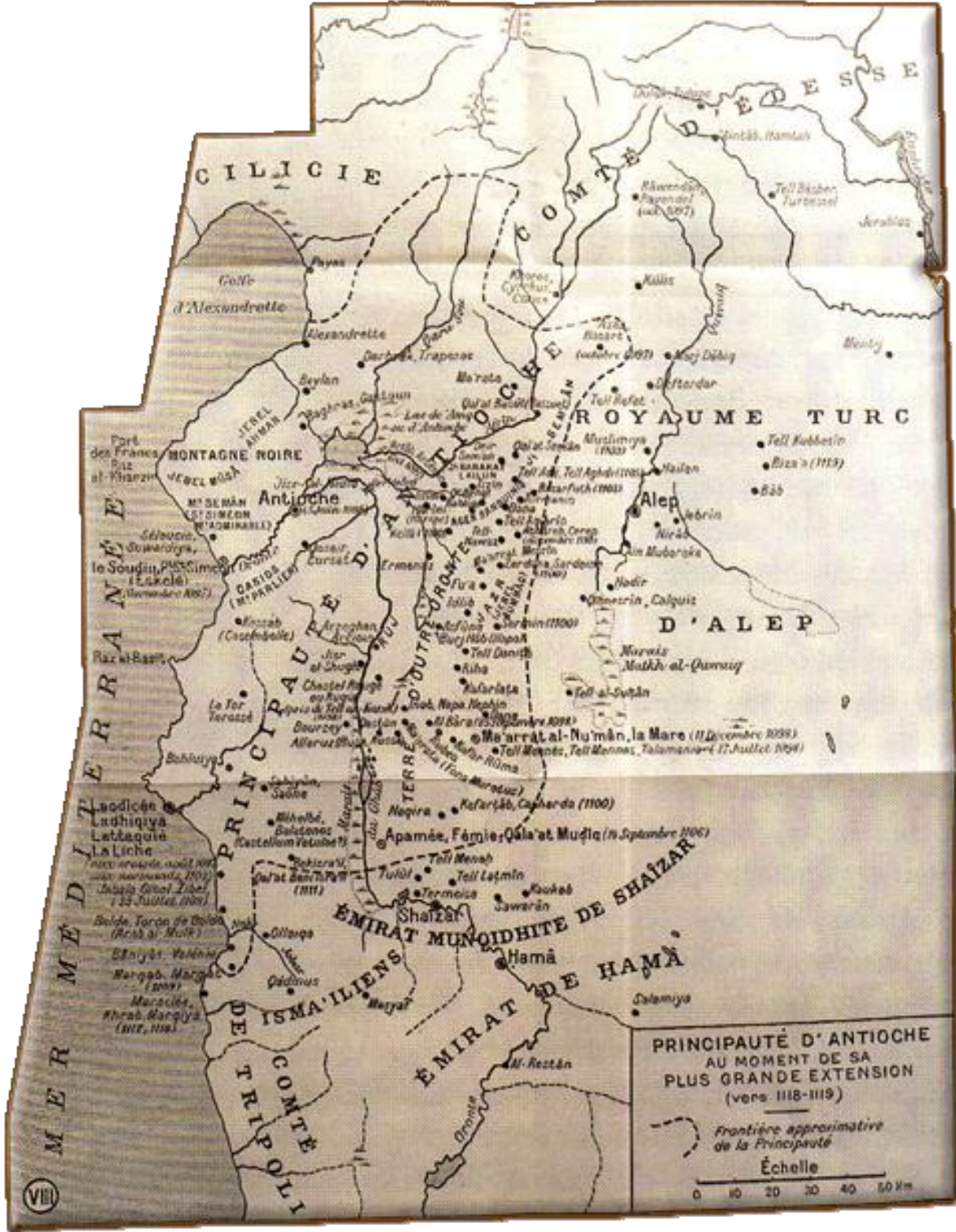
EK-13

İskenderun Sancağı Posta Pulu²⁴⁷

²⁴⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatay_Cumhuriyeti (12.05.2010)

²⁴⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatay_Cumhuriyeti (12.05.2010)

EK-14

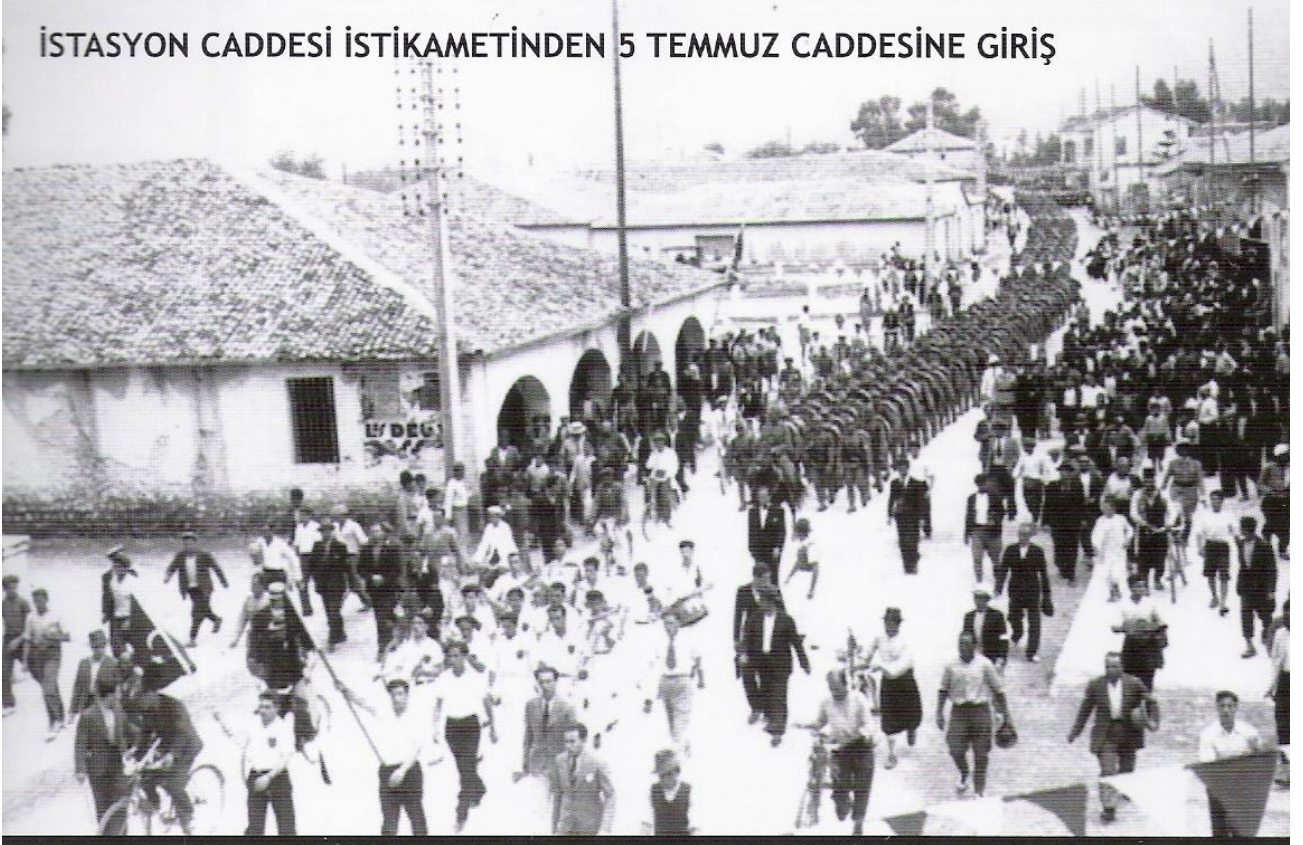
²⁴⁸ Tekin, a.g.e., s.11.

²⁴⁹ Tekin, a.g.e.

İSTASYON CADDESİ İSTİKAMETİNDEN 5 TEMMUZ CADDESİNE GİRİŞ

Halkın kurbanlar keserek 5 Temmuz Caddesinde Orduyu karşılayışı

HASSA'DAN KIRIKHAN'A DOĞRU
5 TEMMUZ 1938

Türk Ordusunun Hassa üzerinden
Hatay'a giren Komutanı
Albay Şükrü KANATLI'nın
Kırıkhan'da coşkuyla karşılanması

Sayın Hatay'lılar;
"Atatürk'ün, Ordunun, Anayurdun sizlere selamını getirdim."
Şükrü KANATLI

HATAY BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BİNASINDA
ANTAKYA'LILARIN
TÜRK ORDUSUNU KARŞILAMASI

Fransızlar Hatay'dan Ayrılırken

Satı	Ulus : sonuğu
5	Çankırı caddesi, Ankara
TEMMUZ	TELEFON
1938	Beşokuzbir 1371
5 KURUŞ	Fransızlar 1061
	Yeni Haber 1093-1099
	Lafaz müberrizi 1091
	Andire 1094

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Yakında :
Yeni ve meraklı
bir macera romanını
tefrikaya başlıyoruz

TÜRK ASKERLERİ HATAY'DA

İlk müfrezelerimiz dün akşam, asıl kuvvetler de bu sabah girdiler

Resmî Tebliğ

Türk - Fransız dostluk muahedesi ve merbutları ve müşterek beyannameler dün Hariciye Vekâleti'nde imzalandı

Ankara, 4 a. a. — "Resmî tebliğ"

1. - Bugün saat 13 de Hariciye Vekâleti'nde Hariciye Vekili Doktor Aras ile Fransız Büyük Elçisi Müşir Henri Ponsot arasında dün "3 Temmuz 1938" tarihinde mutabakat hasil olan vesikalar imzalanmıştır. Imzalanan bütün vesikaların 1 Dostluk muahedesi, müşterek beyanname ve merbut protokolun derhal neşri kararlaştırılmıştır.

2. - Antakya'da 3 temmuz tarihinde imza edilen genel kurmaylar anlaşmalarına tevfikatı Sancak'ta Fransız kuvvetleriyle teşkilî mesai edecek olan Türk kuvvetlerinin kendilerine tahsis edilen menastık konak yerlerini itaihat etmek üzere ko-nuş müfrezeleri bu akşam "4 temmuz 1938" de Hatay'a gireceklerdir. Türk kuvvetleri yarın "5 temmuz 1938" de gündüz gireceklerdir.

Bugün Hatay'a giren hahraman Türk askerlerinden bir parça geçit resminde

Türk Fransız dostluğu

Nusret BAYDAR

Dün akşam üsti, Hariciye Vekâleti'nden salınamada Hariciye Vekili Doktor Aras ile Fransız Büyük Elçisi Bay Ponsot arasında imzalanmış Türkiye - Fransa dostluk muahedesi ve 1938 tarihli iyi komşuluk mukavelesinin temidi hakkındaki müşterek beyanname ile merbutları ilk seferini vermiş ve Orgeneral Asım Gündüz ile Orgeneral Hutinger arasında evleki gün imzalanan itilaf mucilesine, Hatay'm dahili işlerini ve umumî memnuniyetini Fransa ordusuyla müşterekken garanti altına bulundurmak vazifesini bugünden itibaren fîl surette üzerine alacak olan Türk kotalarından bir kısmı dün beri Hatay'a girmiştir. Gerek bu imza keyfiyetini ve gerek onu takip eden bu hadiseyi hakkı bir memnuniyetle telâkki etmekteyiz.

Dü siyasetimizin ayırtıcı vasfı mülküdür. Beynelmîl münasebetlerdeki daimi değişikliklere rağmen, biz bu kırılganlık ortasında, sübvahetleki duygulu olarak barışlı dostluklarımızı rızet ediyoruz; onların mahiyet ve dâvâlerini muhtelif mülkî ihtiyatları arı alması vaziyet ve vasitelerini göz önünde tutarak çözüyoruz.

İstihlal edilen netice, bu siyasetin hâkulan olduğu kadar, tahdidi kaydetmek hükmünde ki, Dahiye hükümeti hariciyesi de anlaşmaların tahakkukunda bayrak gayretleri sarf etmiştir. Türkiye ve Fransa arasındaki enaniyetin dağılması bu surette tevasat emmî olmaktadır ve karşılıklı lafalecek herhangî güçlüğü bu itibarla, hemen izale edileceğine delil addetmek isteriz.

Bu temennilerde bulundukları A-ta'dık'ın, ilimciye'nin notukların-daki şu nokta da katrınmazdır: "Yarınki Türk - Fransız münasebetlerinin dilediğimiz yolda inkişafına, Hatay işinin iyi bir alça-yünde yürümesi, enesi bir alça-yıdır."

(Sonu 3. inçte sayfa)

Müfrezeler girerken

Payas, 4 Ofisli müfrezelerden telgraf-tı — Yarın Hatay'a girecek askerlerimizle konak yerlerini tahsis edecek olan ilk müfrezeler bu gece saat 24 de Payas'tan İskenderiye'ye girmişti. Göre olmasına rağmen muvazam teahhüt yapıyor. On kilerde Hatay'da kâin, erkân, emek, sokaklarda al-bir soluk bekliyor. — Nihad Tanrıoğlu

İtaliye Vekili Dr. Aras muahedesi ve vesikalar imza ederken

Dün imzalanan vesikalar Türk - Fransız münasebetlerinde yeni bir dostluk devresinin hareket noktasını teşkil edilecektir

Dün yapılan imza töreninin tafsilatı

Fransız büyük elçisi de elde edilen anlaşmaları imza edebildiğinden dolayı derin sevinç duyduğunu söylüyor

Ankara, 4 a. a. — Bugün Hariciye Vekâleti'nde, Türk - Fransız dostluk muahedesiyle merbutatı olan müşterek beyannameler ve protokolün imzası merasiminde Hariciye Vekili ve Fransız Büyük Elçisi'nden maada Hariciye Genel Sekreteri müavini Nebil Batı, Orta Elçi Cevad Avcı ve diğer hariciye erkânı ile Fransız Büyük Elçisi'ni atamilleri Albay de Courson ve Büyük Elçilik Sekreteri B. Roux ve gazeteciler bulunmaktaydı. İmza, Suriye münaseleti Enir Arslan da hazır bulunmaktaydı.

İtaliye Vekili Dr. Aras muahedesi ve vesikalar imza ederken

Vesikaların imzasından sonra, doktor Tevfik Rıdî Aras Fransız Büyük Elçisi'ne hitaben, bu mühim vesikaların mesud bir surette altilidilmiş olmasından dolayı memnuniyetini bildirmiş ve

(Sonu 3. inçte sayfa)

Fransızlarla imzalanan anlaşma ve protokolün metni 3 ncü sayfa

Celâl Bayar'ın teşekkürleri

İstanbul, 4 a. a. — Kabinajın yıldı-şını münasebetiyle gelen telgraf-lara Bayvekilimiz tarafından aşağıda ki cevabla mukabele edilmiştir: "Kabinajın yıldı-şını münasebe-tiyle ebar olunan derin duygulara minnabete teşekkür ederim."

Bayvekil CELAL BAYAR

Balkan Antantı askeri heyetleri şehrimizde

Antakya'da Fransız askeri heyetiyle münasebetlerinde bulunan Orgeneral Asım Gündüz'ün reisiğindeki askeri heyetimiz dün saat 12.29 da gelen hususî bir trenle şehrimize dönmüştür. Heyetimiz, buşta meskû olma üzere bir askeri müfrezemizi Hatay'dan karıştırmıştır. Orgeneral Asım Gündüz, müfrezemizle tehis etmeye ve gardan çıkarken halk tarafından hararetle alkışlanmıştır.

Heyet, Roman erkânıharbî yarıştı Akdes Romulus, roman atışmilleri, jı yarıştı Teodoretos, Trayan, Yugos-lavya erkânıharbî binbaşî Lassiç, Yu-naniistan itistikâm albayı Yannakopu-los Panayoti, deniz albayı Terepatis Kirko, istihkâm albayı Valinius Kometanin, deniz binbaşî Karmen-ila Jor'dan mütevekkilidir. Görüşmelere bugün bağlanacaktır.

Orgeneral Asım Gündüz şehrimizde

Antakya'da Fransız askeri heyetiyle münasebetlerinde bulunan Orgeneral Asım Gündüz'ün reisiğindeki askeri heyetimiz dün saat 12.29 da gelen hususî bir trenle şehrimize dönmüştür. Heyetimiz, buşta meskû olma üzere bir askeri müfrezemizi Hatay'dan karıştırmıştır. Orgeneral Asım Gündüz, müfrezemizle tehis etmeye ve gardan çıkarken halk tarafından hararetle alkışlanmıştır.

Alay Kumandanı hududu geçtikten sonra dedi ki:

“Atatürk’ün, ordunun, anayurdun” “Hataylılara selâmını getiriyorum!”

Türk - Fransız dostluğu

Hariciye Vekilimizin ve Fransız Büyük Elçisinin beyanatlari

İki devlet adamı da

imzalanan vesikalardan

memnurlukla bahsediyorlar

Doktor Aras ve Fransız Büyük Elçisi B. Ponso
evliki gün vesikaları imzadıktan sonra

Evliki gün Hariciye Vekâletinde Türkiye - Fransa
dostluk muahedesi ve iyi komşuluk mukavelesinin
temdidine dair müşterek beyanname imzalandıktan
sonra Fransız Büyük Elçisi B. Ponso'dan bu mezar hâdi-
se dolayısıyla müteâlelârını rica etmiş. Mukavelele-
rin imzalanması içinde ciddi büyük bir gayret sarf
eden ve bunlardan dolayı memnurluk duyan Fransız
Büyük Elçisi dün vâdi vechile bir arhadeşimâ kabul
etmiş ve kendisine müteâlelârını bildirmişti.

Diğer taraftan Hariciye Vekâletinde Doktor Rüştü
Aras da dün akşam üstü Hariciye Vekâletinde Ajans
Ekonomik e Finansiy'e'nin Ankara muhabirini kabul
ederek kendisine evliki gün Fransa - Büyük Elçisi B.
Ponso ile birliktir imzalanmış yeni vesika - mukavele
beyanatta bulunmuş. Her iki beyanatta da aşağı öy-
nen huyvurur:

Tabur kumandanı alay kumandanına tekmil haberini verdi:

"HAZIRIM KOMUTANIM!,"

Fransız kumandanı Türk kumandanına cevap verdi:

"Yol açıktır!"

Türk kumandanı kahraman askerlerimize emir verdi:

"- GİR! "

Erkekler bayramlık, kadınlar
gelinlik elbiselerini giymişlerdi..

Askerlerimiz girerken, sevinç
göz yaşı döken Hataylılar

(Hususi surette Hatay'a gönderdiği
muharririmizin verdiği tafsilât)

(Anadolu Ajansı'nın hususi surette
gönderdiği muhabirî bildiriyor)

İskenderun 5 — Bu sabah güneşin doğuşuyla
birlikte türk askerleri iki kol halinde Hatay
topraklarına girmişlerdir. Kollarından biri Pa-
yas'ta, diğeri Hassa'da bulunuyordu. Girişin
bütün tafsilâtını size kelimelerimin ifade ede-
bildiği miktarda veriyorum:

İskenderun, 5 a.a. — Bugün şafakla beraber
Hatay tarihinin en mutlu safhası açıldı. Kahra-
man türk kolları saat beşte Hassa'dan ve Payas'-
tan hududu geçmiş ve Hatay on dokuz yıldır
hasret iştiyâkiyle beklediği sevgisini bağrıma
basmıştır.

**Atatürk'ün
ordumuzun
ve anayurdun
selâmları**

Kırkhan, 5 a.a. — Anadolu A-
jansının hususi muhabirî bildir-
iyor: Alayımızın kumandanı hu-
dudu geçtikten sonra, hataylıla-
ra "Size Atatürk'ün, türk ordu-
sunun ve ana yurdun selâmı-
nı getiriyorum, dedi.
Bütün türk muhabirî namına
askeri müteâssilimizi tebrîk et-
tim. Çok müteâssis oldu. Ve
kuvvetten muhabirî selâmını bildir-
di.

(Sonu 7. inci sayfa)

Doktor Aras'ın Ajans
Ekonomik e Finansiy'e'ye
dün verdiği beyanat

Fransız Büyük Elçisi
B. Ponso'nun „Ulus„ a
dün verdiği beyanat

İmzalanan vesika

A. Ş. ESMER

Türkiye ile Fransa Hatay hakun-
da bir anlaşma daha imzalamışlardır.
Hataylılarımızın göre, evliki gün An-
kara'da imzalanan anlaşma, 1921 sen-
esinden beri Hatay'a dair yapılan
talihsatların dâir dâirâsini çıkarıyor. Bi-
ricinci, Fransa ile aramızdaki hudud
çizilmeden yapılan 1921 itilâfıdır. Hata-
y'ın tibi olacağı hususi idareyi tayin
eden bu anlaşmadan sonra 1925 sen-
esinde Sava ile Doktor Aras arasında
ikinci bir itilâfname imzalanmıştı. Fa-
kat 1925 itilâfı Hatay'ın 1921 itilâfı-
la tesbit edilen vaziyetini değiştirmiş-
ti. Fransa ile Suriye arasında müte-
vele imzalanmıştı. Fakat vaziyet 1921
senesinde tesbit edilen şekilde devam
etti.

Fransa, mandayı kaldırmak için 936
senesinde Suriye ile imzaladığı mukave-
lesinden sonra da Hatay dâvâsı
başlamıştır. Bu dâva da nihayet Cenev-
re'de 29 mayıs 1937 tarihinde Hatay'ın
istatüsünü tesbit eden anlaşma ile ni-
hayetlemiş gibi görünür. Fakat mev-
zu bu mevzuaya itimad etmemek lâ-
zımdır. Hatay itilâfının en hâvacetli
safhası bundan sonra geliyor. Ve ga-
rib olan nokta şudur ki, itilâf, prensip-
lerden değil, 1937 mayıs itilâfının tat-
bikinden çıkıyor. 1937 mayıs anla-
şması ile Hatay'ın istatüsü tesbit edi-
ldikten sonra, bazı gayretkeşler, bu is-
tatüsü tabiihatta bir karikatüre çevir-
meye çalışıyor. İstatüsü göre, Ha-
tay için bir mediat karabölgesi. Her
milletin bu mediateki temsil nâibetini
tayin etmek için nüfus kaydı yapılmalı
lazımdır. Bir Milletler Cemiyeti komis-
yonunun güya mütakabeşi altında ya-
pılmasına teşebbüs edilen bu kayıd
münaseleti, yeni zaman tarihinin is-
kandillerinden birini teşkil etmiştir.

Türk - Fransız münasebetlerinin ye-
ni ve mesud istihaleli, bu vaziyetin
meydana getirdiği gerginlik içinde
değişmiştir. Fransa, bundan menel olan
memurların Hatay'dan geri çekti. Kayıd
münaseleti durdu. Bir itilâf un-
suru olmaktan başka bir şeye yaramayan
Milletler Cemiyeti komisyonu ayrıldı.
(Sonu 7. inci sayfa)

Hariciye Vekilimiz doktor Aras

**Yeni bir dostluk
devresinin başlangıcı**

Hariciye Vekili Doktor Tefik
Rüştü Aras dün akşam üstü Hariciye
Vekâletinde Ajans Ekonomik e
Finansiy'e'nin Ankara muhabiri-
ne verdiği beyanat şudur:
— Türk ve Fransız sükuti kuvet-
lerinin Hatay'da işbirliğine dair ge-
nel kurmaylar arasında Antakya'da
akdolan anlaşmaların ertesi günü
neşredilmiş olmak suretiyle birliktir
(Sonu 7. inci sayfa)

Fransız Büyük Elçisi B. Ponso

**On yedi sene evvel
başlanmış bir eser**

Fransız Büyük Elçisi B. Ponso
dün "Ulus" a şu beyanatta bulun-
muştur:
— Memleketlerimizi birleştiren
sakinli dostluğu tasin eden bir mu-
hedezi Türkiye Hariciye Vekili ile
birlikte imzalanmakla ne derece mesud
olduğum dün söylemişim. 1921 ile
yeni Türkiye'nin ilk günlerinde, mü-
terek faaliyetimize açık olan bütün
(Sonu 7. inci sayfa)

Türk - Fransız askeri işbirliği

**Albay Kole örfi
idareyi kaldırdı**

— Yazısı 7. inci sayfa —

Hatay'ın uzun ve karanlık bir gece-
den sonra sabahı bu şafakla başlamış
bulunuyor.
Askerin sabahleyin erken gireceği-
ni bildiren telgraflar ancak gece ya-
rasına doğru geldiği habde daha gün
(Sonu 7. inci sayfa)

Avam kamarasında

Londra'da yapılan

Kredi anlaşmaları

kabul edildi

— Yazısı 3. üncü sayfa —

Hatay muhteşem bir heyecan ve sevinç dalgası içinde çalkanıyor

Askerimiz Antakya'da, Kırıkhan'da ve İskenderun'da geçidresmi yaptı

Antakya'lı kızlar askerimizi siyah elbiselerle karşıladılar

Askerlerimizi görünce

Siyah elbiselerini çıkardılar ve kırmızı beyaz elbiseler içinde askeri takib effiler!

Kırıkhan, 6 a.s. — Anadolu Ajansı'nın hususî muhabiri bildiriyor: Hassa'dan gelecek geceyi Aktepe'de geçiren Türk kışaattı bu sabah çok erken Aktepe'den hareket ederek tamam saat sekizde 16 kilometre mesafedeki Kırıkhan kaza merkezine vardı. Daha evvel Kırıkhan'a muvassalat eden Alay Komutanı Albay Sükrü Kanatlı, hususî surette yapılacak olan tribünlerde askeri müessesî, An-

takya Başkonsolosu, İskenderun Konsolosu, Parti erkânı, Fransız letihbarat zabiti ve diğer bir çok zevat tarafından karşılandı. Aktepe'den Kırıkhan'a kadar bütün yol köylerden inen halkla dolu. Yol kenarlarındaki bütün ağaçlar Türk bayraklarıyla süslenmişti. Geçit rehininin yapılacağı yerde tahminen sekiz bin kişi biriktiği.

(Sana 6. mnc sayfa)

İstiklâline kavuşan Hatay'ın hür çocuğu, Hatay'a giren ilk türk askerini kucaklıyor. On ona kendi yaradının toprağından çiçekler veriyor

— Hususî surette giden Ulus foto-muhabirinin resimlerinden —

Sulhçu Türkiye

Necib Ali Kaçuka

Türkiye Cumhuriyeti'nin genç tarihinde telbellir etmiş bir hakikat vardır. Beynelmül meseleleri içinde verdiğimiz misade içinde sulh yolu ile halle çıkmak ve sulh millî menfaata uydurmuştur. Biz şimdiye kadar tesadüf ettiğimiz her meseleyi bu ölçü içinde hallatmış olduğumuz ve böyle hall ettik. Bizim şiarımız beynelmül barış ve sevgidir. Her meseleyi önce bu gözlükte tetkik etmek isteriz. İşte bunun en son ve birisi misali. Ankara'da imzalanan anlaşma ile Hatay meselesinin vasil olduğu merhalidir. Bir yıl geçen bir zamandanberi, bakan müslül anlar geçiren bu davamız halli, eğer bizim sulhsever hareketi miz olmasaydı, ağır bir istikamet takip edilebilirdi. İki taraf diplomatlarının aynı psikoloji ve aynı mantık içinde hareketleri ki bugünkü ilk neticayı yaratmıştı. Artık dostluk esasına dayanan bu mukavele ile, "Hatay" meselesinin de bugün millî politikamız bakımından çok iyi bir hava içine girmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bununla beraber bessen yurtdışı da ehemmiyetli tebarüz ettirmek lazım ki dava henüz kati sahaya dahil olmuş ve tamamlanmış halledilmiş değildir.

Dostlarımızın güsterenleri kolaylık ile bu işin yeni çetin safhaları olacağını tahmin etmemekle beraber, bütün temennimiz aynı esprî içinde bulun kat olarak kütüğünü göstermektedir. Çünkü kendi millî ölümlü içinde zarfale içinde meşur olan türk millîti cenup hududlarında da kati ve açık

(Sana 6. mnc sayfa)

Askerlerimizin Hatay'a girişine dair hususî muhabirimizin gönderdiği ilk resimler 7 inci sayfamızdadır.

Türkiye ile Suriye arasında

Dostluk ve iyi komşuluk muahedesi müzakereleri dün Ankara'da başladı

Dün sabah saat 11 de, Türkiye ile Suriye arasında akdi tekarür etmiş olan dostluk ve iyi komşuluk muahedesi müzakere ve ihzar için, tarafeyn murahhasları Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rıfî Ara'ın reisliği altında toplanmışlardır.

Fransız heyeti B. Ponsot'un riyasetinde olup Yüce Komiserlikten gönderilmiş olan Halep delegesi B. David, kumandan Bonot, B. Waslet, Ankara Fransa Büyük Elçiliği Baskâtibi B. Roux ve elçilik kâtilerinden B. Boppe'den müteşekkildi. Suriye hükümeti Ankara mümessili Emir Adil Arslan da hazır bulunuyordu.

Türk heyeti de Hariciye Vekâleti Kâtibi Umumi Muavini Nebil Batı, Şiyye Müteşarısı Asım Arar, Gümüşük Muhafaza Komutanı general Seyfi, Zımmiyet Umum Müdürü Şükrü Sükenatier, Hariciye Vekâleti Birinci Daire U. Müdürü Cevad Açıklım, Adliye Vekâleti Hukuk Müşavirlerinden Şinasi Devrim, Nafis Vekâletinden Nam'ı Cemal Ziraat Vekâletinden U. Müdürü Sadi, Kurmay Yürüşatı Cemal ve Türkofis Asbaşkanı Odabasoglu'ndan müteşekkildi.

Hariciye Vekili, Fransız heyetine beyan hoşamedettiikten sonra, Türkiye ile Fransa arasında imzalanan

(Sana 6. mnc sayfa)

Hatay'a giren askerlerimizden mızrahlı süvarilerimiz

— Hususî surette giden Ulus foto-muhabirinin resimlerinden —

Hatay'a giden muhabirimiz Nihad Taşgün'ün kumandan Kole ile konuşuyor

Hareket sabahı önyüzbaş Celâl Dora hoteların hazırlandığını kumandan Süleyman Dinegarı bildiriyor

İskenderun'a ilk ayak basan komutan Celâl Dora

Başvekilimiz Kastamonu'ya davet edildi

Bu ay Kastamonu'ya gidecek

İstanbul, 7 (Telefonla) — Kastamonu Belediye Reisi B. İzzet Okay'ın başkanlığında heyet kuraya gelmiş ve bugün Başvekil Celâl Bayar tarafından kabul olmuştur. Heyet Celâl Bayar'a Kastamonu'yu ziyarette davet etmiştir. Başvekilimiz de kendilerine bu ay içinde mutlaka Kastamonu'yu ziyaret edeceğini bildirmiştir. Heyet bugün Kastamonu'ya dönecektir.

Hayfa'daki çarpışmada 20 kişi öldü, 100 kişi de yaralandı!

Bir çok kimseler tevkif edildiler

Hayfa'da hadiseler devam etmekte ve sokaklarda bombalar patlamaktadır. Evvelki günkü hadiselerde 30 kişi ölmüş ve yüz kişi kadar yaralanmıştır. Filistin'de asayişin temin için İngiltere'den bir fırka asker daha sevk olunacaktır. Bu hususta gelen haberlerimiz üçüncü sayfadadır.

Mareşal Fevzi Çakmak'ın teşekkürü

Ankara, 7 a.s. — Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, kuvvetimizin Hatay'a girmesi dolayısıyla aldıkları tebriklere ayrı ayrı cevap vermek imkânı olmadığı yüzünden teşekkürlerinin ibلاغını Anadolu Ajansı'na tevhit buyurmuşlardır.

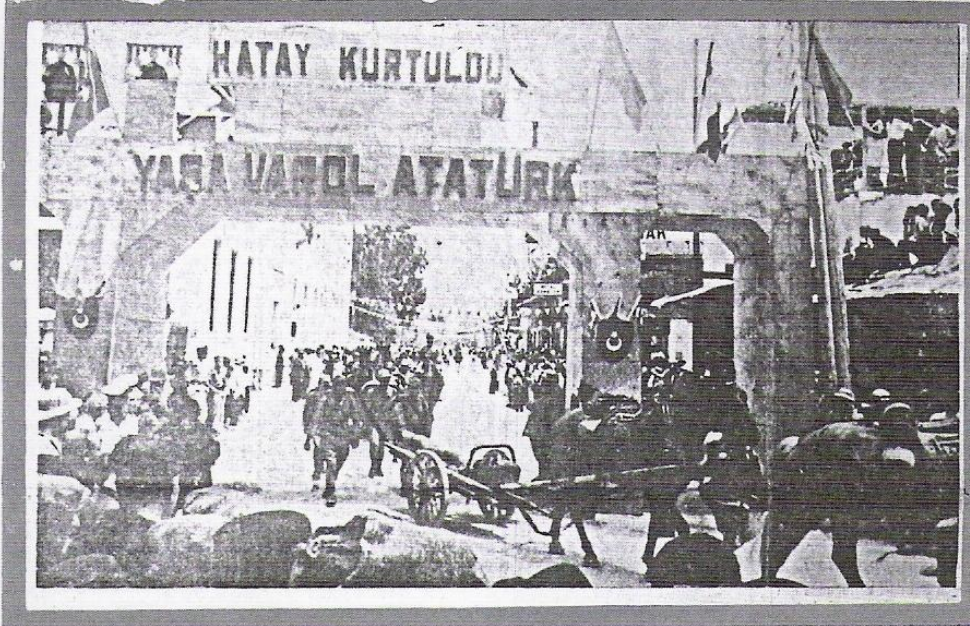
Ekonomi Bakanımız B. Şakir Kesenir İstanbul'a gitti

Ekonomi bakanımız B. Şakir Kesenir, bir dün akşamki ekisprele İstanbul'a hareket etmiş ve istasyonda Ekonomi bakanlığı ileri gelenlerle bir çok dostları tarafından uğurlanmıştır.

İktisad Vekilimiz B. Şakir Kesenir bu ayın sonunda İzmir'e sudistik ve klor fabrikalarının Başvekilimiz tarafından yapılacak olan temel atma töreninde bulunacaktır.

Antakya'da dün 80,000 Türkün sevinç avazeleri saatlerce ufukları kapladı: "Var ol Atatürk!", Ordumuzun Antakya'ya girişi çok güzel ve çok heyecanlı oldu

Kahraman askerlerimizin İskenderuna girişleri

Şanghayda vahim hâdiseler oldu, bin kişi tevkif edildi

Japon İmparatoru millete
hitaben bir mesaj neşretti

Londra 7 (Husus) — Çin - Japon muhasematinin yıldönümü münasebetiyle Şanghayda bazı vahim karışıklıklar vukubulmuştur. Tedhişçiler bomba ve tabanca kullanmak suretiyle yoldi halkı tehdit etmişlerdir.

(Devamı 11 inci sayfada)

Tüylar ürpertici iki aile faciası

Bir ihtiyar karısını 5, bir
sebzeci de metresini 6
yerinden yaraladı

Dün saat on beşte Karagümrükte Sarmayık caddesinde 17 numaralı evde oturan Ahmed, karısı 30 yaşında Saimeyi buğakla vücudunun baş muhtelif yerinden ağır ve tehlikeli surette yaralamıştır. Cinayetin kışkırtıcıları yüzünden işlendiği yapılan tahkikatta an

(Devamı 11 inci sayfada)

Kahraman ordumuzun Hataya girişine aid diğer resimler 9 uncu sayfada.

Türk bayrağından gökyüzü görünmüyor!

Antakya'da şoförler arabalarını orduya tahsis etmişlerdi, buna lüzum olmadığı söylenince teessürlerinden ağladılar

Siyahlar giyerek orduyu istikbale gelen genç kızlar askerlerimiz geçerken bu elbiseleri çıkararak kırmızı - beyaz renklere büründüler

18 yıl süren hasretten sonra: Mehmedîklerin oğullarını öpmek üzere atılan Hataylı kadın

Antakya 7 (Husus) — Kahraman askerler yazamıyor. Bilhassa askerleri -tına atılanlar çok çoktu. Her tarafı: Mehmedîkleri bağırarak basan Hatay'ın Antakya'ya girişi çok heyecanlı. «Yavaşın Atatürk, yavaşın kahraman bugün de sonsuz sevinç içinde güm olmuştun. Askerlerimizin ayakları a!»

(Devamı 11 inci sayfada)

Şam siyasileri gallet yetişir!

Hatay bayrağını hal alâmeti, Türk bayrağı düşman işareti tanımayan vazgeçmek Suriyenin selâmet ve istikbali bakımından şarttır

Türk, Suriyenin düşmanı değil, en halis dostudur. Bir gün gelecek, bu hakikati anlayarak Suriyeliler, içlerindeki Türk düşmanlarını kendi elleriyle kapı dışarı edeceklerdir.

Yazan: Muhittin Birgen
(Yazısı ikinci sayfamızdadır)

Şam matbuatı anlaşma aleyhin neşriyata başladı

Şam hükümetinde bir tel neşrederek hukukunu mahfuz kaldığını bildi

Ankarada ise Türkiye ile Su arasında dostluk ve iyi komşuluk ahdesinin müzakeresine başla

Şam 7 (A.A.) — Suriye matbuatı Türk - Fransız anlaşmasını aleyhine neşretmeye başlamıştır ve bu anlaşma ile Suriye hukukunun çiğnendiğini ileri sürmekte bulunmuşlardır.

Burada ilâhîyâ deden bir Arab şair askerimizin Hataya girmesinin Türkiye Fransız mandasına istikrarını tasmin ettiğini yazmakta ve bunun Millet Cemiyeti misaki ve maddesiyle nasil telif edilebileceğini sormaktadır.
(Devamı 11 inci sayfada)

Kırıkhan ve Reyhaniye de cılgın bir sevinç içinde

Türk Askeri İskenderuna girişini «Şükür Allahım, varol Atatürk» Kırıkhan 6 — Anadolu ajansına bu esat muhabiri bildiriyor. Hassadan gelecek gecenin Aktepe de

Hatay'da heyecan devam ediyor

Askerlerimiz Reyhaniye'de muhteşem şekilde karşılandı!

Asker bir geçidresmi yaptı

Antakya'da durmadan tezahürler ve fener alayları yapılıyor

Reyhaniye, 8 a. — Türk ve Fransız kıtaatının birbirleriyle temasını temin etmek maksadıyla Kırkhan'daki süvari kıtazı bugün öğleden evvel buraya gelmiştir.

Halk, askeri 16 kilometre mesafeden karşıladı. Birkaç yüz altı birliktir. Reyhaniye'ye beş kilometre mesafede Çatalhöyük'te ise 500 altı bir o kadar da yaya kahraman türk askerini bekliyordu.

Kredi anlaşması üzerinde

Kemal UNAL
Büyük Millet Meclisi yaz tatiline girmeden bir kaç gün önce, Londra kredisi anlaşmalarına aid konuşma bir defa müzakere ile kabul etti. Bu müzakere sırasında bir çok hatibler söz aldılar. Bunların bir kısmı anlaşmanın itihassaslarına temas eden iktisadi ve mali konularını anlattı. Bir kısmı da bu, iki memleketin politik münasebetlerindeki samimiyet ve kuvveti derferli bir usul olarak tefhik etti ve bu münasebetin suretle inkişaf etmek istidadı üzerinde durdu. İki kadın mebusumusu ise, anlaşmanın dünya sulhu için bir kazanç olduğunu tebarüz ettirdi. Onları türkün bir yandan sulh yanında çalışarak, bir yandan da milletler aras münasebetlerinde iyi bir örnek olarak insanlığa yaptığı hizmetleri güzel anlatmış oldular.

Bütün hatibler yeni kredi anlaşmasının istidad ve mesruiyet devirlerindeki mali muamelelere aile bezaletleneceği noktasında ısrarla durdular; bu ısrar Atatürk neslinin, her şeyden önce milli bayrısı ve şerefi verdiği kıymetini bir ifade idi. Türkün, şeref ve istiklali, hiç bir menfaatle ölçülmeyeceği her fırsatı olduğu gibi o gün de teyid edildi. Bunu milli hasasiyetin asil bir tezahürü olarak almalıyız.

Londra anlaşmalarının Avam Kamarası'ndaki müzakereleri de Türkiye için bir çok iyi hislerin ifadesine vesile olmuştur. Başvekil 2. Cemal Bey, Kamaranın kredi kanununu müzakere ettiği 22 haziran içtihadında izahlarına şu cümleyi ilâve etmiştir:

"Hükümet, Türkiye Cumhuriyeti'nin İngiltere'ye karşı dostane niyetler taşıdığı hususunda tam bir itimada sahip olmasaydı bu kredileri iktisadi münasebetleri genişletmeye maktuf bir siyasetin başlangıcı olduğuna da şüpheyle, Müzakere sırasında İngiliz mebusları Türkiye'ye kredi açılmasını iyi telâkki ettilerini ifade etmişlerdir. Ve kanun ikinci okununda rey konulduğuna haccet kalmadan kabul edilmiştir.

Türkiye ve İngiltere mabuatı, Londra anlaşması üzerinde memleketlerinin iyi kabulünü beirtmek neşvatta bulunmuşlardır. Dünya matbuatında ise bu, Türkiye lehine yeni bir sempati vesilesi olmuştur. Dost ve mütefik memleketlerin bir yolda neşvati ise daha barışçıl idi.

(Sona 5. inci sayfa)

Kasabada ve civarında toplanan halk on bini geçiyordu. Belediye önündeki meydana geçit resmi yapıldı ve asker takviyesi alayın kumandanı Albay Şükrü Kanatlı ile Reyhaniye'de dün gelişen olan Tunus'lu münasir taburunun kumandanını selâmladı.

Antakya başkonsolosumuz ve Parti reisi ve erkânı bu merasimde hazır bulundular.

Reyhaniye baştan başa donanmıştır. Buradaki manzara İskenderun ve Antakya'dakinden farklı ve daha pür-veşektir.

Kıyılı kadınlar çift arabaları üzerinde çok çeşitli göre çarpan tenkete elbiselerle nazarı dikkati çekiyordu. Albay kasabaya girerken kuralan takan önünde sırayla biricimş, mil-

(Sona 5. inci sayfa)

Başvekilimizin teşekkürleri

İstanbul, 8 a. — Başvekillet Hüsnü Kâmil Direktörlüğünden:
Son Hatay anlaşması ve bunun neticesi olarak askerlerimizin Hatay'a girmesi vesilesiyle gerek yurdumuzdaki gerek Hatay'daki vatandaşlarımızın alman ve millî divanında keredinlerin yüksek alkış ve samimiyet duygularını gösteren telgrafların çok luğlu dolayısıyla bunların her birine ayrı ayrı cevap vermek imkânı olmadı. İçin Başvekil Celâl Bıyaz, derle teşekkür ve selâmların ıblâğına Anadolu Ajansı'nın tavassutunu rica etmektedir.

İstanbul'a giden vekillerimiz

Adilîye Vekili B. Sükrü Saracoğlu, Hariciye Vekili doktor Tefvik Rüştü Aras, Nafia Vekili B. Ali Çetin-kaya ve Gümrük ve İhtisatlar Vekili B. Ali Rıza Tarhan dün akşam saat 19.15 de şehrimizden kalkan hususi bir trenle İstanbul'a hareket etmişlerdir. Şihat Vekili Dr. Hüsnü Alataş'la Ziraat Vekili B. Fâik Kırdoğlu da dün sabahki kespresle gümüşlerdir.

Vekillerimiz Ankara garında vekâletleri ileri gelenleri ve birçok dostları tarafından uğurlanmışlardır.

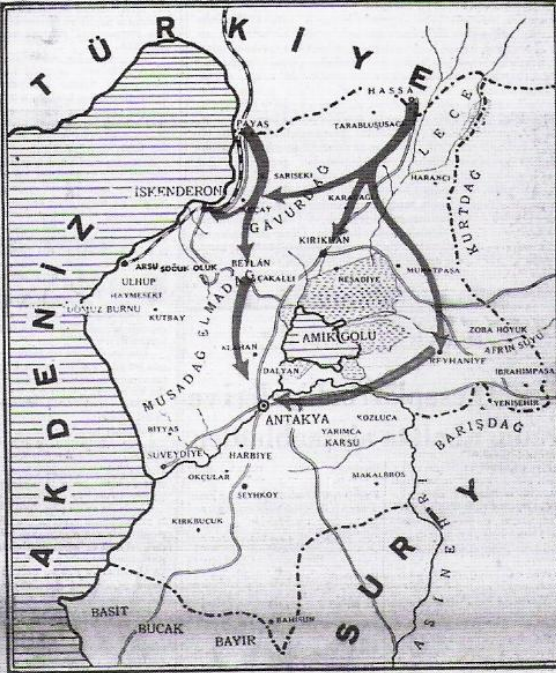
Türk - Sovyet münasebetleri

Ankara, 8 a. — Samimiyet ve rassasetini her vakit muhafaza eden ve edcek olan Türkiye - Sovyet münasebeti için Hatay meselesi vesilesiyle işan edilen muhtelif şekli ve mahiyet-teki haberlerin hepsi de tamamıyla a-naluz olduğunu Anadolu Ajansı be-yana meşurdur.

Fransız - Türk parlamento grubu Hatay işinin halinden Çok memnundur

Paris, 8 a. — Fransız - Türk Parlamento Grubu Reisi Bostro son Hatay anlaşması üzerine Türkiye'nin Paris Büyük Elçisine aşağıdaki mektubu göndermiştir:
"Rıyasat etmekte mütehir bulduğum Fransız - Türkiye Parlamento Grubu ki iki memleket arasındaki dostluğun iyiliğine dair çalışmaktadır. Hatay meselesinin halinden dolayı bu hususa meszuttur.
Karşılıklı bütün meşru menfaatlara hesabı katın bu hal

(Sona 5. inci sayfa)

Türk askerlerinin Hatay'a giriş ve dağılışı istikametini gösterir harita

Bulgaristan'ın dış politikası

B. Köseivanof mecliste mühim izahlar yaptı

Türkiye ile münasebetler ebedi dostluk paktı dahilinde inkişaf bulmaktadır

Sofya, 8 a. — Mebusan meclisi, Başvekil Köseivanof'un bir nutukunu mütâkip koralım kıışat nutkuna verilerek cevabı kabul etmiştir.

Kabul edilen karar suretinde deniliyor ki:

Mebusan meclisi şimdiki siyasi rejimi katıyen tasvib eyley, memleketin normal bir vaziyete getirilmesi için hükümetce sarfedilen gayretleri kayıtsız ve şartsız olarak kabul eder. Bulgaristan'ın enternasyonal vaziyetinin kuvvetlenmiş olduğuna memnuniyetle müşahade eyley.

Nüvi muhabedesinin büyük hakarıklarına rağmen Bulgaristan ve bulgar millleti büyük devletlerle samimi ve dürüst münasebetler idame etmek ve diğer bütün komşu memleketlerle dostane münasebetlerinde faydalı birliği yolunu aramışlarına takib eylemek suretiyle sulh eserine samimiyetle hizmet etmektedir.

Kardeş Yugoslavya ile aktedilen ebedi dostluk paktı bulgar millleti tarafından öteden beri beslenen arzu-yu tahakkuk ettirmiş ve sulh, anlaşma ve karışıklık hüsn-i icinde yapmağa çalışan iki memleket arasında devamlı bir dostluk tesis eylemiştir.

Mebusan meclisi komşu Türkiye ile dostluk münasebetlerinin takviyesini büyük bir memnuniyetle müşahade eder. Mebusan meclisi Roman-ya ve Yunanistan'la muallakta bul-

(Sona 5. inci sayfa)

Londra büyük elçimiz geldi

İstanbul, 8 (Telefon) — Londra Büyük Elçisi B. Fethi Okyar İstanbul'a geldi. Savarona yatında Büyük Önder'e tazimlerini arzetti.

B. Menemencioglu

Fon Ribbentrop Menemencioglu mülakâtı

Fon Ribbentrop

— Yazısı 5. inci sayfa —

Atatürk Adana'ya şeref verdikleri gün Hatay'lı genç kızlar Büyük Şef'i görünce onun kendi vatanlarını da kurtaracağını düşünerek böyle sevinç göz yaşları dökmüşlerdi

Filistin'de kargaşalık dinmedi

İngilizler Hayfa'ya bir safıharb gemisi yolladılar

Kudüs'te gene ölenler, yaralananlar var!

Filistin'de hadiseler gerginliğini muhafaza etmektedir. Bu hususta gelen haberleri, üçüncü sayfamızda bulacaksınız.

Yirmi yıllık hicran nihayet bir mazi oldu

Dün Ankarada imzalanan mukavele mucibince
Hatay, anayurdun sıcak bağrına tekrar kavuştu

Millî Şef diyor ki: Milletler arası sulh ve emniyet teminatını millî şeref ve menfaatle birleştirmek gibi sağlam bir siyaset sayesinde reislik ettiğiniz değerli hükûmet büyük milletimizin takdirine hak kazanmıştır

Türk - Fransız beyannamesi de Parisde imzalandı

Nihayet anavatana kavuştuk

Bu husustaki mukavele dün
ankarada Hariciye
Vekâletimizde merasimle
imzalandı ve Türk - Fransız
dostluğu samimiyetle tebarüz
ettirildi

İmza edilmiş olan vesikalar bir anlaşma,
bir protokol, iki lahika ve bir
proseverbal ile iki mektuptan ibarettir.
Hatay - Suriye hududu birkaç noktadan
tashih edilecektir. Fransızların Hatayı
tahliyesi 22 Temmuzda bitmiş olacak

ANKARA 23 (A. A.) — Hatayın Türkiyeye ithakına müteaddir mukavele ve merbutatı bu gün saat 13/30 da Hariciye Vekâleti kütüphane salonunda Hariciye vekili B. Saraçoğlu ile Fransız büyük elçisi B. Masigü arasında merasimle imza edilmiştir. Hariciye vekâleti umumî kâatibi B. Menemenci oğlu ile Hatay mümesselim B. Cevat açıklanın, Sancek delege si Albay Kolenin Fransız sefareti baş kâatibi B. Roux'un hariciye vekâleti erkanının ve yerli ve yabancı matbuat mümesselillerinin hazır bulundukları bu merasimde vesikaların imzasını mü teakip hariciye vekili B. Şükrü Saraçoğlu iki taraf münasebetlerini sarsmış olan bir meselemin artık tamamlanmış halledilmiş olduğunu bildirmiş ve bu neticeye varmak için sarf edilmiş olan mesaiyi sitayişle hatırlatarak bu mesaiye iştirak etmiş olanlara teşekkür etmiştir. B. Şükrü Saraçoğlu B. Masigülinin daima tekrar etmiş olduğu bir cümleyi: «Hatay meselesi hali ve istikbali zehirleyen bir mazi meselesidir» cümlesini kaydeylemiş ve işte bu mesele bu gün kat'i surette halledilmiş bulunuyor demıştır. Hariciye vekilimiz nihayet şampanya kadehini Türk - Fransız dostluğu gereğine kaldırması ve sözlerini şöyle bitirmiştir. Bu da kılkada Türk - Fransız dostluğuna içiyorum pek yakındadır Türk - Fransız ittifakına içeceğiz. Fransa büyük elçisi Masigü verdiği cevabda Hatay işinin kat'i surette halledilmesinden duyduğu sevgiyi tabarüz ettirmiş ve bu hal içinde bezlollunan gayretlere işaret ederek bu arada bilhassa hariciye kâatibi unumisi B. Nüman Menemenci oğlundan sitayişle bahsetmiş ve Fransa ile Türkiye arasındaki samimi dostluğa emni bulunan Fransız hükümetinin gösterdiği anlaşma zihniyetinde ayrıca kaydedilmiştir. B. Masigü nihayet Reisicümbur İsmet İnönü'nün parti kurulayında söylediği nutukta Türk - Fransız münasebetlerini alâkadar eden bir cümlesini Hatay işinin hallinden sonra Fransa ile Türkiye arasındaki yakınlığı hiçbir kuvvet bozmayacaktır. Cümlesini hatırlatmış ve kadehini iki Millet arasındaki yakın dostluk gereğine kaldırmıştır. İki hükümet mümesselillerinin bu samimi temennilerine merasimde hazır bulunanlarda kadehlerini kaldırarak candan iştirak cümleleriştir.

Sonu Sa. 4. Sü. 4 ve 5 te

Reisicümhurla Başvekilimiz arasında Hatayın kurtuluşuna dair taati edilen tarihî telgraflar

Ankara 23 — Hatayın Anayurda ilihakı münasebetile Reisicümbur İsmet İnönüye, Başvekil Doktor Refik Saydam tarafından çekilen telgrafa Reisicümbur aşağıdaki cevabla mukabele etmiştir.

Başvekil Dr. Refik Saydam

Ankara

Hatayın Anavatana ilihakını ahden ifade eden mukaveleyi imza etmeğe muvaffak olduğu için Cumhuriyet hükümetini hararetle tebrik ederim. Milletler arası Sulh ve emniyet teminatını Millî şeref ve menfaatla birleştirmek gibi sağlam bir siyaset sayesinde reislik ettiğiniz değerli hükümet büyük Milletimizin takdirine hak kazanmıştır.

İSMET İNÖNÜ

Başvekil doktor refik saydam tarafından çekilen telgrafın metni aşağıdadır:

Reisicümhurumuzun yüce katına Yalova

Şimdi toplanan icra vekili heyeti büyük ve aziz şeflerinin gösterdiği yolda ve yüksek direktifleri dairesinde Hatay davasının Türkiye Cumhuriyeti lehine nihayetbularak yirmi senelik bir ayrıktan sonra yine büyük Türk vatana kavuşmasını iolac eden müzakerelerin neticelendiğini ve hazırlanan mukavelelerin ve merbutatının yüksek tasvirlerine iktiran eden şekilde Fransa büyük elçisi ile imzalandığını sevince arz ve beni memur etti. yüksek itimatlarına Başvekilimiz ve icra vekilleri heyeti azası tebrikleriniyle tazimlerini arz ederken büyük türkiyenin ve Cumhuriyet rejiminin büyük şeflerinin beba bicilemez sevk ve idaresi altında daima ileriyi ve daima eyyiye gidiceğinden emin olarak bir kere daha en kalbi bağlılıklarını sunarlar ve lütfen kabûlünü rica ederler. Hayatının en mesut bir hatırası olarak yaptığım bu vazifeden dolay duyduğum şeref ve huzura nihayet yoktur büyük Şefim.

Başvekil

Dr. Refik Saydam

Türk - Fransız beyannamesi

Dün B.M. meclisinde Başvekilimiz tarafından okunan beyanname alkışlar arasında ittifakla tasvip edildi

Bu beyanname Türk - İngiliz beyannamesinin aynı olup hiç bir devlet aleyhine müteveccih değildir

Ankara 23 — Büyük millet meclisi demiş ve sürekli alkışlar arasında bugün bugünkü toplantısında ikinci kârsüye gelen Başvekil Doktor Re celse açıldığı zaman reis vekü Şemîlik saydam aşağıdaki beyanatta settin Gülnaltay söz başvekilidir bulunmuştur:

Başvekilimizin beyanata

Muhterem arkadaşlarım.

Geçen mayısın 12 sin-

de Türkiye ile İngiltere arasında muhtemel taaruzlara karşı teşriki mesaiye istihdaf eden müşterek beyannameyi bu kürsiden okuyarak yüksek tasvibinize arz etmiş oldum zaman Türkiye ile Fran arasında da aynı esastla anlaşmaların derdesti müzakere olduğunu söylemişdim. Bugün huzurunuza Türkiye ile Fransa arasında müzakere si itnam edilen beyanname metnini getiriyor ve sulh davasına yeni ve kuvvetli bir düğüm ilâve eden bu teşriki mesai senedini millet vekillerinin yüksek tasvibine arz ediyorum. Alkışlar.

Türkiye Fransa beyannamesi İngiltere hükümetle kararlaştırılmış ve tatbik mevkine koy muş olduğumuz beyanname metninin harfi harfine ayındır: (bravo sesleri)

Büyük bir dava uğrunda girilen müteakibî tashihlerin iki devlet ve millet arasında tam bir itimat havası içinde aktedilmesi ve bunun içinde arada maziden müdevver bazı pürüzlerin halledilmiş olması hem bize ve hem Fransa hükümetine daha muvafık göründüğü içindir ki bu beyannameyi esasları ta mayıs ayından beri mu karer olmasına rağmen giindi yuk sek tasvibinize arz edebiliyorum. Menfaatlarımızın hisierimizde mü teradif olarak bir çok noktalarda birleştiği Fransızlarla artık en kuvvetli rabatolar bizi bir birmize bağlamış oluyor. (alkışlar).

Akdizin iki ucunda aynı sulh gayesinin samimi hadimleri olan Türkiye ve Fransa uzun bir kara hududunun bize bağladığı arazdeki vaziyet itibariyle de birbirine yakın bir birinin kuvvetinden kuvvetlenen iki millet gibi yan yana büyük dağda yer almaktadırlar. (Alkışlar)

Sonu Sa. 4. Sü. 1 ve 2 de

Bugün şehrimize Ankaradan bir heyet geliyor

Haber aldığımız Göre Hatayın Kurtuluş bayramında bulunmak üzere Ankaradan şehrimize bir heyet gelecektir.

Meb'uslarımızdan mürkep olan bu heyetin bu günkü Ekspresle muvassaleline intizar edilmektedir.

Hatay artık vatanımızın parçasıdır

Hatay anlaşması dün Ankara'da, Türk - Fransız müşterek beyannamesi de Paris'te imza edildi

Bugün Hatay'ın anavatanı kavuşmasıyla ruhu bir kat daha huzura kavuşan Ebedi Şef

Başvekilimiz dün Mecliste çok mühim bir nutukla beyannameyi izah etti

Türk - Fransız anlaşmasıyla sulh cephesi yeni bir kuvvet kazanmıştır

Hatay'ın anavatanı kavuşmasını büyük heyecanları ve eserleri silsilesine ilave eden Millî Şef

TÜRKİYE - FRANSA BİRLEŞMESİ DÜNYA SULHUNUN NEFİNESİDİR

Başvekilimizin beyanatı

"Atatürk Büyük Millet Meclisi, dün saat 17.30'da, B. Şef Saydam'ın Hatay'ın vatanımıza kavuşması toplantısı ile, devrinin en tarihî cemaletlerinden birini yaşamış oldu.

Hatay, Fransa ve Türkiye

F. R. ATAY

Hatay hakkındaki anlaşma dün, saat 13.10'da Türkiye Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu ile Fransa Büyük Elçisi Mösyo Masagili arasında Ankara'da imza edilmiştir. Gene dün Paris'te Fransız Hariciye Nazırı Mösyo Bone ile Türkiye Büyük Elçisi Suat Davas arasında iki devlet arasında mütemmel taarruzlara karşı mütakabil yardım için bir deklarasyon dahi imza edilmiş bulunmaktadır.

Bu mesut günde her Türk vatandaşının kalbi, hiç şüphesiz, Atatürk'e karşı bir daha sevgi ve minnetle çarpıyor. Hatay zaferi dahi onun eseridir. Atatürk hayatının son senelerini, bütün eserlerine kadar Hatay davasına vakfetti. Hastalığının ağır günlerinde, hekimlerinin kati tavsiyelerine rağmen Hatay'ın ayaklarına kadar gitti. Ölürken gözleri onun hayali üstüne kapandı.

Ebedi Şef'in yoldaşı ve arkadaşları İsmet İnönü ve Büyük Kamutay, başlanan davayı zafere erdirmek için, onun ölümünden önce kadar çalıştılar. Hatay bizim olmuştur. Hatay, artık Türkiye Cumhuriyeti'nin bir vilayettir. Atatürk'ün ruhu şâddir. Bizler ve evlatlarımız, inkılâp eserini korumak ve tamamlamak için her zaman işte bu azmi ve sadakata götüreceğiz.

Bu arada gene gönüllerimiz, mukabebet ve şükranla inkılâp Türkiye'sinin iktidarını elde tutan Millî Şef'e, Kamutay'a ve hükümetine dönüyor. Hatay, temiz ve sarsılmaz bir idealizmin.

(Soma 7 inci sayfa)

Kordiplomatik ve dileyici locaları tamamen dolu idi. Kordiplomatik localarında Sovyet, Fransız büyük elçileri ve diğer elçilikler ileri gelenleri gözle karşıladılar.

Celâle ahlâka reis sözü, Başvekilimiz verdi. Muhterem Refik Saydam, sürekli ve devamlı alkışlar arasında kürsüye geldi ve meclisin büyük bir dikkatle dinlediği şu mühim beyanatta bulundu:

"Muhterem arkadaşlarım, Geçen mayıs ayının 12 sinde, Türkiye ile İngiltere arasında mütemmel taarruzlara karşı teşrikimesaiyi istihdaf eden müşterek beyannameyi bu kürsüden okuyarak yük-

(Soma 7 inci sayfa)

TEBLİĞ

Ankara, 23 a.s. — Tebliğ: Türkiye ile Suriye arasında arazi mesealinin hatı surette hallini ve binnetice Hatay arazisinin Türkiye'ye ilhakını tasarrufla eden anlaşmalar bugün Hariciye Vekâletinde Hariciye Vekili Saraçoğlu ve Fransa büyük elçisi Mösyo Masagili tarafından mütakabil mahsus ile imza ediliyor ve iki devlet murahhaları bu minnetle dostane nutuklar taaht etmişlerdir.

İmza töreninin tafsilâtı

Fransızlar 22 temmuza kadar Hatay'ı tahliye etmiş olacaklar

Hatayın Türkiye'ye ilhakına mütedair mukavele ve merbutatı dün saat 13.10 da Hariciye Vekâleti kütüpane salonunda Hariciye Vekili B. Şükrü Saraçoğlu ile Fransız Büyük Elçisi B. Masagili arasında merasimle imza edilmiştir.

(Soma 7 inci sayfa)

Millî Şef'imiz hükümetimizi tebrik ediyor

Ankara, 23 a.s. — Hatay'ın ana yurda ilhakı münasebetiyle Refik Saydam İsmet İnönü ve Başvekil Dr. Refik Saydam tarafından verilen tebrik mesajı, Millîyetler arası sulh ve emniyet teminatını, millî geril ve menfaatle birleştirmek gibi sağlan bir siyaset sayısında rusik etmiş değeri hükümet büyük milletimizin hâlis takdirine hak kazanmıştır.

Başvekil Dr. Refik Saydam Ankara

Hatay'ın ana vatanı ilhakını şâddan ifade eden mukaveleyi imza etmeye muvaffak olduğu için cumhuriyet hükümetini tebrik ederim. Millîyetler arası sulh ve emniyet teminatını, millî geril ve menfaatle birleştirmek gibi sağlan bir siyaset sayısında rusik etmiş değeri hükümet büyük milletimizin hâlis takdirine hak kazanmıştır.

İSMET İNÖNÜ

Başvekil Dr. Refik Saydam tarafından

Paris'teki imza töreni tafsilâtı

Fransız Hariciye Nazırı ve Paris büyük elçimizin radyo'daki hitabeleri

Paris, 23 a.s. — Bugün öğleden sonra saat 18.30 da Hariciye nezaretinde husul merasimle, Türk - Fransız karışık yardım deklarasyonu Hariciye

(Soma 7 inci sayfa)

GÜNÜN HABERLERİ

Barem İlahiasının dün 1 inci müzakeresi bitti

Büyük Millet Meclisi dün barem İlahiasının birinci müzakeresini bitirmiştir. Bu husustaki tafsilât 2 inci sayfa - mudadır.

100 Sovyet layyaresi Mançu sınırını geçti

London, Tokyo ve Kain King'den gelen habürlere göre yüce sovyet tayyaresi Mançuko hududuna geçmiştir ve bazı

Mançu gebürleri bombardıman etmişlerdir. Bu husustaki tafsilât 3 üncü sayfa - mudadır.

Yusuf Ziya Öniş ve bazı arkadaşları tevkil edildi

Satirye binasının alınması hakkındaki tahakkukat ismi edilişi ve Denizbank'ın şubek umum müdürü Yusuf Ziya Öniş masvini Tahir Kerkap, İsmail İsa, Sami Galip, Muhammed Neset, Metcos tevkil edilmişlerdir. Hamdi Emin Çap ve avukat Akif için ihbar müdahaleleri kılınmıştır. Bu hususta İstanbul müddei umumiyyinin beyannamesi 11 inci sayfa - mudadır.

Muhit'in üstündağ ve arkadaşlarının müdahalesi

İstanbul eski vâli ve belediye cüsü B. Muhit'in üstündağ'la masvini aleyhine açılan davaları dün devam edilmemiştir. Dün iddia mahkama iddiasını serdirmiş muhteremler. Karar vermek üzere duruşma 8 temmuza ertelidir. Dünkü mahkemeye ait tafsilât 11 inci sayfa - mudadır.

Almanlar Sovyetlere kredi mi açacaklar?

Berlin'den verilen bir habere göre, Alman sanayi erbabı sovyetlere bir kredi açacaklardır. Hatay bu hususta muvakkat bir karar almamıştır. Berlin'den verilen bu sanayi erbabından bazıları Moskova'ya hareket etmişlerdir. Bu husustaki haberlerimizi 3 üncü sayfamızdadır.

Cuma	İdare yeri
30	Kışla caddesi
Haziran	Hatay Gazetesi
1939	ve Basımevi
	Telefon No : 1-29
	Posta kutusu : 64

HATAY

İSKENDERON'DA ÇIKAR GÜNDELİK SİYASİ GAZETE

Sahibi ve umumî müdürü	Sayı
Nuri Genç	838 - 261
Abone ve ilan şartları	Yıl 12 - 1
4 üncü sayfa yazılıdır	Sayısı
	2
	Kuruş

HATAY DEVLETİ TARİHE MAL OLDU

Yirmi yıldır hasretiyle yandığımız Türkiye Cumhuriyeti idaresinin halaskâr ağuşuna kavuştuk

Dün son toplantısını yapan Hatay Millet Meclisi, Anavatana kavuşmamızı bir kararla tesbit ederek kendisinden beklenen tarihî vazifeyi ikmal etti

ANTAKYA, BU MÜNASEBETLE MİLLÎ HEYECANININ MİSİLSİZ SEVİNÇ TEZAHÜRATİLE COŞUP TAŞDI

HATAY MECLİSİ Fevkalâde Murahhas

Dün son ve tarihî toplantısını yaparak kendisini ve Hatay devleti adı verilen muvakkat millî idareyi anavatanın sıcak kucagina tevdi etti

B. Cevat Açık Alın'ın Gazetemize Mühim Beyanatı
"Hatay Devlet ve Hükûmeti bu suretle tarih Altun yazılarla kayt edeceği sahifelerine geçtikten sonra Hatay Anavatının bir vilâyeti olacaktır,,

Hükûmet işlerini Fevkalâde murahhas deruhde etti

Dünkü sayımızda haber verdik'imiz veçhile Hatay Millet Meclisi, dün öğleden sonra saat 4 de yaptığı son toplantı ile kendisinden beklenen tarihî kararı vererek Hatayın Anavatana kavuşmasını tesbit etti.

Bu tarihî celseye ait tafsilatı bizat Antakya'ya gittiğimiz olan Baş muharririmiz bırakıyoruz :

Antakya : 29 (Baş muharririmiz yazıyor) — Bu gün Hatay Millet meclisinin son toplantısını yaparak Hatayın Anavatana kavuşmasını tesbit edeceği haberi, Antakya'da Millî bir bayram ve düğün havası yaratmıştı. Bütün Antakyalılar, Kadın, Erkek büyük, küçük dahi meclis toplanmadan sokaklara dökülmüşlerdi. İziler, Mektepler ve enasf teşekkülleri ellerinde bayraklar ve önderler spor kutubü bandosu olduğu halde saat 15 de Halk partisi binası önünde bir toplantı yaptılar. Burada heyecanlı tezahüratla bulunduktan sonra bu mahşer seli, Millet Meclisi binasına doğru ilerledi. Ne meclis binası sahasında ve nede o civardaki caddeler ve sokaklarda boş bir yer kalmıştı. O civardaki damların ve hatta ağaçların üstü bile tezahüratı görmek için koğan insan yığınları ile dolmuştu.

Saat 4 e geliyordu, bütün mebuslar meclise gelmiş, koridorlarda hararetili hararetili konuşuyorlar, samimî yerî, balkonlar çoktan dolmuş ve taşmış bulunuyordu. Bu sırada halk arasında bir kaynaşma oldu.

Muhterem Devlet reisimiz Tayfur Sökmen, sayın fevkalâde murahhasımız Cevat Açık Alın değerli askerî mümessilimiz Albay Sükrü Kanatlı muavini yarbay Naci Aka, Zabta umum komutanı yarbay Kemal, emniyet müdürü İbrahim Akıncı ve refakatlerindeki zevat meclis binasına giriyorlar. Bir alkış tufanı kopuyor, gazetelerin foto muhabirleri mütemadiyen resim

çekiyor, Başvekil vekiller ve mebuslar tarafından karşılanıyorlar ve salondaki localarını ılgal ediyorlar. Vekiller heyeti de ön sıradaiki mevkini alıyor çıt yok !

Celse açılıyor

Celse tam saat 4,10 da reisi Abdülgani Türkmenin başkanlığında açıldı. Kâtiplik mevkiinde Antakya mebusu Bekir Kunt, İskenderun mebusu Marsel Balit vardı. Yapılan yoklamada meclisin kırk üyesinden 39 unun mevcut bulunduğu anlaşıldı. Bunun üzerine kâtip Bekir Kunt şu takrir okudu :

Yüksek riyasete

"Türk camiasının ayrılmaz bir parçası olan Hatayın anavatana kavuşmasının bir kararı tesbit edilmesini teklif ederiz..

Bir alkış tufanı koparan bu takrir altında 38 mebusun imzası bulunduğundan ayrıca rey'e müracaatı hacet kalmadan sürekli alkışlar arasında kabul edildi. Bundan sonra üsulle yirmiye yakın hatip

Son 4 üncü Sayfada

MİLLÎ ŞEF

Hatayı şerefliendireceklermi ?

"Vakit, arkadaşımız, Hatayın anavatana kavuşması dolayısıyla Millî Şef İsmet İnönü'nün bir ay sonra Hatayı şerefliendireceklerini ve büyük kurtarıcımızı karşılamak için Hatayda şimdiden hazırlıklara başladığını yazmaktadır.

Bu hususta malumatına muracaat ettiğimiz mahfil, henüz böyle bir şeyden haberleri olmadığını söylemekte iseler de gayet vakit arkadaşımızın verdiği müjde tahakkuk edecek olursa, Hataylıların Millî Şeflerini aralarında görmekte ikinci bir kurtuluş bayramı na erişmişcesine sevinip şereflienecekleri şüphesizdir,

Cumhuriyet hükûmetimizin Hataydaki Fevkalâde murahhası orta elçi B. Cevat Açık Alın, dün Hatay millet meclisinin son ve tarihî celsesinden sonra Türiзм otelinde kendisini ziyaret eden baş muharririmize aşağıdaki mühim beyanatı bulunmuşlardır :

Türkiye Cumhuriyeti ile dost Fransa hükûmeti arasında ahiren Ankara'da imza edilen mukavele mucibince Türk camiasının ayrılmaz ve ayrılmaz bir parçası olan güzel Hatay anavatana avdet etmiş bulunuyor.

Bu mütemmim netice ile yirmi sene bütün ruhiyle bu gayenin tahassülü için can siparene, fedakâraneye çalışmış ve bu mutlu günü beklemiş olan mücahit bütün Hatay ahalisinin vekili Hatay meclisi Hatayın dört gözle beklediği ümidesinin tahakkuku üzerine Hatayın anavatana avdeti mesut hadisesini millî vatanperverlik sa-

hifelerinde nadir görülmüş heyecanlı ve salâbetli bir celsede bir karar tesbit etmek suretile vazife tarihîyesine nihayet vermiştir.

Hatayın bu mesut günü nü kendilerinininkiyle beraber hım ahenk olarak heyecanlı çarpan kalbinin bütün samimiyetle Hatayın aziz evlâdlarını kutlarken bu mukaddes davanın tahakkuku için yılmaz bir azim ve disiplinle anavatana hizmetinde çalışmış Hatayın güzide evlâdlarını ve onların hepsinin başında

Sona sa. 4 s. 4 ve 5 de

ŞANLI BAYRAGIMIZ
HATAYIN HER TARAFINA ÇEKİLDİ

Hatay millet meclisinin dağılması üzerine Devlet reisi Tayfur Sökmen, Fevkalâde murahhas B. Cevat Açık Alın ve refakatlerinde ki zevat meclis binasını terk ederlerken avluda bekleyen binlerce halk tarafından şiddetli alkışlar ve yavaş nidalarla selamlanmış ve bu esnadan muzika selâm havasını çalmıştır.

İstiklâl marşı derin bir hüğü ile dilendikten sonra meclis binası üzerindeki Hatay bayrağı merasimle indirilerek yerine şanlı ve şerefli Türkiye cümhuriyeti bayrağı çekilmiştir.

Bunun üzerine Hatayın her yerindeki Hatay bayrakları indirilerek Türk bayrağı çekilmiştir.

Hatay Millet meclisinin anavatana ilithakı tesbit ederek dağılması üzerine Hatay devlet ve hükûmetinin de dünden itibaren vazifesi sona ermiştir.

Dün Ankara'dan gelen talimat üzerine keyiflet Başvekil ve Vekiller tebliğ edilmiştir. dünden itibaren Vali gelinceye kadar, Hatayın idare işleri Fevkalâde Murahhas B. Cevat Açık Alın tarafından deruhde edilmiştir. Fevkalâde murahhas merkezden alacağı direktif dairesinde, devair şeflerinin yardımıyla Hatayın cari işlerini yürütecektir. Vekiller, dairelerine ait işleri temsiyete memur olarak şimdiki vazifeleri başında katacaklardır.

Fevkalâde murahhasın ziyafeti

Dün akşam Cümhuriyet idaresinin filen işe başlaması münasebetile Fevkalâde murahhasımız sayın Bay Cevat Açık Alın tarafından Devlet reisimiz şerefine Türiзм otelinde bir akşam yemeği verilmiştir.

Vekiller, mebuslar ve hükûmet erkânının hazır bulunduğu bu ziyafet samimî hasbihaller içinde geç vakta kadar devam etmiştir.

Valimiz ne vakit gelecek?

Emniyet işleri umum müdürü B. Şükrü Sökmensüer'in Hatay Valiliğine tayini haberi tahakkuk etmiştir.

Haber aldığımız göre B. Şükrü Sökmensüer, yerine tayin olunan Seyhan Valisi Ali Rıza Çevîçe vazifesini devrettiğinden sonra hemen Hataya hareket edecektir.

Hatay Valiliğine tayini bütün Hataylılar tarafından sevinçle karşılanan sayın Bay Şükrü Sökmensüer'in layık olduğu şekilde istikbal edilmesi için şimdiden hazırlıklara başlandığı öğrenilmiştir.

Sayın Valimiz Bugün Geliyor

Hataylılar, yirmi yıllık bir hasretten sonra Cumhuriyet Hükûmetinin ilk ve değerli Valisini bu gün bağrına basmakla bir kat daha bahtiyar olacaklar

Valimiz bugün geliyor

Karşılama merasimi İskenderun istasyonunda yapılacak, Sayın Valimiz buradan Antakya'ya gidecektir.

Ajansların haber verdiği gibi Hatay Valiliğine tayini yüksek tasdikte iktiran etmiş olan Emniyet işleri umum müdürü B. Şükrü Sökmesür, yeni vazife sine başlamak üzere dün akşam Ankaradan kalkan Toros ekspresile Hataya hareket etmiş bulunmaktadır.

Sayın valimiz Toprakalede ekspresten ayrılan Trene binerek akşam saat 17,15 de şehrimizi şeref-
lendirecektlerdir.

Yirmi yıllık bir ayrılıktan sonra anavatanın sıcak ve samimi kucacağına kavuşan Hataylılar, bu gün Cumhuriyet hükûmetinin ilk valisini selâmlamakla bir kat daha sevinç ve heyecan duyacaklar ve bahusus Hatay kurtuluş davasının, ilkinden sonuna kadar başında bulunmuş şeflerden biri olan B. Şükrü Sökmen şüer gibi Cumhuriyet idaresinin çok değerli bir rükutü başlarında ve fakat bu defa içlerinde görmekte ayrıca mesut ve bahtiyar olacaklardır.

Karşılama merasimi

Sayın Valimize yapılacak istikbal merasimi hakkında aldığımız malumata aşağıya yazıyoruz:

- 1 — İstikbal töreni İskenderun garında yapılacaktır.
- 2 — İstikbale çıkacak halk istasyonun dışında ve zabitanın göstereceği mahalde yer alacaklardır.
- 3 — Kazâ namına kaymakam, Parti başkanı, şehir namına da Belediye reisi ve emniyet amiri istasyon binasına giderek sayın Valimizi selâmlayacaklardır.
- 4 — Bu esnada bir bölük Jandarına selâm resmini ile edecekler.
- 5 — Vali tren den indikten ve karşılayıcılarla görüşükten sonra Beyhan'a hareket edecek, oradaki Şehid-
ler abidesine bir çelenk koyacak ve müteakiben Antakya'ya gidecektir.

Ayrıca haber aldığımız göre sayın Valimizi karşılamak için ileri istasyonlara kadar gidcek olan birçok zevat vardır. Bu arada Dahiliye amiri B. İzzet Mursaloğlu ile zabita komutanı Yarbay Kemal ve Emniyet müdürü B. İbrahim Akıncı şehrimize gelmişlerdir.

B. TAYFUR SÖKMEN

"Biz Hatay, Hatayın uyanık ve vatan sever gençliğine emanet ettik,, diyor

İstanbul, 13 (Telefonla) —
Antalya mebusu ve eski Hatay devlet reisi B. Tayfur Sökmen İstanbulda bulunmaktadır. B. Sök-
men Hatayın anavatanına ilâhaka-
nda şunları söylemiştir,

"Hic bir bayram Hataylının geçirdiği sevinç günlerini taşı-
ğını taşıyamaz. Hatay anavata-
nın mukaddes bir özü oldu. Bu
hâdis Hatay çocuklarının büyük
rüyalarının tahakkukundan başka

hataylı bu motlu hâdiseyi heyecan-
lanların en yüksek derecesini iz-
har ederek kutluyor.

Hiç bir bayram Hataylının geçirdiği sevinç günlerini taşı-
ğını taşıyamaz. Hatay anavata-
nın mukaddes bir özü oldu. Bu
hâdis Hatay çocuklarının büyük
rüyalarının tahakkukundan başka

Valimizin mühim beyanatı

"Cumhuriyetin parlak eseri güzel Hataya ilk vali olmaktan duyduğum sevinç hislerini ifadeden acizim,,

"Hataya ve kahraman Hataylılara kavuşacağımdan dolayı cidden bahtiyarım,,

Ankara 16 (A.A.) — 16 Tem-
muz tarihli Ulus gazetesinde şun-
mülakat intişar edecektir. Türkiye
Cumhuriyetinin ilk Hatay Valisi
Bay Şükrü Sökmesürü dün bir me-
rkadaşımız ziyaret etmiştir. Hatay
vatandaşları arasında hiç bir me-
vada ne fark ve ne de istisna ka-
dar emniyet umum müdürü sıfatıyla
uhdesine düşen vazifeleri muvafık
kiyetle başarmış olan yeni vali bu
tayınden dolayı ihtisaslarını muhar-
rimizin suallerine cevap olarak
şöyle anlatmıştır.

—Hatay Valiliğine tayininizden mütevellit ihtisaslarınızı öğrenebi-
lirmiyiz.

—Cumhuriyetin parlak eseri
güzel Hataya ilk vali olmaktan
duyduğum sevinç hislerini ifade-
den acizim. Hataya ve kahraman
hataylılara yakın günlerde kavuşa-
cağımdan dolayı cidden bahtiyar-
ım. Bu vesile ile bana bir şerefli
vazifeyi tevdi buyuran, çok sayın
büyüklerime karşı duyduğum de-
rin şükran hislerimi ifadede zevk-
li bir borç bürüm. Bu kıymetli te-
veccüh yeni vazifemde muvafık-
kiyet için başlıca mesnedim olacak-
tır.

—Yeni vazifemle ne zaman
hareket edeceğim.

—Önümüzdeki pazartesi gün-
nü doğru Hataya hareket edecek
ve Temmuz 18 inci günü akşam
Beylandaki abidede şehitlerimi-
zin manevi huzurunda kahraman
Hataylıları selâmlayarak vazifeme
başlayacağım.

bir şey değildir.

Bize gelince her Hataylı gibi
bizde bu vatan davasında üstümü-
ze düşen vazifeyi almıştık. Yap-
mış iş büyük bir yapıya su ve
toprak taşıyan işçilerin roûnden
farklıydı. Hatay yeniden türk dün-
yasına kazandırılmakta. milletimizin
fedakârlığı derecesinde ve büyük
şefherimizin izrarı takip ve semer-
li muvafakiyetleri aklı olmuştur.

Şimdi sıra geçcenlerindir. Biz
Hatayın uyanık ve vatan sever genç
liğine emanet ettik,,

— Hatayda meskün bazı insan-
ların hicret arzusunun kapıldıkları
haberi vardır bu doğrudur ve
bu husustaki düşüncemiz nedir.

— Cumhuriyet müessesemizin
vatandaşları arasında hiç bir me-
vada ne fark ve ne de istisna ka-
dar emniyet umum müdürü sıfatıyla
uhdesine düşen vazifeleri muvafık
kiyetle başarmış olan yeni vali bu
tayınden dolayı ihtisaslarını muhar-
rimizin suallerine cevap olarak
şöyle anlatmıştır.

—Hatay Valiliğine tayininizden mütevellit ihtisaslarınızı öğrenebi-
lirmiyiz.

Valimiz şerefine ziyafet

Sayın Valimiz B. Şükrü Sök-
mesür şerefine bu akşam saat
21 de Antakya Belediyesi tarafın-
dan bir ziyafet verilecektir.

Ziyafete Fevkalâde murahhas
Askerî birlikler komutanı, askerî
konsoloslar, vekiller, mebuslara,
belediye reisleri, parti ve hükûmet
erkanı, gazeteciler ve daha bir
çok ileri gelen zevat davetlidir.

Albay Şükrü Kanathının ziyafeti

Hataydaki askeri birlikler ko-
mutanı Albay Şükrü Kanathını
geçen Cumartesi akşamı saat 8
lukta ayvaz oğlu otelinde bir ap-
retif verdiğini yazmıştık.

Bilâhare öğrendiğimiz göre
verilen bu aperitif alelâde bir zi-
yafetten ibaret olmayıp geçen se-
ne Kahraman ordumuzun Hataya
girişinde Fransız kuvvetleri kom-
utanı Albay Kole tarafından Komu-
tan ve subaylarımız şerefine veril-
miş olan ziyafete hem bir karşılık
ve hemde Fransız kuvvetlerine
Hataydan çekilmek üzere buluşma
sı dolayısıyla bir veda ziyafeti ma-
hiyetindedir.

Sayın Albayımızın bu aperitif-
te evvelce isimlerini yazdığımız se-
vattan başka Albay Kole ile me-
murları ve Hataydaki Fransız sub-
bay ve memurları âilelerinde birlik
te bulunmuşlar ve Türk - Fransız
dostluğunun verdiği neselli hava
içinde geç vakte kadar eğlenmiş-
lerdir.

Şehrimizde yapılacak yüzme musabakaları

Musabakaları organi- ze edecek heyet geldi

İskenderunda sayın 24 ünde
yapılacak yüzme musabakalarına
iştirak edecek olan Ankara, Mer-
sin ve Adana yüzme ekpleri ya-
kında şehrimize geleceklerdir.

Bu musabakalara her ekipten
dokuz yüzücü iştirak etmektedir.
İskenderundan da dokuz kişi iştirak
edecektir.

Yüzme musabakalarını organi-
ze etmek üzere beden terbiyesi
umum müdürlüğü muameleât mü-
dürü Süreyya Ükü ve su sporları
federasyon mümessili Necdet Ua-
tan dünkü gün şehrimize gelmiş-
ler ve ilâhkevininle tomas geçecek
hazırlıklara başlamışlardır.

Harekete yapılan hazırlıklara
göre musabakanın pek heyecanlı
olacağı anlaşılmaktadır.

Musabakalarda kazananak yü-
zücülere verilcek üzere Ankaradan
gönderilen muhtelif kupalarda ge-
lmıştır.

Hatay Devleti Yöneticileri ve Meclis Üyelerinin Konuşmaları.

1. Mehmet Adalı Hatay meclisinde aşağıdaki nutku söylemiştir.

“Sayın mebuslar;

Yaş reisi olarak Hatay’ın il meclisinde ilk celsesini açmakla bahtiyarlığım sonsuzdur. Milletlerin mukadderatını kendilerinin idare etmeleri siyasi adaletin bulabildiği yegâne gayedir. Osmanlı İmparatorluğunu teşkil eden milletlere muvakkat da olsa tahmin ettiği şartlı, kayıtlı idarelerin bugün tam istiklal şekline inkılâp edeceğini kanaatim vardır. Biz Hataylılara nasip olan bu saadeti başkalarında da görmek en halis emelimdir.

Büyük Türk Milleti ve Ulu Şefimiz Atatürk’ün ilham ve iradeleriyle kurtulan istiklalimizi tebrik ederken Büyük Türk Milletine ve Ulu Şefimize sonsuz bağlılığımızı tekrar etmeyi şerefli ve milli bir vazife bilirim. Gündemde meclis başkanının seçimi vardır. Lütfen başkan seçimine başlayınız.”

2. Meclis Başkanı seçilen Abdulgani TÜRKMEN yapmış olduğu konuşmada şunları ifade etti.²⁵¹

“ Sayın Hatay Mebusları,

Milli coğrafyamızda şimdi Hatay diye anılan bu yöre büyük milleti ve onun şerefli tarihinin ayrılık bilmeyen ve dünya bir araya gelse ayrılmayacak olan kutsal bir yurdudur. Bu diyar ve bu güzel Ülkenin asil ve cesur halkı asırlar ve asırlarca milli camianın tarihi ve siyasi mukadderatın asıllı ve esaslı güçlü yönü olmuş ve öylede kalmıştır. Cihan harbinin sonuna kadar istila felaketinden mahsun kalmış ve anavatanın bir parçası da bu yerlerdi. Vatan ve milletin selamet ve istiklalinin teminine ilgili olan bir zaruret buranın esas karakterinin Türk ve Bağımsız olmak şartı ile idamesinde değişik ilk ve bir ayrılık icap ettirmişti. Bu kısmi ayrılış gönüllerdeki ve ideallerdeki birliğin hiçbir an ayıramadı ve bağlılığı asla eksik

²⁵¹ Mursaloğlu, a.g.e., s.107.

etmedi. Bu memleket çocuklarının emniyet ile dolu kalbi on dokuz sene hürriyet ve istiklal için çarptı.

Arkadaşlar, bütün cihanın pekiyi bildiği bir hakikati şükran ve minnetle tekrar etmek isterim, isterim ki Türk Milletinin bizim hürriyet ve istiklalimizi korumak ve kurtarmak için hiç fedakârlıktan çekinmedi nihayet malum alınan kararlara ve anlaşmalara dayanan bu mesut netice hâsıl oldu ve mesut neticenin en müessir amili Ulu Şefin daha ilk günlerden beri izhar ve ifade buyurdıkları idare ve kararlarıdır. Bu büyük Milli şefimize derin engin şükran ve bağlılığımızı cihan huzurunda bu kürsüden bir kere daha arz ederim.

Arkadaşlar, on dokuz senenin çekilen hicran ve ıstıraplarını yok ederek bu güzel günümüzün sevincini kırmak istemem. On dokuz senenin eziyetlerine göğüs gererken kurtuluş umut ve imanını asla kaybetmemiştik.

Coğrafya ve tarih, bizim alın yazımızı Türkün daima yükselen talime bağlamıştır. Onun kavuştuğu ikbal ve saadetinin bizi de kuşatması doğal ve zorunludur. Bu zarureti görmemek veyahut bu neticeyi men'e kalkışmak manevi ve tesanüt kuvvetlerini milletlerarası münasebetlerindeki hak, adalet ve karşılıklı görüşlerin siyasi adaleti gerçekleştiren kuvvet muvazenelerini kısaca tarihin seyrine hâkim olan realiteleri unutmak demektir. Tarih gaflet ve unutkanlığı asla affetmemiştir. Arkadaşlar, bizim varlığımız ve hayatımız böyle realitelere istinat eder. Ne mutlu bize ki, hürriyet ve istiklal idealimizin tecellisi imkanı düşüncelerin hak ve adalet mefhumlarının hakim olduğu sulh ve ıslah yollarından gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Türk-Fransız münasebetlerini Hatay işinin, iyi bir yönde yürütmesine bağlamıştır. Fransa Cumhuriyeti de Türk dostluğunu Hatay'ın hürriyet ve istiklalinde bulmuştur. Hatay'ın hürriyet ve istiklaline ve onun gerçekten yerine gelmesine dayanan bu mesud olay aynı zamanda dünya barışını da etkiledi. Hürriyet ve istiklalimizin gerçekleşmesi iki büyük millet arasında anlaşmayı artıracak ve cihan sulhunu koruyacaktır. Bizim tam hürriyet ve istiklalimizin kökü adalet ve gayesi de halkımızın saadetidir. Bu kadar insani yüksek ideallere dayanan siyasi varlıklardan her millet hususiyle komşularımız yalnız fayda göreceklerdir.

Bizim dâhili işlerimizle politikalarımızın esası dini dili, ırkı ne olursa olsun bütün Hataylıların genin bir hürriyet ve tam bir eşitlik dairesinde saadet ve refahlarının gelişimini ve bu husustaki bütün irşad ve imkânları temin edecek cumhuriyet esaslarına dayanan ve demokrat bir politikadır.

Baylar, siz böyle mesud şartlar içerisinde varolma ve böyle büyük gayeleri kendine mesnet eden hür ve müstakil yeni bir devletin vatandaşları ve seçilmiş ilk mebusları bulunuyorsunuz. Bu müstesna mazhariyet hayatta kazanabileceğiniz şereflerin en büyüğüdür, sizi candan tebrik ederim. Millet meclisin ilk reisliğine beni seçtiğiniz için duyduğum sevinç heyecanını gizleyemiyorum. İtimadınıza ve muhabbetinize çok teşekkür ederim.

Arkadaşlar; Vaziyetinizin büyüklüğü ile öneminin ağır olduğuna nazarı dikkat çekmek isterim. Hatay bağımsız Devletini kuracak ve koruyacak kanunları siz yapacaksınız. Bu kanunların hak ve adalet prensiplerine dayanarak memleketiniz ve halkınızın saadet ve refahına temin edecek medeni ve adil esasları ihtiva edeceğine eminim. Bu memleketin gelir vasıtalarını yalnız halkımızın refahına hasretmek istiklalimizin temelidir.

İç emniyetimizin tam korunmasını ancak milli zabıtamız temin edebilir. Teşekkür edecek milli hükûmetimizden ilk beklediğimiz şey milli gelir kaynaklarımızı yalnız mali ihtiyaçlarımıza sarf edecek denk ve verimli bir bütçe ve köylerimizi ve hemşerimizi haydutların şerrinden koruyacak milli bir zabıtabır. Millet namına hükmedecek mahkemelerimizi kurmak bilgin ve reyinde hür Milli hâkimler seçmek ve onları medeni usullerle ve kanunlarla teçhiz etmek tehir vazifedir.

Arkadaşlar; her şeye öncülük edecek, bize, millete ve hükûmete ait olan en önemli vazife bu istiklale bu vatana layık olma vasfına sahip olmaktır. Durumları artık maziye ait ve artık hatırası bile zihinlerden ve gönüllerden silinmelidir. Yeni devlet ve yeni rejim dürüst bir siyasi ilke taşıyan dürüst ve temiz, ahlak sahibi, sadık ve vicdanlı, karakterli ve vatansever tipte bir vatandaş ister. Şahsi ve ailevi veya diğer toplanma ve siyasi sebeplere dayanan kinler ve düşmanlıklar durmalı ve durdurulmalıdır.

İyi vatandaş vasfı bundan sonraki hareketlerimizin neticesine ve oluşumlara bağlı olacaktır. Bu memleket ve halkın bundan sonra ne şahsi politika ne de siyasi entrika ve dedikodu sahası olmayacaktır. Hemşerilerimize ve herkese hakikati söyleyeyim ki böyle kışkırtmalara hem meydan verilmeyecek hem de yapanlar asla hoş görülmeyeceklerdir. Kanunların kudreti, hükûmetimizin icraatı, halkımızın öfke ve nefreti ve murakabesi, niyayet daha yüksekte alınacak tedbirler; bu kötü hareket ve cereyanları önleyecek ve kökünden imha edecektir. Bizde de her yerde olduğu gibi şahsın kıymeti ve itibarı vatana bağlılığı kanunlara itaati rejime sadakat ile ölçülecektir.

Arkadaşlar, hür ve bağımsız Hatay Devletinin bugün millet meclisinin bu toplantı ile medeni milletler cemiyetine yeni bir organ olarak fiilen ve hukuken katıldığını bütün cihana buradan ilan etmekle son derece bahtiyarım.

Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Türk Milletine, Cumhuriyet Hükûmetine istiklalimizi kurtaran kuran ve koruyan Ulu Şef Atatürk'e milletimizin ve meclisimizin derin şükranlarını ve sarsılmaz bağlılıklarını sunmak hepimiz için şerefli bir ödevdir.

Yüksek dost Fransa Millet Meclisine Sayın Hükûmetine ve onun Devlet Şefi Reisi Cumhur Hazretlerine, dostane hissiyatımı arz etmeyi bir görev bilirim. Asırladır bir devlet halinde birlikte yaşadığımız Irak, Suriye ve Lübnan milletlerine bu asırlık alaka ve münasebetlerin icap ettirdiği dostluk ve iyi komşuluk hislerimizi, saadet ve ikballeri hakkında beslediğimiz halisane temennilerimizi bildirmek bizim için bir vazifedir.

Arkadaşlar, bütün emellerimizin, ideallerimizin ve mesaimizin tek hedefi Hatay halkının refah ve saadetidir. Kendilerinin bin bir fedakârlık pahasına kazandıkları istiklallerini kutlar, can ve gönülden hepsine saadetler ve Hatay Millet Meclisine başarılar dilerim.”

3. Meclis Üyelerinin yemin töreninden sonra Tayfur Sökmen, Mebuslara hitaben şu konuşmayı yaptı:

“Fiilen ve hukuken müstakil ve medeni milletler arasına karışan Hatay Devleti ilk reisliğine beni intihap buyurmak suretiyle hakkımda göstermiş olduğunuz muhabbet ve itimada bilhassa candan şükran ve teşekkürümü sunarım. Bu kıymetli itimat ve muhabbetinize layık olmaya maddi ve manevi bütün mevcudiyetimle çalışacağımı yüksek huzurlarınızda temin ederim. Bu vesile ile Hatay’ı bugünkü şerefli ve parlak istikbale kavuşturan büyük Türk Milletine ve Cumhuriyet Hükûmetine Hatay Devletinin bağlılık, minnet ve şükranlarını huzurunuzda tekrar etmeyi benim için bir şeref kaynağı ve mukaddes bir vazife bilirim. Ve Hatay istiklalinin yardımcısı ve Türk Milletinin dostu olan Fransa Cumhuriyetine samimi muhabbet duygularımı ve teşekkürlerimizi hissiyata ilaveten ifade etmekten derin bir zevk duyarım. Hatay’ın Sayın Milletvekillerine Hatay’a yalnız ve ancak refah ve saadet vaat eden ağır, şerefli ve o kadar da mesuliyetli vazifelerinde parlak muvaffakiyetler dilerim.” dedi.

4. 4 Eylül 1938 günü Tayfur Sökmen Hatay Devlet reisliğine seçildiğini Atatürk’e arz etmiş minnet ve bağlılık şükranlarını bildiren şu telgrafi çekmiştir.

“Ekselans Kemal Atatürk

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı,

Hatay Millet Meclisi tarafından bugün Hatay Reisliğine seçildiğimi ve bu vazifeyi ifaya başladığımı yüksek huzurlarınızda arz eylemekle şereflenirim. Türkiye’nin Ulu Önderi tarafından gösterilen yüksek alaka ve yardım sayesinde istiklaline kavuşmuş, Hatay’ın Ulu Şef Atatürk’e ve büyük Türk Milletine karşı beslediği minnet, şükran ve bağlılık hislerini bu vesileyle de arz etmekle son derece bahtiyarım. Vazifemin ifası sırasında yüksek alaka ve irşatlarınızın esirgenmemesi dileğiyle candan bağlılığımı ve sonsuz saygılarımı sunarım.

Tayfur SÖKMEN”

Atatürk Tayfur SÖKMEN'e cevaben şu telgrafi çekmiştir.

“Tayfur SÖKMEN

Hatay Devlet Reisi-Antakya

Hatay Millet Meclisi tarafından Hatay Devlet Reisliğine seçildiğinizi bildiren telgrafınızı memnuniyetle aldım.

Bu kıymetli diyarın en yüksek makam ve vazifesini ihraz ve deruhte etmiş olmanızdan dolayı sizi tebrik ederken, inkişafını daima alaka ve muhabbetle takip edeceğim. Hatay'daki faaliyetinizde muvaffakiyetinizi temenni eyler ve Hatay'ın yeni idare altında pek çok saadet ve refahlar görmesini yürekten temenni ederim.”²⁵²

5. Güvenoyu alınıp kabinenin resmi ilanından sonra Tayfur Sökmen, bir konuşmayla hükûmet programını açıkladı.²⁵³

“Bugün Hatay'ın ilk ve tarihi Milli Meclisinde huzurlarınıza Hatay'ın ilk Hükûmet Reisi sıfatıyla çıkmakla bahtiyarım. Bana bu şerefli vazifeyi emanet eden muhterem Devlet Reisimizin yüksek itimatlarına mazhar olmuş bulunmak benim için büyük bir saadettir.

Uzun süren mücadelelerimizden sonra kavuştuğumuz istiklal sayesinde huzur ve refaha erişmek mevcut olmakla beraber memleketimizin her yönde ve kısa zamanda kalkınabilmesini temin için bana verilen vazifenin ne kadar güç ve sorumluluğu olduğunu takdir buyurursunuz.

Uzun süren mücadelelerimizden sonra kavuştuğumuz istiklal sayesinde huzur ve refaha erişmek mevcut olmakla beraber memleketimizin her yönde ve kısa zamanda kalkınabilmesinin sağlanması için bana verilen vazifenin ne kadar güç ve mesuliyetli olduğunu takdir buyurursunuz.

²⁵² Mursaloğlu, a.g.e., s.115.

²⁵³ Mursaloğlu, a.g.e., s. 114.

Canla ve başla bağılı olduğumuz Ulu Şefimiz Atatürk'ün nur ve iman saçan ilham ve eserleri, Türk'ün ruhunda mevcut olan azim ve fedakarlık bize bütün bu güçlükleri yenme kudretini verecektir.

Ben ve arkadaşlarım bu imanla hareket ettikçe, yüksek itimadımıza da güvenebileceğinizi umarım.

Programımızın ruhu ve esası Kemalizm Rejimi ile ve bunun bütün icabatı olmakla beraber müsaadenizle bazı kısımlarını tekrar edeceğim.

1. Hatay hakkında uluslararası taahhütlere riayet etmek ve bunları tamamen tahakkukunu temine çalışmak.
2. Dahili emniyetimizin zorunlu kıldığı milli inzibat teşkilatını kurmak mesaimizin temel taşıdır.
3. Irk ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün vatandaşların eşit hukuka sahip oldukları ve kanun nazarında aynı muameleye tabi olacakları başlıcasını teşkil etmektedir.
4. Komşu Devletlerle iyi ilişkiler tesis ve idame etmek en büyük arzumuzdur.
5. İktisadi vaziyetimizin korunması ve gelişmesi için Devletlerle ticari anlaşmalar yapmakta, milli sanayi ve mahsullerimizi himaye etmekte ve bunun için tedbirleri almakta gecikmeyeceğiz.
6. Sıhhi durumun fenni ve medeni vasıtalarla ıslahına çalışarak nüfusumuzu çoğaltmak, şehirleri ve köyleri imar etmek yapacağımız işlerin başlıcalarındandır.
7. İçtimai hayatımızın inkılapçılık ruhuna uygun olarak süratle ilerlemesine ve bunun için kültür işlerinde beynelmilel taahhütler dairesinde milli terbiye ve tahsil esasları dahilinde en mütekamil usulleri kabul ve tatbik çalışacağız.
8. Adliye teşkilatını medeni memleketlerin hak ve adalet mefhumuna tamamen uygun bir hale getireceğiz.
9. Her sahada çalışan işçi ve amelenin hukukunu koruyacak tedbirler ittihaz etmeyi vazifelerimiz arasında sayarız.

10. Mütevazın bir bütçe ile meclise gelebilmek, az masraf ve çok iş, müstahsillere yardım, mükelleflerin gelirlerini çoğaltmak, tekalif hususunda fena usullerden uzaklaşmak mali düşüncelerimize ve alacağımız tedbirlere esas olacaktır.

11. Ziraatı fenni vasıtalarla inkişafına gayret ederek en ehemmiyetli servet kaynaklarımızın toprak ve toprak altındaki madenlerimiz olduğunu daima göz önünde bulunduracağız.

12. Ticaretin muhtelif sahalarını himayeye mazhar olacağı gibi transit işleri de nazar-ı dikkate alınacaktır.

13. Tabiatın güzelliklerini esirgemediği sevgili yurdumuzu bir seyyah (turizm) ülkesi haline getirmek, eski eserleri meydana çıkarmak başlıca görevlerimizden olacaktır.

14. Mevcut yolların iyi muhafazası yeni yollar yapmak suretiyle şehirlerle köyler arasında kolay ulaşımı temin etmek İskenderun limanını Akdeniz limanları arasında hakkı olan ehemmiyetine ve derecesine erdirtmeye çalışmak, memlekete zirai bakımdan binlerce hektar arazi ve sıhhi bakımdan yüz binlerce insan kazandıracak olan bataklıkların kurutulması işlerini ön safta tutmak esaslı bir ilkemizdir.

15. Bugün bu yeni şartlar içinde istiklaline kavuşmuş olan refah yoluna ilk adımını atarken hükümetimiz, arkada kalan tozlu, dumanlı, bulutlu devreyi tamamen aklından bile silerek, gaflete kapılan, şaşkınlık içinde Hatay vatanının sömürüldüğü zamanı unutanların harekâtını mazinin kederi altında bırakmıştır.

Sayın Mebuslar,

İşte bu kısa ifadelerle arz ettiğim program yüksek meclisinizin itimadına nail olursa geniş ölçüde tatbik edilecektir.”

6. 11 Eylül 1938 günü Devlet Başkanı Tayfur SÖKMEN dost ve komşu Cumhurbaşkanlarına telgraf çekmiştir.

Ekselans Albert Löbrün

Fransa Reisi Cumhuru / Paris

Hatay Meclisi tarafından Hatay Reisliğine intihap edildiğimden bu suretle bana tevdi olunan salahiyetleri ele aldığımı ekselansımza arz ile şeref duyarım. Yukarıdaki hususu ekselansınızsa arz ederken bütün gayret ve itinaları bana verilen vazifenin özen göstereceğim i temin eylemek ve aynı zaman da derin Şükranlarımı ve Hatay milletini Fransız milletine bağlayan samimi dostluk hislerinin teminatını ekselansımza beyan etmek isterim.

Tayfur Sökmen

Hatay Devlet Reisi

*Ekselans Haşim Attasi*²⁵⁴

Suriye Reisi Cumhuru / Şam

Hatay millet meclisi tarafından Hatay Reisliğine bugün seçildiğimi ve bu yüksek vazifeyi ifaya başlamış olduğumu ekselansımza bildirmekle şereflenirim. Varlığına kavuşmuş olan Hatay ile Suriye Cumhuriyeti arasında samimi dostluğu tesis ve idamesini kalben arzu ettiğimi arz etmekle bahtiyarım. Bu gayeyi yolunda ekselansınızın Hatay hakkında iyi komşuluk hislerinden ve hayır kurumlarına müzaheretinden müstefit buyrulacağım ümidiyle şahsi saadetleri ve Suriye'nin refahı hususunda ki samimi temennilerimin kabulünü rica ederim.

TayfurSökmen

Hatay Devlet Reisi

²⁵⁴ Mursaloğlu, a.g.e., s.148.

Ekselans Edde

Lübnan Reisi Cumhuru / Beyrut

Hatay millet meclisi tarafından Hatay Reisliğine bugün seçildiğimi ve bu yüksek vazifeyi ifaya başlamış olduğumu ekselansınıza bildirmekle şereflenirim. Varlığına kavuşmuş olan Hatay ile Lübnan Cumhuriyeti arasında samimi dostluk münasebetlerinin tesis ve idamesini kalben arzu ettiğimi arz etmekle bahtiyarım.

*Tayfur Sökmen
Hatay Devlet Reisi*

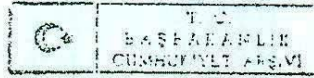
EK – 18 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
I nci Daire Umum Müdürliğü
II Şube
24564

Maddesi : Suriye Millî Partisinin
memorandum'u hak.

İlişik: 1.

Yüksek Başvekâlete

Suriye Millî Partisi tarafından Milletler Cemiyetine gönderilen ve bir sureti de Hükûmetimize tevdiî ricasıile, anılan Parti Başkanı Anton Saade'nin bir mektubuna leffen Berut Başkonsolosluğumuza verilen memorandum örneği ilâşik olarak yüksek bilgilerine arz olunur.

SK

Hariciye V Vekili M.

H. F. F.
31-12-36

Ali
H. F. F.
Başbakan

Riyaseticumhur Umumî Kâtibliğine ve
Dahiliye Vekâletine de yazıldı.

030 10 263 274 15

2. S.R.Ş.

N.İ.

Gelen	Tarihi
Evrakın	Numarası
Mücevvit	
Tesvit tarihi	
Mübeyyiz	
Tebyiz tarihi	28.1.37
Mukabele edenler	
Sadıra	Umumi
No.	Hususi
Mabulati	
Sevk tarihi	28-1-37
Mukayyidin imzası	

Vekâletlere ve Genel Kurmay
Başkanlığına

Hatay mukadderatını tayin eden
Kararın Cemiyeti A. K. K. K. K. K.
yünden çıkması münasebetile
Büyük Reisicumhurların
Cumhuriyet Hükûmetine
ibzâl buyurdıkları yüksek
iltifatı havi telgrafla
yüce Hazretlerime arz olunan
cevabnamenin birer suretlerin
Lati Devletlerine takdim
etmekle şerefliyorum

Başvekil

Başvekilin Mektubu

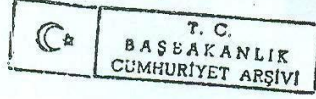
V. B. Kutoy

-3-

020 10 222 501 5 28.1.37

M.H.
T.C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

HATAY HAKKINDA ECNEBİ MATBUATININ NEŞRİYATI

11 İlkanun 1937

No: 45

FRANSIZ BASINI:

Suriye muahedesi Türkiye ile aramızı bozmak
istidadını göstermektedir

("La République" Paris, 4.12.1937) gazetesinden:

1535 denberi Fransa Türkiyenin dostu idi. Fransa - Suriye muahedesi geldi çatı ve derhal ortaya bir sancak mes'elesi çıkardı. Bunun üzerine Paris ile Ankara arasındaki münasebat gerginleşti. Geriledik. Fakat yeni yeni hadiseler zuhur etmektedir.

Haber aldığımız göre Kemal'in hükümeti, Fransız sefirine, Suriye makamlarının "hasmane hareketini" protesto eden bir nota tevdi edecektir.

-0-0-0-0-0-

030	10			222	501	22
-----	----	--	--	-----	-----	----

T.C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

HATAY HAKKINDA ECNEBİ MATBUATININ NESRİYATI

15 İlkânun 1937
No: 46

SURİYE BASINI:

3 - 5 İlkânun 1937:

Suriye matbuatı dört ay kadar sükût ve sükûn muhafaza ettikten sonra Hatayın yeni rejine kavuşması meselesini mevzuubahsederek birdenbire ve şiddetli bir surette hücum etmeye başlamıştır. Bütün matbuat 29 soneğrin tarihinde Suriye bayrağının Hatayda indirilmesi münasebetile, uzun başmakaleler neşretmektedir. Bu yazılarda Uluslar Sosyeteşi, biz ve Fransa şiddetle tenkit edilmekte ve Hatay kıt'asının Suriyenin ayrılmaz bir parçası olduğu tekrar olunmaktadır.

"Elkahes", "Fetel-Arab" vesaire, 29 soneğrinin, Suriye için bir matem günü olduğunu iddia etmektedirler. Suriye parlâmentosunda Hatay hakkında hararetli ve heyecanlı nutuklar irad edilmiştir: Fahri El-barudi ve El-Çiçekli necliste demişlerdir ki: "Siyasa, bizi aziz bir komşudan ayırmak istedi. Muazzam Türkiye, bir küçük Hatay kıt'asıyla daha fazla büyümek. Araplığın dostluğu, Türkiye için iskenderundan daha kıymetlidir."

Başvekâlet vekillliğini yapan dahiliye ve hariciye bakanı El - Cabirin de necliste bir nutuk irad etmiştir, ve Suriye bayrağının Hataydan indirilmesi meselesine teessüfünü bildirmiş ve hükûmetin lâzım gelen tedbirleri alacağı vaadinde bulunmuştur.

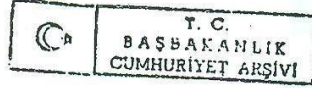
Meşhur Mısır muharrirlerinden Emin Sait Mısırdaki çıkan el - Mokattam gazetesinde dikkate değer bir makale neşretmektedir. Muharrir, Hatay meselesini ve Uluslar Sosyetesinin aldığı tedbirleri bütün teferrüatıyla izah ettikten sonra Hatayın yeni rejimini müdafaa etmekte ve bunun tatbikinin lüzumlu olduğunu ileri sürmektedir. Bu makale "El-fba" gazetesinde aynen neşredilmiştir.

"Fetel - Arab" gazetesini Atatürk'ün Dörtüyle kadar gideceği haberini

030 10 222 501 23

M.H.
T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

HATAY HAKKINDA ECNEBİ MATBUATININ NEŞRİYATI

16 ilkkânun 1937

No: 47

FRANSIZ BASINI:

"Allahın suvarisi"

("Action Française. Paris 10.11.1937) gazetesinden.

Bu başlık altında, Figaro gazetesi, M.Lucien Romier'nin çok enteresan bir makalesini neşretmiştir.

Figaro'nun müdürü, islâmlığın eski ahalisinin "üç esaslı cazibe: milliyetçilik cazibesi, Arab birliği cazibesi, yeni Türk kudretinin cazibesi, tesiri altında hareket ettiğini" gösteriyor:

Anadolunun büyük geçitleri ile şark petrolünün mahreçleri, üğü de haddi zatında Avrupa aleyhdarı olan bu nüfuzların karşılaştıkları havzada bulunmaktadır.

Türk siyaseti nedir?

Türk siyaseti muhteristir: Komşu milliyetçiliklerle ittifak arar, petrol menbalarını murakabe etmek ister.

Laik olan bu siyaset dinî nüfuzlara karşı durur. Fakat bu meselede, başka meselelerde olduğu gibi, oportünizm yolunu ihtiyar edebilir. Rusya ve Balkan devletleri ile anlaşır. İngilterenin tekliflerini kabul eder, fakat Almanyaninkileri de reddetmez. Kont Ciano'nun bir Ankarayı ziyaretinden bahsedildi.

İtalyanın Şarkta aradığı, mahrukattır.

- 6 -

030	10			222	501	24
-----	----	--	--	-----	-----	----

DAHİLİYE VEKÂLETİ

Hususi Kalem Müdürlüğü

Seyahat: 20

İstanbul: 19.9.1938

Başvekâlet Yüksek Makamına

Hatay devlet teşkilatı ile zabıta teşkilatı için
kararlaştırılacak esaslar dahilinde Hatay'a verilmesi yük
sek tasviplerine iktiran eden bir milyon liranın tahsis
ve ihzarı muamelesinin makamı âidince ifa ve ikmaline -
müsaade buyurulmasını derin saygılarımla arz ederim.

Dahiliye Vekili

S. Kaya
Maliye Vekilligine
29.9.938

//

030	10			225	515	1
-----	----	--	--	-----	-----	---

1/2 27 C

Emniyet U. Müdürlüğüne		CI		CEG	
BAŞBAKANLIK					
CUMHURİYET ARŞİVİ					

25/5/938 Hatay sabah raporudur:

1 - 23/Mayıs/938 de Klise, Affan, Habibülmecid, Kaptara, Şeyh Mehmed mahallesi şubelerinde 24/5/938 de de bu şubelere ilâveten Orhaniye namı diğer Dörtayak şubesiyle Camiikebir şubesinin faaliyetine geçirildiği parti Başkanlığından bildirilmiştir.

2 - Antakya mıntakası Kilise Subesinde :

- 1 - ^{Türk} Cemaatine Türklerden 5. kişi kaydedilmiştir.
- 2 - Alevi, Arap cemaatlere ^{no} kimse kaydedilmiştir.
- 3 - Ermeni cemaatine ermenilerden 11. kişi kaydedilmiştir.
- 4 - Rum Ortodoks cemaatine Rum Ortodokslardan 55. kişi kaydedilmiştir.
- 5 - Diğer cemaatlere kimse kaydedilmemiştir.

Hulâsa: Kilise Şubesine 25/5/938 de 5. Türk, 11. ermeni, 55. Rum Ortodoks olmak üzere cem'an 71. kişi kaydedilmiştir.

Affan Şubesinde:

- 1 - Türk cemaatine türklerden 3. kişi kaydedilmiştir.
- 2 - Alevi cemaatine Alevilerden 89. kişi kaydedilmiştir.
- 3 - Arap cemaatine Araplardan 6. kişi kaydedilmiştir.
- 4 - Ermeni cemaatine ermenilerden 2. kişikaydedilmiştir.
- 5 - Rum Ortodoks cemaatine Rum Ortodokslardan 1. kişi kaydedilmiştir.
- 6 - Diğer cemaatlere 1. Rum Katolik, 1. Süryani olmak üzere 2. kişi kaydedilmiştir.

Hulâsa: Affan Şubesine 23/5/938 de 3. Türk, 89. Alevi, 6. Arap, 2. Ermeni, 1. Rum Ortodoks ve diğer cemaatlere 2. ki cem'an 103. kişi kaydedilmiştir.

Habibülmecid Şubesinde:

- 1 - Türk cemaatine Türklerden 99. kişi kaydedilmiştir.
- 2 - Alevi cemaatine Alevilerden 1. kişi kaydedilmiştir.
- 3 - Arap cemaatine kimse kaydedilmemiştir.
- 4 - Ermeni cemaatine ermenilerden 2. kişi kaydedilmiştir.
- 5 - Rum Ortodoks cemaatine Rum Ortodokslardan 1. kişi kaydedilmiştir.
- 6 - Diğer cemaatlere kimse kaydedilmemiştir.

1030 10 215 205 57

48.7-1100

Fransızlarla Hatay işleri için şimdiye kadar yapılan Mukaveleler hütlâsası.

1 - 20 Teşrinievvel 1921 tarihli Ankara İtilâfnamesi.

Bu Muahedenin 7inci maddesile İskenderun mıntakası için bir usulü idarei mahsusa ve buranın Türk Irkından olan sekenesinin harslarının inkişafı için her türlü teshilâttan istifade etmesi ve Türk Lisanının resmî mahiyeti haiz olması, bu vesikaya merbut bir mektupla da, Türk Irkının ekseriyette olduğu menatığın Türk Irkından memurlarla idaresi ve bu usulün Antakya mıntakası ile Adana Vilâyetinden ayrılan mıntakalara da teşmili temin olunmuş ve yine aynı İtilâfnamenin imza Protokolü ile Fransa murahhası

a) İskenderun ve Antakya mıntakaları için orada mütemekkin ehaliye Türk bayrağını ihtiva eden hususî bir bayrak intihab etmek selâhiyetinin verilmesi lüzumuna mütedair Türkiye murahhası Bay Yusuf Kemal tarafından vaki beyanattaki faydayı nazarı itibare alarak bu hususda Hükûmeti nezdinde teşebbüste bulunmayı;

b) Ve Türk tebaası ve Türk sefaîninin İskenderun limanından istifade hususunda serbestii tamma malik olması ve millî muameleye tâbi tutulmaları hususundaki murahhasamızın talebini Hükûmeti nezdinde müdafaa etmeği; kabul etmiştir.

Ve nihayet aynı Protokolla İskenderun limanında Türkiye'ye bir serbest mıntaka tahsis edilmesi takarrür etmiştir.

2 - Lozan Ahidnamesi.-

1921 Ankara Muahedenamesile bu mıntaka üstünde

8+2

*Ankara'da 20 Teşrinievvel 1337/1921 tarihinde imza
edilen Türk-Fransız İtilâfnamesi.*

Madde: 7

İskenderon mintakası için bir usulü idarei mahsusa tesis oluncakdır. Mintakai mezkûrenin Türk ırkından olan sekenesi harslarının inkişafı için her türlü teshilâtdan müs-
tefid olacaklardır. Türk lisanı orada mahiyeti resmîyeyi haiz olacaktır.

İmza Protokolü

Bend: 3

İskenderon ve Antakya mintakaları için Yusuf Kemal bey orada mütemekkin ehaliye Türk bayrağını ihtiva eden hususî bir bayrak intihab etmek salâhiyetini vermek lâzım geldiğini beyan eder. Menatıkı mezkûre ehalisine böyle bir salâhiyet tanınmasındaki faideyi teslim eden Fransız murahhası bu hususta hükûmeti nezdinde teşebbüsâtı lâzımede bulunacağını vadededer.

Bend: 8

Türk murahhası atideki talebi serdetmiş ve Fransız murahhası bunu hükûmeti nezdinde müdafaa etmeği kabul etmiştir. İskenderon limanında Türk tebaası emvali ve Türk bayrağı taşıyan sefainin limandan istifade husu-
şunda serbestii tama malik olmaları lâzım gelir. Bunların

030	10			224	510	12
-----	----	--	--	-----	-----	----

***Türkiye ile Suriye arasında 30 Mayıs 1926 tarihinde
Ankara'da imza olunan dostluk ve iyi komşuluk
mukavelenamesi.***

İmza Protokolü

İşbu Mukavelename lâhikalarıyla birlikte yedi parçadan ibaret bir küll teşkil eder ve 20 Teşrinievvel 1921 tarihli Ankara İtilâfnamesine zamime teşkil edip bunun ahkâmını hiç bir suretle tadil etmez. İşbu Mukavelename, taahhüdatı mütekabilenin mevkii icraya vaz'ı için 1921 âkitlerinin derpiş ettikleri ahkâma istinaden, bunların itilâfları mündericâtının alelhusus (bundan böyle güzergâhı 1 nümerolu protokol ile ihtiyacı ameliyeye tevfiik edilmiş olan) Türkiye-Suriye hududunun tahdidi keyfiyetinde, müsbet bir surette tatbikını temin eder.

Suriye'de ittihaz edilecek tedabiri idariye veya teşkilâtı esasiye her ne olursa olsun, Ankara İtilâfnamesi 7-nci maddesinin İskenderon mıntakası için tesis ettiği usulü idarei mahsusa, daima nazarı itibara alınacaktır. Diğer taraftan, Tarafeyni Âliyeyni Âkıdeynin 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Muahedenamesinden ve 18 Şubat 1926 tarihinden akdem akdetmiş oldukları taahhüdatı beynelmileliyeden müta-hassil hukuk ve mecburiyetlerine işbu mukavelename hiç bir halel iras etmiyecektir.

Şurası mukarrerdir ki, Tarafeyni Aliyeyni Âkıdeyn beyninde tahaddüs edebilecek ihtilâfatın sureti muslihanede halli için Mukavelenamenin 14-ncü maddesinde mevzuubahs olan hakem usulü, işbu Mukavelename ve merbutatının tarzı tefsir veya tatbikında zuhur edebilecek ihtilâfata tatbik edilecektir.

Ankara'da 30 Mayıs 1926 tarihinde tanzim edilmiştir,

Tevfik Rüştü

A. Sarant

Müşterek Beyanname

47-38

Türkiye ve Fransa Hükümetleri,

Türkiye ile Fransa arasında mevcut 3 Şubat 1930 tarihli Dostluk, Uzlaşma ve Hakem Müahedesi'nin yerine kaim olmak üzere, bu gün imza olunan Dostluk Müahedesi'nin nazarı itibare alarak,

İşbu Beyanname ile aşağıdaki hususât hakkında mutabakatlarını müşahade etmişlerdir:

1 - 29 Mayıs 1937 tarihinde Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından kabul edilmiş olan İskenderon Sancakı İstatü ve Anayasasının meriyete vazı ve tatbikine, Sancak'ta Türk elemanının tefevvükünü tanımak suretile Türkiye Hükümetine kendi tarafından Sancak meselesinin Türkiye için bir arazi meselesi olmadığını teyide sevk etmiş olan 20 İkteşron 1921 tarihli "Ankara İtilâfnamesi" mefhumu dairesinde devam etmek,

2 - Manda Rejimi altında 30 Mayıs 1936 tarihli Ankara Mukavelenamesi ile Türkiye ile Suriye ve Lübnan arasında tesis etmiş dostluk ve iyi komşuluk münasebetlerini muhafaza etmek,

Ve bu Mukavelenin ve onu taahhüt eden itilâfnamelerin vadelerinin kabulü dolayısıyla bu münasebetlerde vukua gelebilecek her türlü inkıtaa mani olmak için, bunların meriyetini bir senelik bir müddet için temdit etmek,

Şu kadarki bu Anlaşmaların otlak ve mer'a haklarına müteallik ahkâmı bu günden itibaren mülğûdur.

3 - Türkiye ile Fransa arasındaki 3 Şubat 1930 tarihli Dostluk, Uzlaşma ve Hakem Müahedesi'nin merbut Protokol ile

./.

030 10 224 510 13

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Umum Evrak Müdürlüğü

Nº

Geldiği yer Peyas
Yazıldığı tarih 2.11.1938
Geldiği tarih 3.11.1938
Numarası 114

AÇIK TEL

Hariciye

Ankara

Türkiye'den Hatay'a girecek olan bilumum eşyanın
gümrük resminden muaf tutulmasına dair muvakkat kanun icra
Vekilleri Heyetince kabul edilmiştir. Arzedirim.

Cevat Açıkalın

030 10 224 514 3

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

**Hataya gitmekte olan ve Hatay'da bulunan
Türkiye'den gitmiş memurların çalışma talimatı**

A - Hatay'a giden Hataylı Memurlar:

1 — Bu memurlar kâatunusani 1938 başına kadar Hataya gitmiş bulunacaklardır.

2 — Hatay'a giden Hatay'lı memurların sıhhi ve zaruri mazeretleri müstesna ailelerini de berabe götürmeleri arzu edilir.

3 — Hatay'lı memurlar harcırahlarını merbut bulundukları vekâlet, hususi idare, muhasebe veya sermayesinden yarısından fazlası Devlete aid müesseselerden alırlar.

4 — Hatay'a giden her memurun ilk işi Hatay Erkinlik Cemiyeti faal hey'etini ziyaretidir.

5 — Hatay'a giden her memur kal'iyen vakit geçirmeksizin Hatay vatandaşlığına geçmek üzere tescil muamelesi için müracaat eder.

6 — Tescil muamelesinde en ufak müşkilâta maruz kaldıkları takdirde nerede, hangi nüfus dairesinde, hangi memur tarafından ve ne gibi sebebler ileri sürülerek müşkilâta maruz kaldığını derhal Erkinlik Cemiyeti Faal Hey'eti Başkanlığına bir raporla bildirir ve mümkün olduğu kadar bu müşkilâtın vesikalarını veya şahitlerini de cemiyete verir.

7 — Hatay'a giden her memurun ana vazifesi Hatay'daki Türkleri mütemadiyen bir tek cephe halinde hareket edecek surette telkin ve tenvidir. Ayrıca Hatay'daki diğer unsurları Türkler lehine kazanmak da o kadar mühim bir vazifedir.

8 — Hatay'lı memurlar Hatay'da yapılacak ilk işin önümüzdeki intihabı kazanmak olduğunu tamamen bilmiş olacaklardır. Intihabı kazanmanın ilk sırrı da Türk'ün tek cephesini daima kuvvetlendirmek ve bu cepheye diğer anasurdan mümkün olduğu kadar çok fazla taraf-

378

Geldiği yer	Tlg. No.	Tarih	Sitre Numarası	Garube	Ağzın adı
Dört Yol	177	22.E.937	Kalem 7120	1800	İ. Güver
Telgrafhaneye verildiği	Tarih	Sa. Da.	Telgrafhaneye alındığı	Tarih	Sa. Da.
	22.E.937	9 50		22.E.937	11 20
Kalemde geldiği	Tarih	Sa. Da.	Kalemde açıldığı	Tarih	Sa. Da.
	22.8.937	13		22.8.937	16

Dahiliye Vekâletine

H A Y A T

Dahiliye vekili Şükrü Kaya'ya

1) Selâhattin Baki, Hasan Cebbare gibi aşhasın
içfallerine kapılarak aşiretle birlikte menfi hareketlerde
bulunmakta olan Abecili Türk Aşiretinden Yobaz Hacı Ali o za-
manlarda o tarafı gönderdiğim Abdurrahman Murseli ile birade-
rin. İhsan tavsiye ve tenbihle ve hile kendileriyle temas ge-
mişler ve Abecililerin fikir ve hareketlerinde hayli sâlih
görülüşünü, dün gelen Abdurrahman Murselin ifadesinden ve
aldığım müteaddit raporlardan öğrendim. Tam müsbet neticenin
elde edilmesi için faaliyetlerine devam etmelerini tavsiye
ederek Abdurrahman Murseli geri göndereceğim. Pek az zamanda
onlarında büyük camiaya dahil olarak millî vazifelerini ifa-
ya başlayacaklarını kuvvetle ümit ediyorum.

2) O civarda bize muhalefet eden yalnız Cilâ-
lı köyü kalmıştır. Bunlar has Türklendir. Kürt Mehmet hocanın
annesi bu köydendir. O itibarla maalesef bu köy hocanın zehr-
li sözlerine kapılmışlar, içfal olmuşlardır. Şimdiye kadar
tarafımızdan yapılan temaslar bir faide temin etmemiştir. Bu
kerre gerek Kürt Mehmet hoca ile gerekse köyü ile temas et-
mek üzere Hata'ya inayet Murseli göndereceğim. Vaktiyle bu -

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ

Emniyet Umum Müdürlüğü

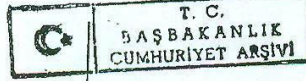
Sıya : H.S.

Hususi :

Umumi : 2114

1571 1939
H. Hatay anlaşması
nın Suriyedeki akisleri
hakkında.

Başvekâlet Yüksek Makamına

1-Türkiye-Fransa arasında Suriye tahdidi Hudud muahedesi'nin tadili ile Hatayın ana vatana ilhakı anlaşmasının Suriye partileri üzerinde vücutte getirdiği tesirler hakkında alınan malumat ilişik olarak şakdim kılınmıştır.

Yüksek bilgileri için saygı ile arz ederim.

2-Başvekâlet Yüksek Makamına;Genelkurmay Başkanlığına,Riyaseti Cümhur U.Kâtipliğine,Hariciye Vekâletine arz edilmiş,Milli Em.Hz.Reisliğine yazılmıştır.

Dahiliye Vekili

Şeyh Özalp

15-2-1939

030 10 225 515 22

Karşılık yazılacak bitişte ait olduğu şubenin gün ve saatinin yazılması.

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti

1. nci Daire Umum Müdürlüğü

2. Şube

1125
13

Ankara 1937

Hulâsa El-Bilâd'ın neşriyatı h.

Yüksek Baş Vekâlete

8.1.937 tarihli ve 404/14 sayılı yazıya ektir:

Bağdad'da çıkan El-Bilâd gazetesinin Antakya-İs-
kenderun hakkındaki neşriyatına dair Elçiliğimizden alınan
bir yazının ve ilişiğinin birer suretleri ilişik olarak yük-
sek Bilgilerine arz olunmuştur.

DR.

A

Hariciye Vekili Y.

ele
evkilî Bey

H. Y. Z.

19-1-37

5-

030	10			259	745	18
-----	----	--	--	-----	-----	----

- 1 -

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Hataya gitmekte olan ve Hatay'da bulunan
Türkiye'den gitmiş memurların çalışma talimatı

A - Hatay'a giden Hataylı Memurlar:

- 1 — Bu memurlar kânunusani 1938 başına kadar Hataya gitmiş bulunacaklardır.
- 2 — Hatay'a giden Hatay'lı memurların sıhhi ve zaruri mazeretleri müstesna ailelerini de berabe götürmeleri arzu edilir.
- 3 — Hatay'lı memurlar harcırahlarını merbut bulundukları vekâlet, hususî idare, muhasebe veya sermayesinden yarısından fazlası Devlete aid müesseselerden alırlar.
- 4 — Hatay'a giden her memurun ilk işi Hatay Erkinlik Cemiyeti faal hey'etini ziyaretidir.
- 5 — Hatay'a giden her memur kal'iyen vakit geçirmeksizin Hatay vatandaşlığına geçmek üzere tescil muamelesi için müracaat eder.
- 6 — Tescil muamelesinde en ufak müşkilâta maruz kaldıkları takdirde nerde, hangi nüfus dairesinde, hangi memur tarafından ve ne gibi sebebler ileri sürülerek müşkilâta maruz kaldığını derhal Erkinlik Cemiyeti Faal Hey'eti Başkanlığına bir raporla bildirir ve mümkün olduğu kadar bu müşkilâtın vesikalarını veya şahitlerini de cemiyete verir.
- 7 — Hatay'a giden her memurun ana vazifesi Hatay'daki Türkleri mütemadiyen bir tek cephe halinde hareket edecek surette, telkin ve tenvidir. Ayrıca Hatay'daki diğer unsurları Türkler lehine kazanmak da o kadar mühim bir vazifedir.
- 8 — Hatay'lı memurlar Hatay'da yapılacak ilk işin önümüzdeki intihabı kazanmak olduğunu tamamen bilmiş olacaklardır. İntihabı kazanmanın ilk sırrı da Türk'ün tek cephesini daima kuvvetlendirmek ve bu cepheye diğer anasırdan mümkün olduğu kadar çok fazla taraf-

372

Geldiği yer	Tlg. No.	Tarih		Sitre Numarası	Garube	Ağzın adı	
Dört Yol	177	22.8.937		Kalem 7120	1800	İ. Güver	
Telgrafhanaya verildiği	Tarih	Sa.	Da.	Telgrafhanaya alındığı	Tarih	Sa.	Da.
	22.8.937	9	50		22.8.937	11	20
Kaleme geldiği	Tarih	Sa.	Da.	Kaleme açıldığı	Tarih	Sa.	Da.
	22.8.937	13			22.8.937	16	

Dahiliye Vekilliğine

H A Y A T

Dahiliye vekili Şükrü Kaya'ya

1) Selâhattin Baki, Hasan Cebbare gibi aşkâsın
içfâllerine kapılarak aşiretle birlikte menfi hareketlerde
bulunmakta olan Abacılı Türk Aşiretinden Yobaz Hacı Ali o za-
manlarda o tarafı gönderdiğim Abdurrahman Kursal ile birade-
rim İhsan tavsiye ve tenbihin vechile kendileriyle temas
etmişler ve Abacılıların fikir ve hareketlerinde hayli selâh
görülmesini, dün gelen Abdurrahman Kursalın ifadesinden ve
aldığım müteaddit raporlardan öğrendim. Tam müsbet netice
elde edilmesi için faaliyetlerine devam etmelerini tavsiye
ederek Abdurrahman Kursalı geri göndereceğim. Pek az zamanda
onlarında büyük camiaya dahil olarak millî vazifelerini ifa
edebileceklerini kuvvetle ümit ediyorum.

2) O civarda bize muhalefet eden yalnız Cilâ-
lı köyü kalmıştır. Bunlar has Türklerdir. Kürt Mehmet hocanın
annesi bu köydenidir. O itibarla maalesef bu köy hocanın zehr-
li sözlerine kapılmışlar, içfâli olmuşlardır. Şimdiye kadar
tarafımızdan yapılan temaslar bir faide temin etmemiştir. Bu
kerre gerek Kürt Mehmet hoca ile gerekse köylü ile temas et-
mek üzere Hata'ya İhsan Kursalı göndereceğim. Vaktiyle bu -

13758

Hatayın anavatana ilhakı için fransa ile akdolunan 23/ Haziran/1939 tarihli anlaşmaya merbut protokolun 2 inci maddesi hükümlerine tevfi kan ~~Fransa~~ya tesviye edilmek üzere tarafımızdan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki fransız klering hesabına yatırılan 7 milyon fransız frankının, 23/ Ağustos/1939 tarihli Tediye Anlaşmasına zeylen pariste 8/ İkincikânun/1940 tarihinde imzalanan lâhikanın I nci maddesinde tasrih edilen % 30 nisbetinde tenzilâta tabi tutulmadan tesviyesi için fransa sefareti ile nota teatisi suretile bir anlaşma yapılması hususunda Hariciye vekilliğine selahiyet verilmesi; adı geçen vekilliğin 23/5/1940 tarih ve 74332/264 sayılı teklifi ve Maliye vekilliğinin 8/6/1940 tarih ve 8588 sayılı mütaleanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 22/ 6/1940 tarihinde kabul olunmuştur .

REİSİCUMHUR

İsmet İnönü

Bş. V.	Ad. V.	M. M. V.	Da. V.	Ha. V.
<i>S. R. Haydar</i>	<i>Fecih Özyar</i>	<i>S. Arkan</i>	<i>Saygı Özyar</i>	<i>S. Sami</i>
Ma. V.	Mf. V.	Na. V.	lk. V.	S. l. M. V.
<i>A. A. A. A.</i>	<i>Yücel</i>	<i>A. F. Cetera</i>	<i>Arakis</i>	<i>S. H. Akalıs</i>
G. l. V.	Zr. V.	Mü. V.	Ti. V.	
<i>B. Kuvay</i>	<i>N. Kuvay</i>	<i>A. Çetinkaya</i>	<i>A. B. B. B.</i>	

020 00 0 00 00 00 00